Sorin Iftimi

Aurica Ichim

Strada Ştefan cel Mare Iaşi

Memoria monumentelor

Editura Palatul Culturii, Iaşi, 2016

Complexul Muzeal Naţional „Moldova” Iaşi
Primăria Municipiului Iaşi
Arhivele Naţionale ale României – Serviciul Judeţean Iaşi

Sorin Iftimi Aurica Ichim

Strada Ştefan cel Mare Iaşi

Memoria monumentelor

Editura Palatul Culturii, Iaşi, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
IFTIMI, SORIN
Strada Ştefan cel Mare din Iaşi: memoria monumentelor /
Sorin Iftimi, Aurica Ichim. - Iaşi : Palatul Culturii, 2016
ISBN 978-606-8547-16-9

I. Ichim, Aurica

72(498 Iaşi)

Piaţa Ştefan cel Mare şi Sfânt, Nr. 1, Iaşi 700028, Romania
Tel./fax: 0040 232 218383 www.palatulculturii.ro www.muzeul-moldova.ro
ISBN 978-606-8547-16-9

Coperta 1: ***Strada Ştefan cel Mare din Iaşi*****, fotografie aeriană.**
Imagine din colecţia personală a domnului Narcis Dorin Ion

ARGUMENT

Conservarea şi restaurarea monumentelor istorice au clădit la Iaşi o valoroasă tradiție, prin întâlnirile anuale ale specialiştilor implicați în acest domeniu. Simpozionului Național „Monumentul - Tradiție şi viitor” se află la acum, în anul 2016, la cea de-a XVIII ediție. În cadrul acestui proiect va fi deschisă Expoziția *Strada Ştefan cel Mare din Iaşi – Memoria Monumentelor*, dedicată Uliței Mari, care, încă din secolul XVI, a devenit axul oraşului-capitală Moldovei.

Strada „Ştefan cel Mare” din Iaşi, devenită bulevard, iar mai recent arteră pietonală, a cunoscut o evoluție deosebită în istoria recentă a oraşului, fiind un spațiu care este mereu redefinit. De la zonă de intensă circulație auto la spațiu dedicat pietonilor, evoluția este remarcabilă. Strada a devenit mai prietenoasă cu turiştii, dar şi cu concitadinii, oferind prilejuri de „zăbavă” şi o plăcută tovărăşie celor care doresc să cunoască oraşul „la pas”. Iaşul îşi construieşte o identitate pentru viitor, dar aceasta nu se poate face fără cunoaşterea trecutului. Un oraş vechi de şase secole nu poate să nu țină seama de această a dimensiune a sa: Istoria.

Volumul de față constituie a treia apariție dintr-o serie deja conturată: *Oraşul Iaşi. Memoria monumentelor* (2014) ; *Strada Lăpuşneanu Iaşi. Memoria monumentelor* (2015). Un viitor album dedicat *Bulevardului Carol I (Copou)* ar fi necesar, pentru a cuprinde întreg traseul Străzii Mari de odinioară, „coloana vertebrală” a Iaşilor.

La realizarea acestui proiect, dedicat străzii „Ştefan cel Mare”, Complexul Muzeal Național „Moldova” a avut ca partener tradițional Arhivele Naționale ale României - Serviciul Județean Iaşi, instituția care tezaurizează colecțiile de documente, planuri şi fotografii ce pot oferi substanța unei asemenea expoziții. Directorul Arhivelor ieşene, domnul Florin Cântic, a oferit cu generozitate tot sprijinul necesar pentru documentare şi realizarea imaginilor. Totalitatea planurilor şi schițelor, precum şi cea mai mare parte a ilustrației provin din colecțiile Arhivelor Naționale Iaşi. Câteva imagini fac parte din colecția lui Ion Mitican, regretatul cronicar al Iaşilor, fiind obținute prin amabilitatea domnului Ionel Săcăleanu, Directorul Editurii „Tehnopress”.

Pentru întregirea documentației necesare am beneficiat de sprijinul colegial al unor specialişti şi instituții, cărora se cuvine să le mulțumim în mod deosebit: Părintelui Cornel Cadar, consilier cultural, directorul Editurii „Presa Bună”, cercetătorului Dan Dumitru Iacob de la Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, domnului Narcis Dorin Ion, Directorul Muzeului Național Peleş, doamnei Anca Filip de la Institutul Național al Patrimoniului (Bucureşti), lui Adrian Serghie, pasionat colecționar de imagini ieşene şi doamnei Oana Dăian de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iaşi. Tuturor şi fiecăruia în parte le adresăm caldele noastre mulțumiri.

Strada Ştefan cel Mare şi memoria oraşului

Oraşul Iaşi şi-a făcut un blazon din vechimea sa, din statutul special pe care l-a avut în istorie şi din bogata zestre de monumente. Sunt acestea dimensiuni care definesc personalitatea sa urbanistică. O măsură specială pentru protejarea vestigiilor sale a fost aceea de a include în *Lista Monumentelor* întregul centru istoric, definit perimetral, sub indicativul IS-I-s-A-03504. Măsura a fost luată pentru a proteja vestigiile arheologice din perioada medievală, dar şi monumentele cuprinse în acest areal. Iaşul istoric nu este atât de compact precum un burg din Transilvania, dezvoltat în interiorul limitat al unei curtine de zid, în care s-a construit mai ales din piatră. Războaiele, incendiile şi cutremurele au dus la pierderi irecuperabile şi la dispariţia peisajului urban tradiţional. Clădirile moderne apărute în zona centrală au contribuit şi ele la fragmentarea şi diluarea imaginii unitare a Iaşilor, aşa cum este cunoscută din imaginile de acum un secol.

În ultimele decenii, a apărut o preocupare, tot mai clar conturată, pentru conservarea „priveliştilor urbane”, a „imaginilor tradiţionale”, care urmăreşte păstrarea nu doar a unor imobile, ci a unui întreg climat urban şi a unei atmosfere considerate specifice, sau unui „spirit al locului”. Este adevărat, dezvoltarea unui oraş modern, de mari dimensiuni, aşa cum este Iaşul, nu poate fi stopată de propria-i istorie, dar credem că lucrurile se pot face cu înţelepciune. Pot fi identificate şi delimitate acele zone reprezentative pentru istoria Iaşilor, care păstrează încă parfumul specific şi care dau identitatea acestui oraş. Sunt locuri unice, care fac să te simţi aici, la Iaşi, şi nu altundeva...

Acesta este şi cazul străzii Ştefan cel Mare, principala arteră a oraşului istoric, evocată adesea, cu deosebită nostalgie, în scrierile unor memorialişti precum D.C. Moruzi, Rudof Suţu şi Vasile Panopol. Regretatul Ion Mitican a dedicat chiar o carte acestei străzi: *Uliţa Mare din demult uitate vremi* (Editura Tehnopress, 2004). Profesioniştii istoriei şi-au adus contribuţia lor, mai ales în lucrările cu caracter de sinteză, precum *Iaşii vechilor zidiri, până la 1821*, realizată de Dan Bădărău şi Ioan Caproşu, sau *Istoria oraşului Iaşi*, vol. I, din 1980, coordonată de C. Cihodaru şi Gh. Platon, sau *Iaşii până la mijlocul secolului al XVII-lea*, publicată de Alexandru Andronic, în 1986. Din generaţia mai nouă, remarcabile sunt contribuţiile lui Dan Dumitru Iacob privitoare la evoluţia urbanistică a oraşului Iaşi în epoca modernă.

„Strada Mare” a Iaşilor era un adevărat ax al oraşului, care cuprindea actuala stradă Ştefan cel Mare, strada Lăpuşneanu şi continua pe bulevardul Carol I până în dealul Copoului. Un fapt ce poate fi remarcat este că oraşul Iaşi are un sens de vizitare, acela dinspre Palat, aflat pe locul vechii Curţi Domneşti din secolul al XV-lea, spre Piaţa Unirii. Aşa „curge” oraşul istoric, evoluţia sa teritorială fiind marcată de apariţia succesivă a unor noi biserici şi palate, tot mai îndepărtate de nucleul vechi. În schimb, pentru vedea evoluţia fronturilor de clădiri comerciale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea poate fi urmat sensul invers, cel ales de Primărie pentru numerotarea clădirilor în epoca modernă, şi care pleca din Piaţa Cuza-Vodă către Palatul Administrativ. Această experienţă poate fi mai curând una arhivistică decât turistică, deoarece marea majoritate a clădirilor vechi au dispărut astăzi. Ceea ce ne propunem este o operă de reconstituire istorică a unei realităţi dispărute, sau „intrate în istorie”, s-ar putea spune. În acest album, numerele de identificare a clădirilor conservă situaţia

din epocă şi nu se referă la numerotarea actuală, decât în cazul celor câteva obiective evocate, cuprinse în *Lista Monumentelor Istorice*.

Iaşul epocii moderne merită efortul de a fi cunoscut, pentru a descoperi rădăcinile preocupărilor urbanistice de astăzi şi pentru a valorifica o experienţă istorică preţioasă. Oraşul vechi se cuvine să fie înţeles în structurile şi mecanismele sale intime. În acest sens, reamintim că, din punct de vedere administrativ, oraşul modern era divizat în patru „Despărţituri", delimitate de traseul străzii Ştefan cel Mare: Limita dintre Despărţitura I şi Despărţitura II era strada Colonel Langa. Astfel, avem Mitropolia la Despărţitura I şi Biserica Romano-Catolică în Despărţitura II. Ar fi fost de aşteptat ca, pe cealaltă parte, limita dintre Despărţitura III şi Despărţitura IV să fie intersecţia cea mai apropiată, adică actuala stradă I.C. Brătianu (fostă Gh. Mârzescu), pe care s-a aflat primul sediu al Municipalităţii (pe locul Teatrului Naţional). A fost aleasă însă o altă delimitare, şi anume traseul străzii Costache Negri, fosta Uliţă a Podului Vechi. În felul acesta sediul Primăriei, Palatul Rosetti-Roznovanu, rămânea în despărţitura III, pe când Biserica Sf. Nicolae Domnesc era situată în Despărţitura IV.

Pentru o cunoaştere de ansamblu a evoluţiei oraşului Iaşi în secolul al XIX-lea sunt analizate, de obicei, planurile generale ale oraşului realizate de cartografi precum G. Bayardi (1819), I. Raschek (1844) sau Fr. Peytavin (1857). Aceasta nu exclude necesitatea extinderii câmpului de investigaţie asupra planurilor de locuri din Iaşi, documente de detaliu, care oferă o cunoaştere suplimentară a evoluţiei oraşului, sub diverse aspecte.

Iubitorii Iaşului şi-au putut forma o imagine a străzii Ştefan cel Mare din anii 1900-1940 prin cărţile poştale de epocă. Acest gen de documente vizuale nu oferă o radiografie completă a străzii, putând fi identificate mai multe zone care nu au fost surprinse de obiectivul fotografic. Prin caracterul lor turistic şi comercial, cărţile poştale s-au focalizat pe clădiri istorice, cu o arhitectură deosebită sau unele interesante prin funcţionalitate. Faţadele anoste sau zonele cu dughene pipernicite nu intrau în zona de interes a acestei categorii de imagini. Cărţile poştale aveau ca subiect clădiri cu care oraşul se putea mândri, respectiv ilustrate care se puteau vinde. Pitorescul îşi făcea cu greu loc în această viziune a fotografului. S-a creat o categorie de suveniruri apropiată ca gen de reclama turistică. Atunci când avem imagini mai generale, cu fronturi de clădiri comerciale, construcţiile îşi păstrează, în bună parte caracterul anodin. Doar firmele şi reclamele cuprinse în cadru oferă unele indicii de identificare privitorului de astăzi. Aceste succesiuni de faţade redau o imagine plată, de suprafaţă, a străzii. Ele reprezintă partea văzută a icebergului.

Expoziţia noastră pune în valoare o categorie de documente practic nestudiată până acum, aceea a surselor cartografice de detaliu, care cuprind, pe lângă faţade, planuri şi secţiuni ale clădirilor, planuri ale curţilor interioare, planuri de situaţie care reflectă contextul urban şi permit mai buna localizare a construcţiilor. Această categorie de izvoare ne permit să aruncăm o privire dincolo de faţadele caselor, ne oferă posibilitatea de a putea cunoaşte structura interioară a imobilelor, care reflectă confortul şi stilul de viaţă al concitadinilor noştri de acum un secol. Practic, faţadele de la linia străzii au în spate o întreagă desfăşurare urbanistică ce nu poate fi cunoscută din cărţile poştale şi fotografiile de epocă: planuri de situaţie ce dezvăluie curţi interioare, cu scări şi galerii de acces suspendate, atenanse menite să exteriorizeze o serie de funcţiuni din clădirile principale, demisoluri locuite şi beciuri dispărute, pe care nu am putea să le mai explorăm astăzi. Un fapt care trebuie avut în vedere este acela că unele dintre aceste planuri, aflate la dosar, au rămas doar pe hârtie, nefiind niciodată transpuse în operă şi nu au mai ajuns să facă parte din peisajul urban ieşean.

Evoluţia oraşului s-a desfăşurat după o serie de *Regulamente de urbanism* care impuneau anumite standarde

pentru zonele I, II şi III. De pildă, zona I, care cuprindea clădirile situate în centrul oraşului, pe străzile principale, presupunea construirea doar de clădiri cu etaj şi cu faţade corespunzătoare din punct de vedere estetic, curţi interioare pavate, canalizate, eliberate de construcţiile improvizate construite de lemn. Scările exterioare şi galeriile de trecere, odinioară făcute din lemn, trebuiau să fie înlocuite cu altele din materiale neinflamabile (fier şi beton). Dosarele consultate oferă informaţii pentru diverse aspecte ale vieţii urbane, precum introducerea apei curente şi a canalizării centralizate, după 1911; măsurile anti-incendiu; marea bătălie pentru toaletele moderne, ca factor de civilizaţie; introducerea iluminatului electric în mediul casnic, mai ales în anii 1930; amenajarea vitrinelor generoase la faţadele magazinelor în locul ferestrelor cu obloane de fier ale dughenelor de odinioară; epopeea reclamelor comerciale, care cuceresc pereţii exteriori ai clădirilor, oferea un aer pitoresc oraşului.

Sunt cunoscuţi câţiva arhitecţi şi ingineri care au condus Serviciul Tehnic al Primăriei: Ch. Chaigneau, I. Vignali, N. Cugler ş.a. Aceştia sunt artizanii oraşului modern, oamenii a căror pricepere profesională şi energie personală au fost puse în serviciul optimizării şi înfrumuseţării urbei. Ei au definit un ax al oraşului şi au fixat evoluţia urbanistică a acestuia pentru următoarele decenii. În subordinea lor s-a aflat o echipă de funcţionari cu simţul datoriei, care vegheau la aplicarea întocmai a deciziilor adoptate. În plus, două comisii de specialişti îşi făceau din plin simţită prezenţa, acţionând cu mare autoritate: *Comisia pentru verificarea stării de soliditate a clădirilor* şi *Comisia de igienă*, care verifica starea de salubritate a localurilor şi locuinţelor.

Un instrument remarcabil în epocă era *Planul urbanistic al oraşului Iaşi*, care a fost elaborat în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea şi aprobat prin Decret Regal în anul 1897. Acest proiect a oferit o viziune menită să transforme oraşul, conservând în acelaşi timp zestrea sa istorică. Planul prevedea lărgirea şi îndreptarea străzilor principale, înfiinţarea de pieţe civice şi bulevarde, punerea în valoare a monumentelor istorice şi de arhitectură, degajarea centrului de construcţiile precare, expirate ca aspect şi funcţionalitate.

În aceste proiecte, bătălia pentru lărgirea şi alinierea străzii Ştefan cel Mare ocupă un loc central. Campania, declanşată imediat după 1900, presupunea impunerea de retrageri şi avansări ale frontului de clădiri, făcute prin exproprieri în interes public, tranşate prin bună învoială sau în Justiţie. Aceasta era o operă dificil de realizat, dacă se are în vedere inerţia oamenilor, dar şi efortul financiar al Municipalităţii, din moment ce respectivele exproprieri, parţiale sau totale, se făceau prin despăgubire, la preţul curent al zonei. Bulevardul Ştefan cel Mare a fost proiectat iniţial cu o lăţime de 20 metri, pentru ca apoi să se dorească o lăţime mai mare, de 33 metri, acolo unde era posibil.

Documentele epocii păstrează amintirea intervenţiilor făcute de I. D. Berindei, arhitectul Palatului de Justiţie şi Administraţie, pentru amenajarea pieţei civice din proximitate, dar şi în păstrarea lărgimii străzii Ştefan cel Mare, prin refuzul alinierii prin avansare a frontului de clădiri din partea dreaptă a acestei artere. Berindei a fost preocupat de degajarea Pieţei Palatului de clădirile meschine şi degradate ce aglomerau zona. El a fost chiar mandatat să discute cu Prima Bancă de Economie condiţiile exproprierii unei părţi din clădirea acesteia, pentru a asigura vizibilitatea noii bijuterii a oraşului: Palatul de Justiţie şi Administraţie, realizat în stil Neogotic. Palatul devenise „capul de perspectivă” al proiectatului Bulevard Ştefan cel Mare, monumentul în funcţie de care a fost concepută întreaga reamenajare a străzii.

Deschiderea perspectivei Palatului până în Piaţa Unirii a fost o viziune valoroasă, care a stat la baza proiectului de modernizare. Altă iniţiativă cu evoluţie interesantă a fost deschiderea perspectivei dintre Mitropolie

şi Teatrul Naţional, prin realizarea unui scuar în care să fie aşezată statuia regelui Carol I sau prin proiectata „Ferdinand avenue”, pe locul Parcului Teatrului. Ideea exista înainte de anul 1896, orientarea clădirii Teatrului spre strada Ştefan cel Mare indicând tocmai această viziune. Eliberarea terenului de clădirile vechi a avut de aşteptat câteva decenii.

Reamenajarea acestei zone a rămas o temă care încă preocupă pe urbanişti. Schimbarea nu trebuie făcută neapărat şi nu cu orice preţ. Credem că abordarea problemei ar trebui să plece de la monumentele majore din proximitate. Există în această zonă trei monumente învecinate, trei clădiri „puternice”, fiecare dintre ele putând fi luate în considerare ca simbol al Iaşilor: Palatul Primăriei, Catedrala Mitropolitană şi Teatrul Naţional. Toate emană în spaţiul public un anumit spirit şi impune o atitudine specifică: autoritate, nobleţe, eleganţă, pietate. Sunt trei exemple de arhitectură din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, trei monumente care respiră atmosfera de capitală a Iaşilor din acea epocă, inspirate de neoclasicism şi de eclectismul francez. Toate sunt opera unor arhitecţi de seamă: vienezii Gustav Freywald, Ferdinand Fellner şi Hermann Helmer, parizianul Paul Gottereau (arhitectul Casei Regale). Cred că viitorul parc nu va putea să ignore de acest „dat” fundamental. Parcul va trebui să aducă împreună aceste trei monumente şi nu să le separe. Amenajarea zonei verzi de aici se cuvine să vină în continuarea arhitecturii, să dialogheze cu aceasta, să reconstituie contextul vegetal al acestor zidiri. Aşa se va putea păstra ceva din spiritul vechiului Iaşi. În acest spaţiu este necesară o amenajare care să genereze sentimentul „duratei”.

Albumul expoziţiei *Strada Ştefan cel Mare din Iaşi – Memoria monumentelor* oferă un volum însemnat de informaţii inedite, iar parcurgerea filelor sale poate fi deopotrivă un prilej agreabil de divertisment sau instrucţie, după cum poate oferi şi un bun material de reflexie asupra destinului istoric al vechii capitale a Moldovei. Putem reflecta, alături de N. Iorga, la *Ce a fost, ce este, şi ce poate fi Iaşul…*

PALATUL DE ADMINISTRAȚIE ŞI JUSTIȚIE

Palatul Domnesc. Oraşul Iaşi a avut o curte domnească, înconjurată cu ziduri, încă din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1431). Aceasta a fost reamenajată şi distrusă de mai multe ori, până la sfârşitul secolului XVIII. Alexandru Moruzi este primul care a construit, pe acest loc, un palat unic, de mari dimensiuni, cu rol de reprezentare a Domniei, dar şi de locuință (1806). Palatul a fost realizat în stil neoclasic de arhitectul vienez Johann Freywald. Marele incendiu din 1827 a afectat serios monumentala clădire, care a rămas în ruină mai bine de un deceniu.

Palatul a fost renovat de Mihail Sturdza, la 1843, fiind readus la înfățişarea anterioară. Doar tavanele boltite, de zidărie, au fost înlocuite cu planşee. Arhitectul care a condus aceste lucrări a fost N. Sungurov. Aici au funcționat diverse instituții ale statului şi Adunarea țării, domnitorul preferând să locuiască în propriul palat, de lângă Mitropolie. Palatul Ocârmuirii şi-a schimbat vizibil înfățişarea după un alt incendiu, care a avut loc la 1880. A fost păstrat însă, în linii mari, stilul neoclasic. După 1908, pe aceleaşi temelii, a fost înălțat Palatul de Administrație şi Justiție (1925). Lucrările de consolidare recente au pus în evidență faptul că acest edificiu păstrează, la parter, o mare parte din zidurile palatului construit de Alexandru Moruzi (1806) şi că la etaj mai există pereți de cărămidă din timpul lui Mihail Sturdza (1843).

*

Palatul de Justiție. Clădirea cunoscută astăzi ca „Palatul Culturii”, s-a impus repede ca efigie arhitectonică a fostei capitale. Palatul este cea mai însemnată realizare a stilului neogotic din România. Arhitectul care a proiectat impunătoarea clădire este I. D. Berindei. Arhitectul a ales acest stil deoarece îi permitea realizarea unei clădiri luminoase, uşoare şi elastice, în pofida dimensiunilor foarte mari. Berindei şi-a dorit ca Palatul de Justiție conceput de el „să impună”, să apară ca un adevărat Templu al Justiției. Aspectul „retro”, combinat cu dotări ultramoderne a fost un efect special urmărit de arhitect. Noua clădire a fost mansardată şi a primit cele două curți interioare. Pentru partea din față, Palatul foloseşte temeliile vechi, de la 1806, iar pentru partea nouă, din spate, s-au construit temelii noi, mai puțin rezistente, după cum s-a dovedit în timp.

Cel care a condus lucrările de construcție de la 1908 a fost inginerul vienez Johann Rameder. Frumosul acoperiş de ardezie a fost opera lui Alexandru Dimitriu. Realizarea decorațiunilor de piatră au fost coordonată de Alessandro Fontana. Emil Wilhelm August Becker a realizat decorațiunile interioare, folosind un ipsos special (bois-ciment), inventat de Henri Coandă. Lucrările au durat şase ani; în 1914, silueta Palatului domina deja peisajul arhitectonic ieşean. Începerea primului Război Mondial a făcut ca lucrările de finisare să fie amânate şi prelungite până în anul 1925, când a avut loc inaugurarea oficială.

Între anii 2008-2016, Palatul a beneficiat de o amplă restaurare, menită în special să consolideze temeliile şi structura clădirii, pentru ca această bijuterie arhitectonică să reziste cât mai mult în viitor.

*

Piața Palatului. Pentru a fi pus în valoare impozantul Palat de Administrație şi Justiție (1925), era necesară o piață civică generoasă. Oraşul vechi nu dispunea de astfel de spații, iar amenajarea lor a constituit un efort permanent al urbaniştilor care s-au ocupat de destinele Iaşilor. Spațiul pieței cuprinde, în primul rând, fosta

curte interioară a reşedinţei domneşti, dar şi terenuri adiacente. Palatul de la 1806 păstra încă vechea incintă de ziduri a Curţii medievale, care îl ascundea vederii trecătorilor. Turnul Porţii Domneşti, situat chiar în ax, a fost demantelat de Mihail Sturdza, cu prilejul refacerii palatului de la 1843.

O mare parte dintre zidurile de incintă ale vechii Curţi Domneşti au fost încorporate în clădiri modeste, ale epocii moderne. Vestigiile amintite au ieşit la iveală odată cu decizia de a demola aceste clădiri şi de a degaja spaţiul, pentru amenajarea noii pieţe civice. A fost păstrată în peisaj doar biserica Sf. Nicolae Domnesc, vechea ctitorie a lui Ştefan cel Mare (1492). Statuia marelui voievod, realizată de sculptorul parizian Emmanuel Frémiet, cea mai veche statuie din Iaşi, a devenit podoaba pieţei după 1883. Proiectul de reamenajare a Pieţei Palatului, întocmit pe la 1927, în timpul primarului Oswald Racoviţă, prevedea amenajarea unei Grădini Botanice, dar şi a Ştrandului Municipal, pe locul vechilor grădini ale Curţii Domneşti.

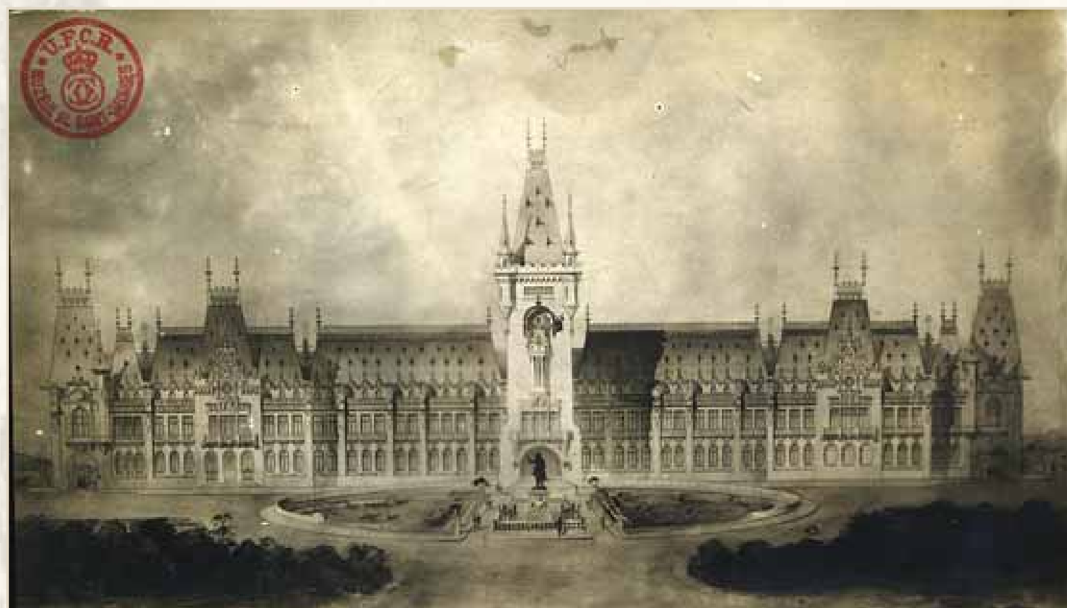
Fiind „cap de perspectivă" a bulevardului Ştefan cel Mare, Palatul de Justiţie este principalul beneficiar al lărgirii şi îndreptării străzii de după 1930. Punerea în valoare a monumentului devenit efigie a oraşului a influenţat nu doar piaţa din imediata apropiere, ci a marcat evoluţia urbanisticii ieşene, făcând legătura dintre vechi şi nou. Deschiderea perspectivei Palatului până în Piaţa Unirii reprezintă o asemenea dovadă. Se poate constata că şi Bulevardul Copou are drept „cap de perspectivă" tot Palatul Culturii.

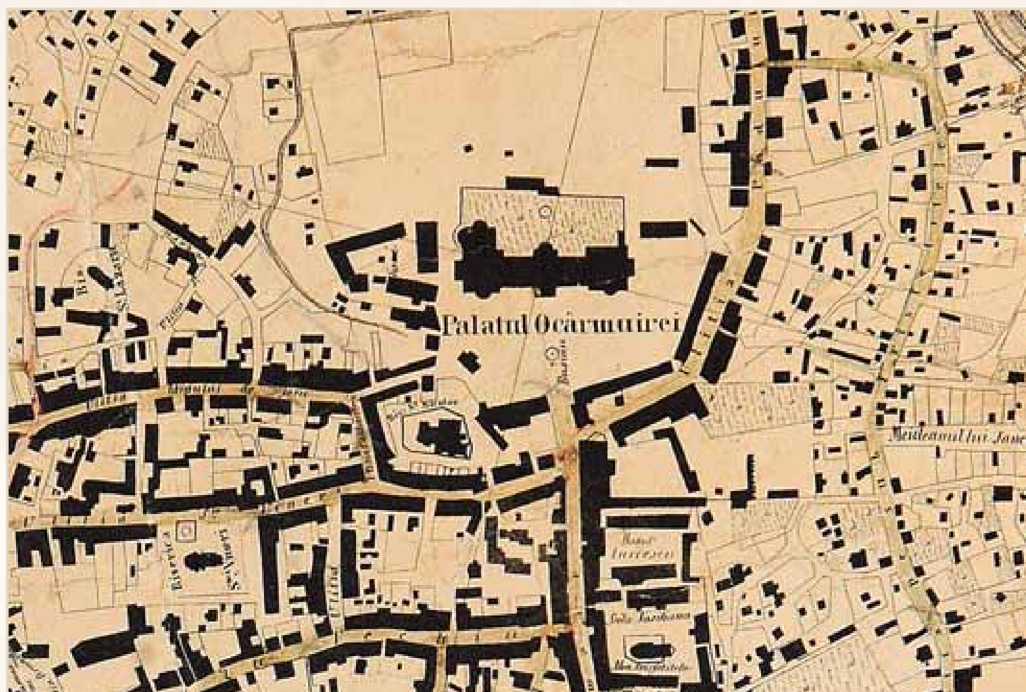

Bd. Ştefan cel Mare văzut dinspre Palat (c. 1910)

Palatul Domnesc renovat
de Mihail Sturdza la 1843

Palatul
de Justiţe
şi Administraţie
(arhit. I.D.
Berindei, 1925)

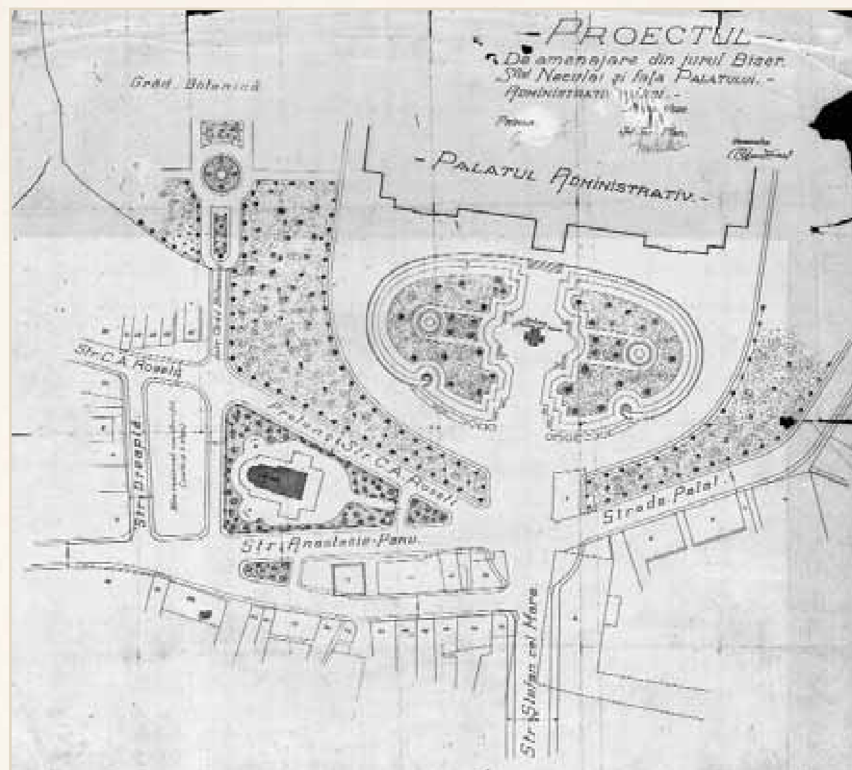

Incinta palatului Domnesc. Extras din Planul Peytavin (1857)

Depozitul de spirt şi casa Dosoftei

Proiectul
de reamenajare
a Pieței Palatului,
c. 1927

Bd. Ştefan
cel Mare
cu terenul degajat
de clădirile vechi
(1925)

BISERICA SF. NICOLAE DOMNESC ŞI CASA DOSOFTEI

Str. Anastasie Panu nr. 65, 69

Cele două monumente au făcut parte, istoriceşte, din acelaşi ansamblu doar destinul din epoca noastră aducându-le separarea. Ctitoria domnitorului Ştefan cel Mare, înălţată în 1492, este un monument reprezentativ al Iaşilor, făcând legătura cu trecutul glorios al Moldovei. Aceasta este înregistrată în *Lista Monumentelor Istorice* sub codul IS-II-m-B-03962. Biserica nu făcea iniţial parte din incinta Curţii Domneşti, care beneficia de existenţa altor două lăcaşe de cult („Biserica de pe Poartă" şi „Biserica Doamnei" astăzi dispărute).

Din perspectivă funcţională, biserica Sf. Nicolae avea un mare rol în viaţa Curţii Domneşti: în ea au fost unşi domnii Moldovei de la sfârşitul veacului XVI până la jumătatea secolului XIX. Marile praznice împărăteşti de peste an (Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paşti) presupuneau ceremonii ale Curţii desfăşurate în acelaşi lăcaş. Pentru că dimensiunile vechii biserici erau prea mici, aceasta a fost extinsă, prin adăugarea unui nou corp, pe la 1670, precum şi a două altare (Sf. Varvara şi Sf. Ştefan) în veacul XVIII. De la sfârşitul secolului XVII, biserica a devenit reşedinţa Mitropoliei Moldovei, mutată din vechea capitală, de la Suceava.

Monumentul a cunoscut o lungă restaurare, după 1884, în paralel cu biserica Trei Ierarhi, încredinţată lui André Lecomte du Noüy, discipolul lui Eugène Viollet le Duc. Lucrările, desfăşurate înainte de înfiinţarea Comisiunii Monumentelor Istorice, nu au beneficiat de controlul unei autorităţi specializate. Astfel, s-a decis să fie restaurat doar construcţia din secolul XV, renunţându-se la adaosurile mai târzii, dar nu lipsite de importanţă istorică.

Din păcate, chiar şi biserica lui Ştefan cel Mare a fost demantelată în întregime, fiind reconstruită după releveele construcţiei. Portretele votive ale lui Ştefan cel Mare şi familiei sale, pictate în frescă, s-au pierdut şi ele, în urma lucrărilor. Singura piesă originală, pisania originală a bisericii de la 1492, scrisă în slavonă, a fost adăugată pe faţada monumentului târziu, după 1929.

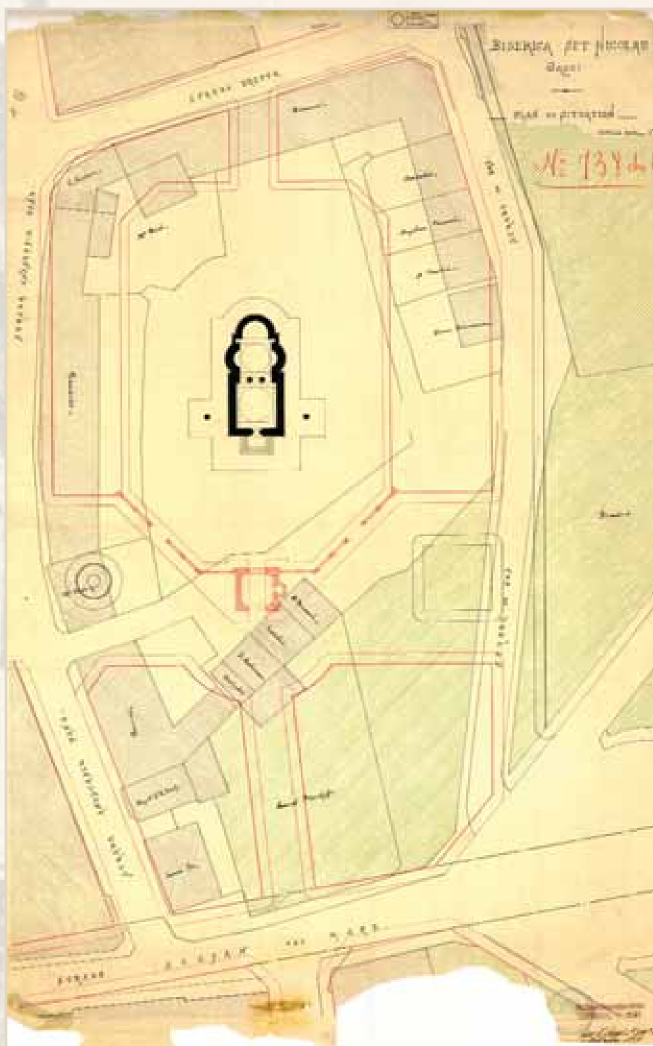
*

Casa cu arcade, cunoscută şi drept „Casa Dosoftei", monumentul găzduieşte astăzi Muzeul Literaturii Române Vechi. Clădirea figurează în Lista Monumentelor Istorice sub cod IS-II-n-A-03963. Construcţia este prea modestă pentru a fi găzduit pe Mitropolitul Dosoftei, traducătorul *Psalmilor*, dar tiparniţa înfiinţată de acesta, după 1670, ar fi putut funcţiona într-un asemenea spaţiu.

Această clădire din piatră a făcut parte, într-adevăr, din ansamblul mănăstirii Sf. Nicolae Domnesc. Ea are şi astăzi pe faţadă, între micile ferestre, crenelurile vechiului zid de incintă, guri de tragere pentru arcuri sau puşti. O parte din zidul de incintei din secolul XVII se păstrează astăzi pe latura de sud a bisericii.

Amplasarea clădirii pe cea mai importantă arteră comercială a vechii capitale, *Uliţa Sf. Vineri*, şi-a spus cuvântul. În secolul XVIII faţada clădirii a fost schimbată, fiind amenajat porticul cu arcade de la faţa uliţei. Astfel casa dobândea aspectul (şi funcţionalitatea) unei bolţi negustoreşti, precum cele de pe uliţele Istanbulului sau din zona Balcanilor. O litografie de la 1845, realizată de desenatorul francez J. Ray, redă atmosfera comercială a uliţei Sf. Vineri. Imaginea este centrată chiar pe „casa cu arcade", devenită acum dugheană. Casa este reprezentativă pentru arhitectura negustorească a oraşului, asemenea clădiri fiind, odinioară, numeroase pe străzile Iaşilor.

Urbaniştii mai noi au separat definitiv „Casa cu arcade" de biserica „Sf. Nicolae Domnesc": linia de tramvai trece astăzi chiar prin mijlocul vechiului ansamblu mănăstiresc. Destinaţia de Muzeul al Literaturii Vechi este însă una fericită pentru acest însemnat monument.

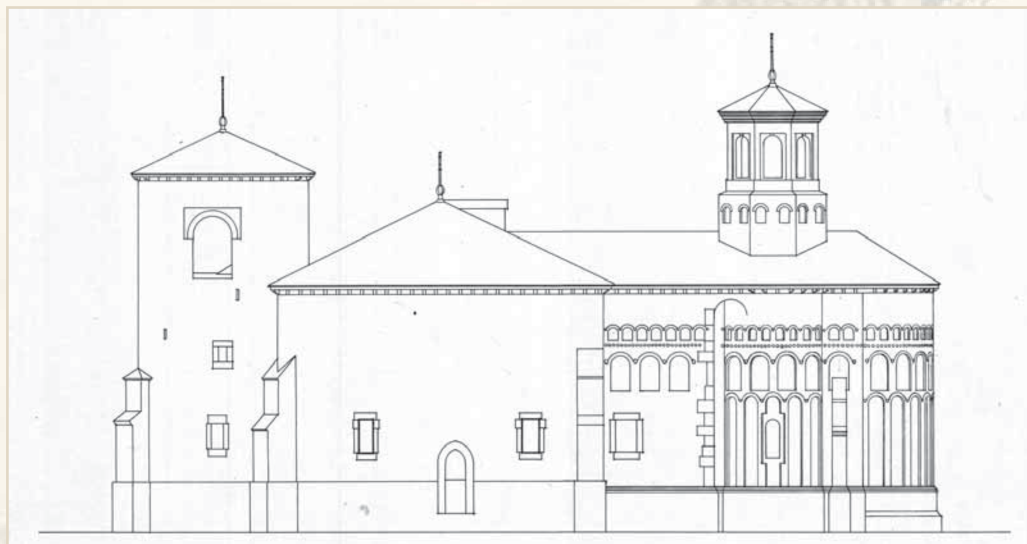
Plan de situație al bisericii (1897)

Vedere a bisericii dinspre sud-vest (1956)

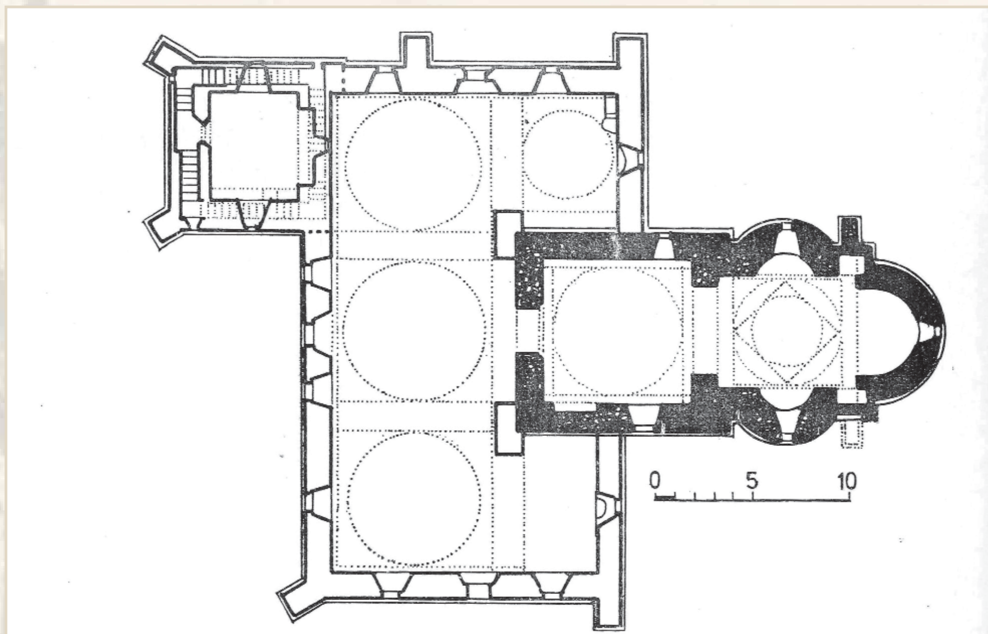

Vedere a bisericii dinspre Est (1956)

Releveu al bisericii înainte de restaurare (1884)

Planul bisericii înainte de restaurare (după Gr. Ionescu)

„Casa cu arcade”, foto N. Diaconu (1960)

**„Casa Dosoftei”
înainte de restaurare**

**„Casa cu arcade”,
foto Oliver Velescu
(1962)**

BISERICA TREI IERARHI

Bd. Ştefan cel Mare nr. 28

Biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iaşi este unul dintre cele mai cunoscute monumente istorice din România (cod LMI IS-II-a-A-04076). Faimoasa ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, de la 1637, este un unicat prin broderia fațadelor sale de piatră, realizată cu motive orientale (persane, georgiene, armene), dispuse în 33 de registre, care nu se repetă. Ca arhitectură, monumentul nu aduce inovații deosebite, urmând modelul a bisericii mănăstirii Galata (1584), ctitoria ieşeană a lui Petru Şchiopul. Biserica de la Galata reprezintă o reuşită sinteză de arhitectură moldo-munteană, modelul ei fiind preluat de mai multe ctitorii din veacul XVII.

Cu Trei Ierarhi s-a scris şi prima pagină a restaurărilor de monumente din Moldova. Lucrările, desfăşurate între anii 1884-1888, au fost încredințate lui André Lecomte du Noüy, discipolul celebrului Eugène Viollet-le-Duc. Arhitectului francez a realizat mai multe intervenții controversate asupra monumentului, accentuând elementele gotice, înălțând turlele şi modificând forma acoperişului. Aici şi-a început cariera de restaurator şi tânărul arhitect N. Gabrielescu, cel care a salvat de la demantelare turnul Goliei. Forma originală a ansamblului de aici s-a păstrat într-o litografie realizată de J. Ray, la 1845, dar şi în câteva relevee din anii 1880.

Pictura originală a bisericii a fost executată în anii 1641-1642, de câțiva zugravii ruşi de la curtea țarului: Sidor Pospeev, Iakov Gavrilov, Deico Iakovliev şi Proka Nikitin. Cu prilejul restaurării de la 1888, aceasta a fost decapată şi repictată de o echipă de artişti francezi. Fragmente din pictura originală se păstrează în cadrul muzeului de artă religioasă din Sala Gotică a bisericii. Între acestea, se remarcă tabloul votiv, în care sunt înfățişați voievodul Vasile Lupu cu prima sa soție, Tudosca, şi cele două fiice, Maria şi Ruxandra.

Planurile mai vechi ale oraşului, precum cel din 1857, dezvăluie componența întregului ansamblu de aici. Mănăstirea avea nu doar ziduri de incintă şi dughene la Ulița Mare, date cu chirie, ci poseda şi „Hanul Turcesc” de alături, care îi aducea venituri importante. În incintă au existat, pe lângă Sala Gotică, un întreg ansamblu de clădiri în care au funcționat Colegiul Vasilian şi tipografiile de aici, încă din secolul XVII. Pe la 1884, Comisia a decis demantelarea turnului clopotniță al fostei mănăstiri, în care funcționase primul orologiu public din țările române. În curte se mai păstrează pisania cu stema domnească a lui Vasile Lupu şi două dintre clopote.

Biserica Trei Ierarhi, foto N. Tatu (c. 1938)

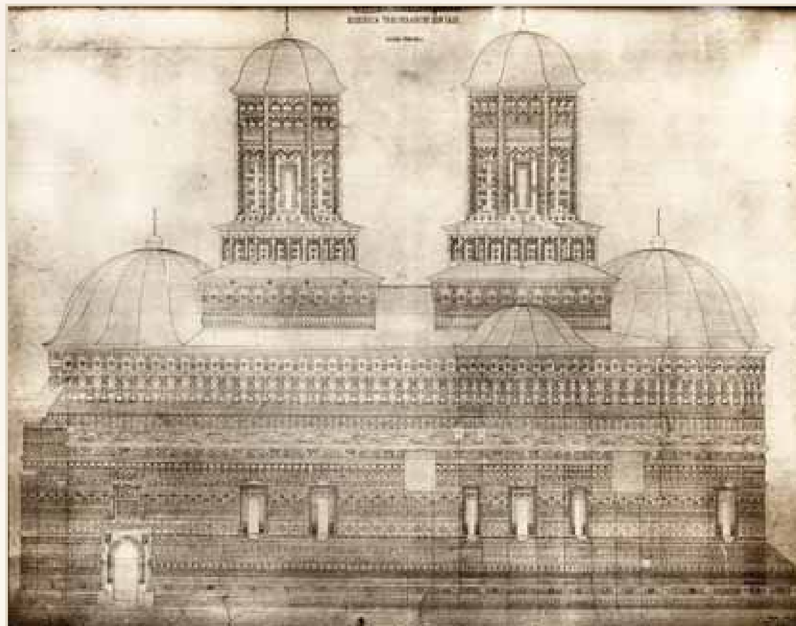

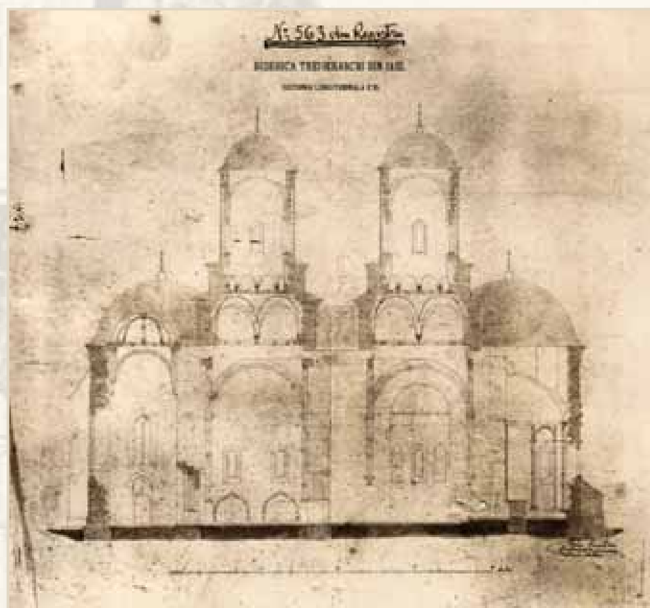
Biserica Trei Ierarhi, litografie de J. Rey (1845)

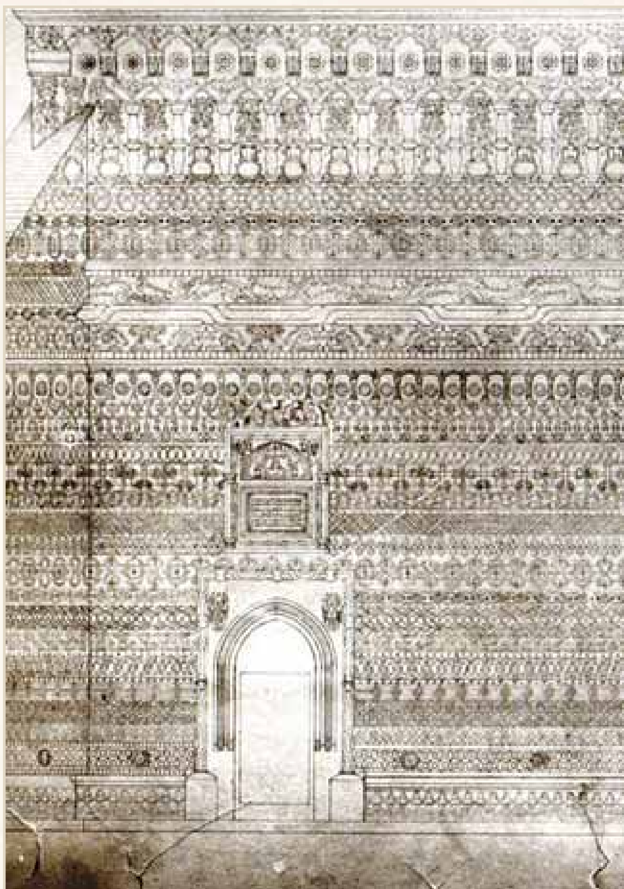
Biserica Trei Ierarhi, Carol Popp de Szathmari (C. 1864)

Releveul bisericii,
făcut de Ştefan Emilian
(c. 1881)

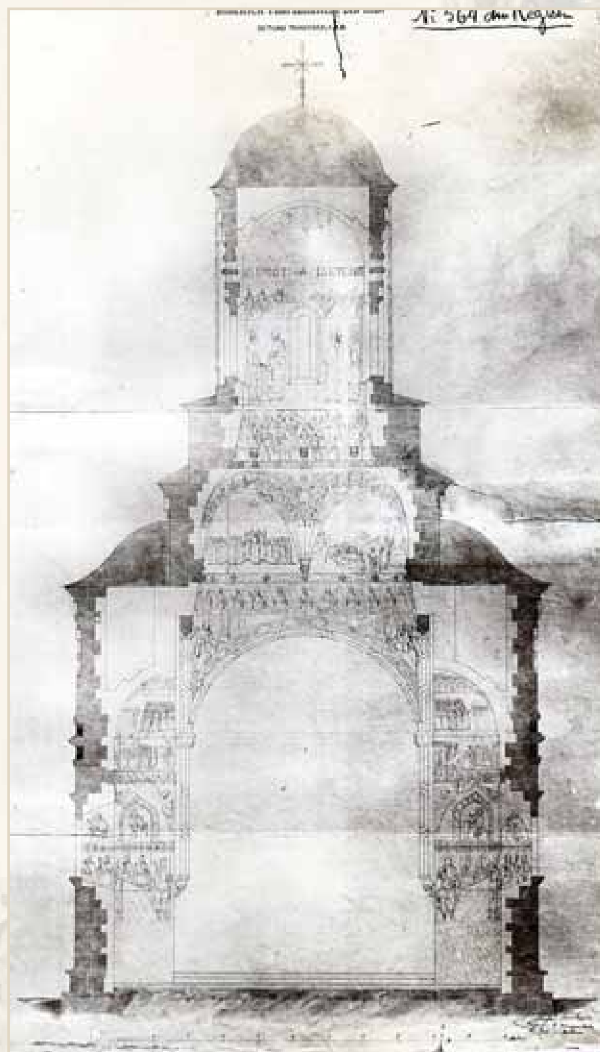

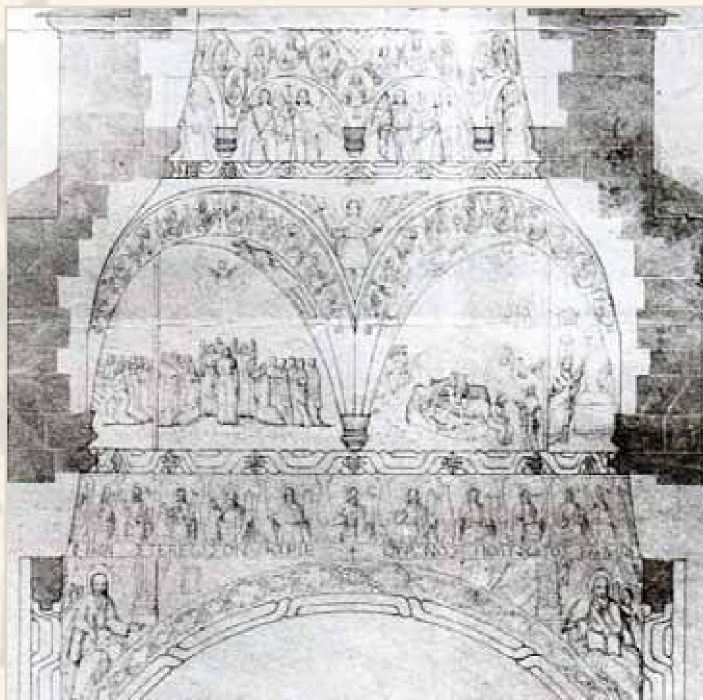
Secțiune longitudinală
desenată de Ştefan Emilian
(c. 1881)

Detalii despre releveul fațadei bisericii (c. 1881)

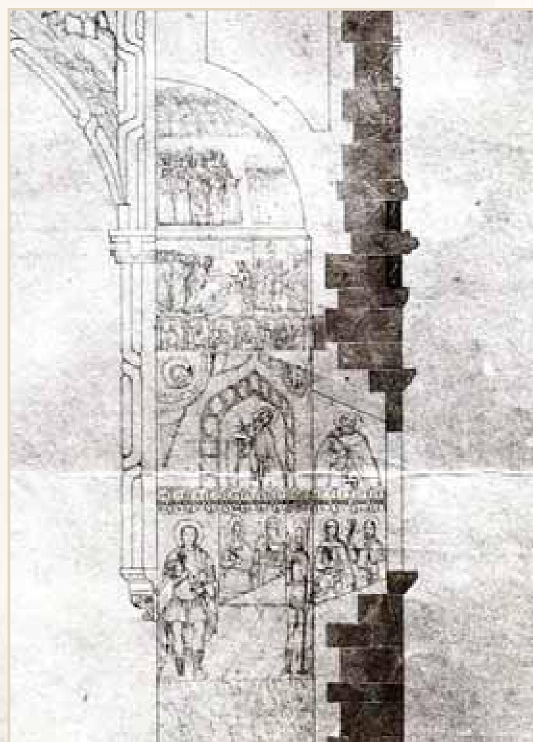
Secțiune transversală de Ştefan Emilian (1881)

Secțiune transversală, detaliu pictură dispărută (1881)

Secțiune transversală, detaliu pictură dispărută (1881)

Secțiune transversală, detaliu pictură dispărută (1881)

Biserica Trei Ierarhi și Palatul Camilli

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

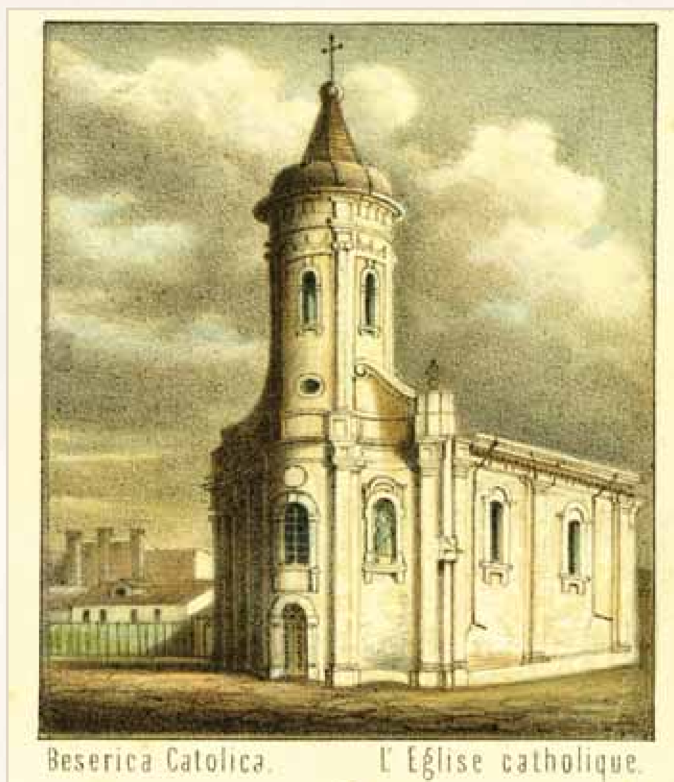
Bd. Ştefan cel Mare nr. 26

Catedrala romano-catolică „Adormirea Maicii Domnului” a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Iaşi, având codul de clasificare IS-II-m-A-04074. Locul actual al catedralei catolice din Iaşi a aparținut acestei comunități încă din secolul XV. Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, construită între anii 1782-1789, a fost zidită pe fundații mai vechi, din secolul XVI. Edificiul a fost afectat de marele incendiu din 1827. Biserica avea nevoie de lucrări de consolidare şi la 1845.

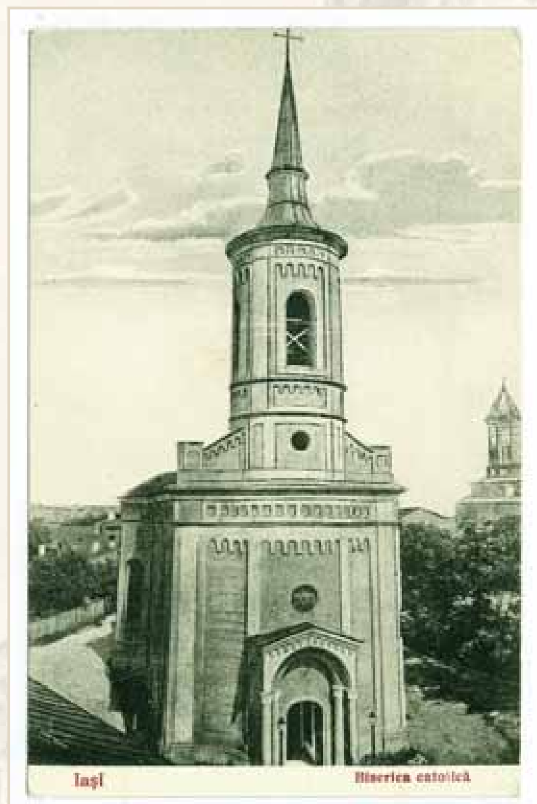
La 1860, arhitectul Josef Grüber a executat atât releveele cu înfățişarea anterioară a edificiului cât şi proiectul de extindere a acestuia. Lucrările au început abia în 1864, sub vizitatorul apostolic Josef Salandari, fiind coordonate de arhitectul Mathias Nitschmann. Biserica vechi a fost extinsă spre răsărit, mărindu-se prezbiteriul; pentru aceasta au fost demontate cele trei altare ale bisericii. Nitschmann a adus mai multe modificări proiectului schițat de arhitectul Gruber. Altarul cel mare, dedicat „Adormirii Maicii Domnului”, a fost comandat la 1873 arhitectului Luca Carmini din Roma. În 1875 a fost instalată balustrada dintre prezbiter şi corpul bisericii; aceasta a fost lucrată în marmură roşie, la Veneția. Pictarea bisericii a fost efectuată în anul 1869 de călugărul franciscan Giuseppe Carta din Palermo. Odată cu înființarea Episcopiei de Iaşi la 27 iunie 1884, Biserica Adormirea Maicii Domnului a căpătat statutul de catedrală episcopală.

Biserica a beneficiat în mai multe rânduri de lucrări de consolidare şi restaurare. Cu un asemenea prilej a fost schimbată decorațiunea exterioară a bisericii. Inițial turla-clopotniță avea sub cupolă un decor cu ghirlande, care se menținea în schițele lui Grüber din 1860 şi după extinderea bisericii. Probabil cu prilejul aceste extinderi s-a renunțat la vechiul decor şi a fost introdus un altul, ce are la bază „banda lombardă”, amintire a goticului de inspirație italiană. Aceasta a fost o soluție naturală pentru curentul romantic al epocii.

Într-o veche cromolitografie a bisericii poate fi văzută, într-o nişă de la intrarea în biserică o statuie a Fecioarei Maria cu pruncul Isus în brațe. Aceasta este o prezență obişnuită pentru bisericile catolice. O reprezentare a acestei statui poate fi identificată şi într-o stampă târzie referitoare la prezența prințului Alexandru Ipsilanti la biserica Trei Ierarhi, la 1821. În imagine apare şi o statuie a Fecioarei, aşezată pe un soclu, în mijlocul acestei piețe dinspre biserica romano-catolică. Imaginea are multe detalii fanteziste, dar o asemenea statuie se află astăzi pe Palatul construit de arhiepiscopul Iosif Camilli de la 1905. Este posibil ca respectiva statuie să fie o lucrare mai veche, repusă în valoare ca decorațiune a vechii clădiri.

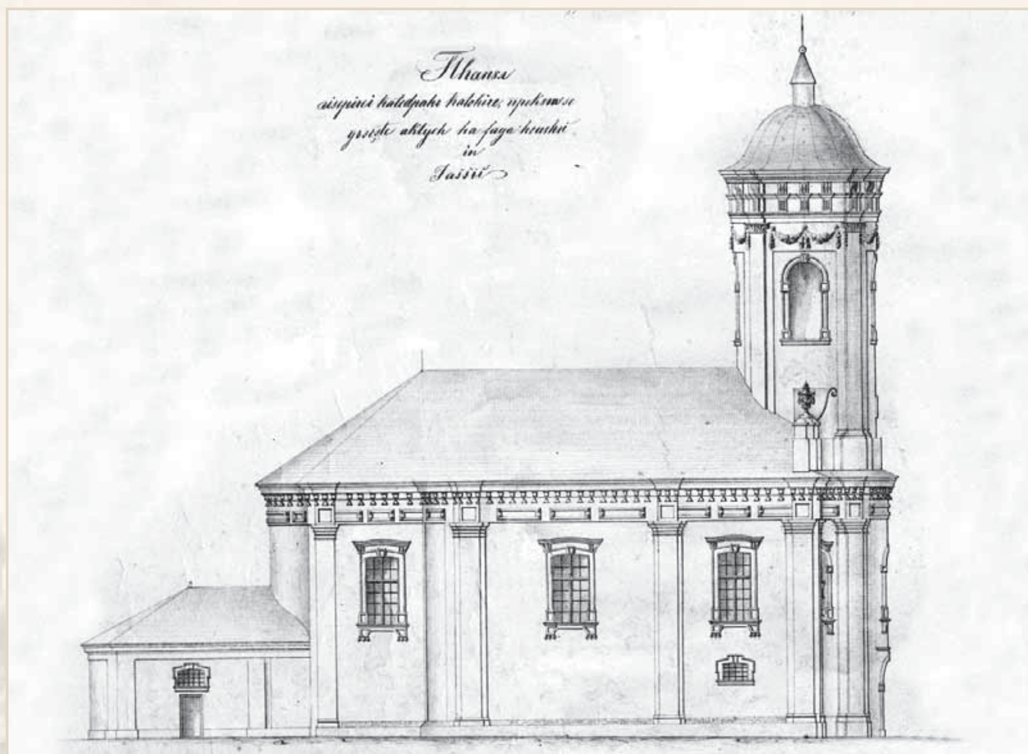

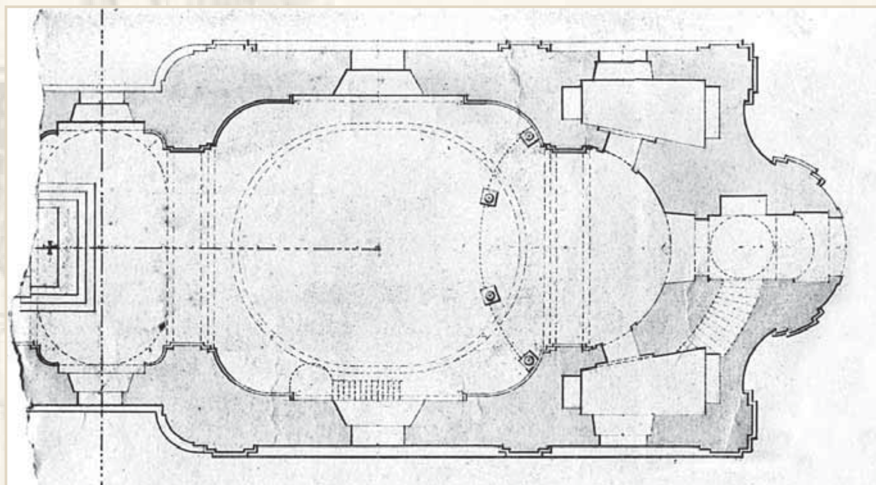

Biserica romano-catolică, cromolitografie c. 1860

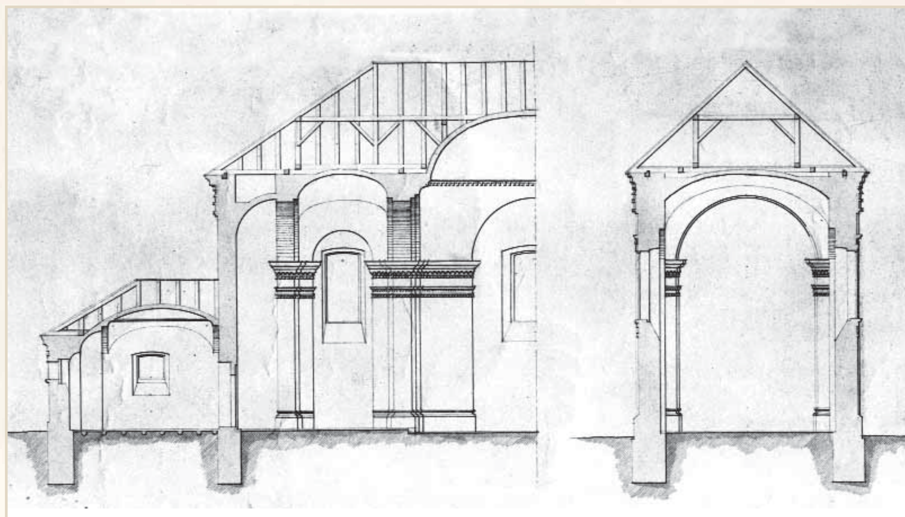

Biserica romano-catolică din Iaşi

Biserica înainte de restaurarea de la 1860

Planul bisericii înainte de restaurarea de la 1860

Planuri în secțiune, cu starea bisericii înainte de 1860

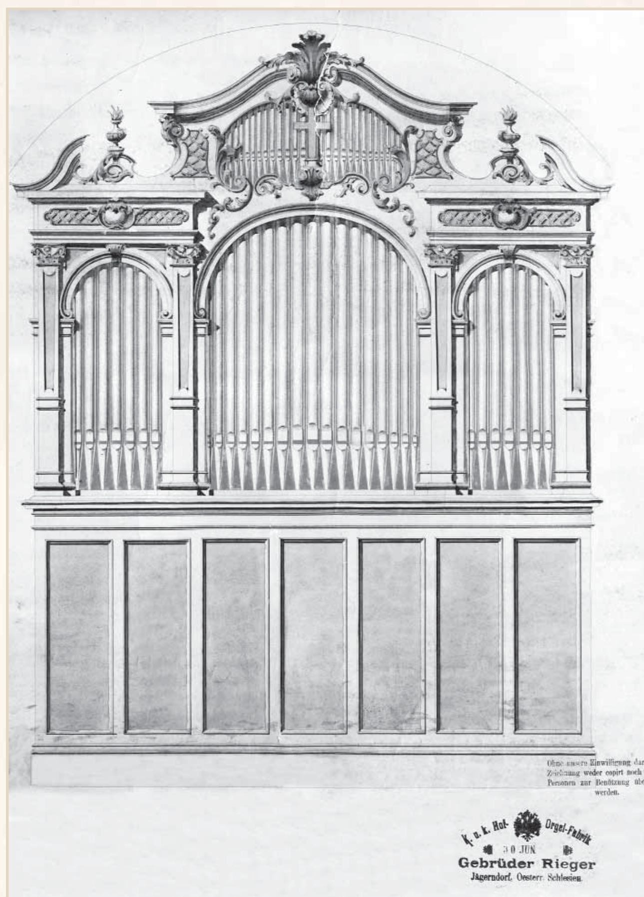

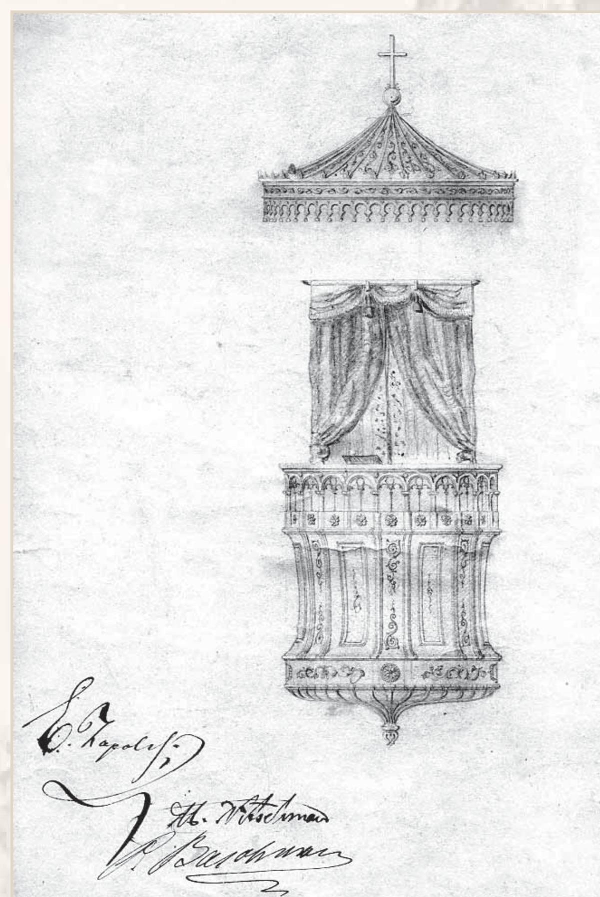

Planul restaurării bisericii, arh. J. Grüber (1860)

**Biserica catolică,
vedere
dinspre Sud**

Orga bisericii catolice

Proiect anvon

Palatul Rosetti-Roznovanu (Primăria)

Palatul Rosetti-Roznovanu, actualul sediu al Primăriei Municipiului Iaşi, este inclus pe Lista Monumentelor Istorice (cod IS-II-m-B-04066). Deşi este datat la sfârşitul secolului XVIII, înfăţişarea actuală a monumentului se datorează sfârşitului secolului XIX. Pe acest loc din faţa Mitropoliei s-a aflat o veche casă a lui Matei Cantacuzino (1790). Imobilul a fost cumpărat de Nicolae Rosetti-Roznovanu, dar şi-a pierdut vechea înfăţişare cu ocazia marelui incendiu de la 1827.

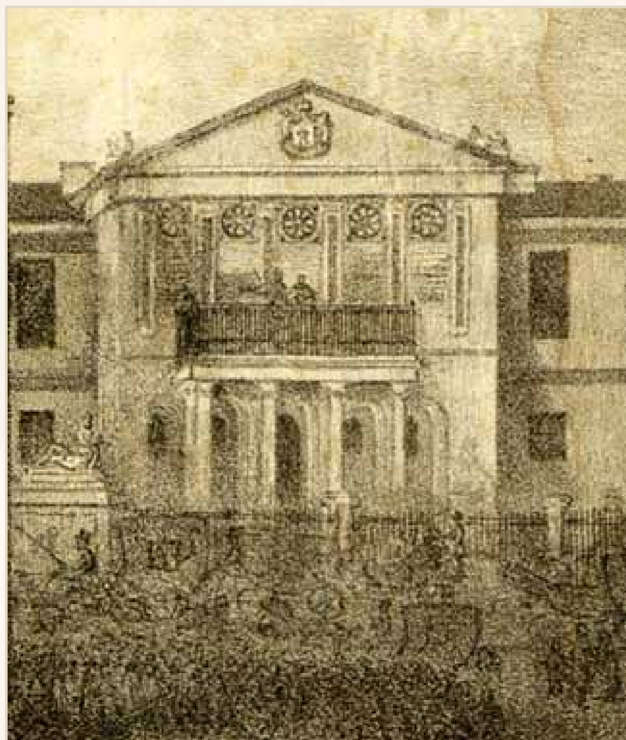
Edificiu a fost reconstruit de marele vistiernic Iordache Roset Roznovanu, la 1832, după planurile arhitectului vienez Gustav Fraywald. Arhitectura monumentului era marcată de stilul neoclasic. Palatul a fost decorat cu picturi interioare realizate de Ludovic Stawski. Paraclisul cu hramul Sf. Treime, amenajat în aripa din spate a clădirii, a fost pictat de Ioan Balomir. Memorialistul D.C. Moruzi, relata că pe fiecare tavan „era pictată câte o scenă mitologică, ca de pildă: Moartea lui Icar, carul lui Apollo, ori Venera ieşind din fundul mării, cu patru cai … Mările erau în culoare maroniu deschis cu alb, pentru a imita spuma valurilor – munţii erau vineţi cu verde închis, pădurile şi cerul albastre, caii verde deschis… Personajele mitologice pictate făceau pandant cu reprezentările mitologice sculptate în marmură, aflate pe frontispiciul clădirii: Apollo, Diana, în timp ce pe pilaştri de la stradă erau înfăţişaţi Hercule, Minerva, Atlanta şi Marte. Palatul a ars la 1844 dar picturile se mai vedeau la 1860, când a fost găzduit aici D.C. Moruzi.

S-au păstrat planurile de la 1884 ale clădirii, care permit reconstituirea întregului ansamblu de arhitectură şi a funcţionalităţilor avute, atât în timpul Roseteştilor. Acestea au fost descoperite şi valorificate recent de istoricul Dan Dumitru Iacob.

Palatul a fost cumpărat de la Nicolae Rosetti-Roznovanu în 1891, pentru a servi ca sediu al Primăriei oraşului Iaşi. În 1893 palatul a fost preluat de stat pentru a fi amenajat ca reşedinţă pentru prinţul-moştenitor Ferdinand. Se spera că acesta va locui perioade mai îndelungate la Iaşi, iar oraşul îşi va putea menţine astfel statutul de „a doua capitală". În 1894, arhitectul francez Paul Gottereau a primit însărcinarea de a reamenaja palatul pentru a putea fi locuit de tânăra familie regală. Lucrările din anii 1895-1897 au transformat cu totul faţadele clădirii, aspectul fiind foarte diferit de cel al clădirii anterioare. Vechea clădire a fost şi mansardată, primind un acoperiş înalt. Din vechile decoraţiuni ale clădirii s-a păstrat doar blazonul Roseteştilor de la Roznov, sculptat în piatră (aflat astăzi în parcul din zona Palatului Culturii-Palas).

Palatul Roznovanu, aflat în primii ani de după Războiul Întregirii în proprietatea Ministerului de Război, a fost ocupat de instanţele judecătoreşti ale Ministerului de Justiţie, precum Tribunalul Iaşi şi Curtea de Apel Iaşi (până la finalizarea lucrărilor de la Palatul de Justiţie). În anii 1925-1927, Comandamentul Corpului IV Armată a efectuat lucrări destul de ample de renovare a Palatului. Tot atunci s-a avut în vedere şi reamenajarea parcului corespunzător acestei clădiri.

Din 1953 clădirea fost folosită de Sfatului Popular Regional Iaşi. În anul 1970, Primăria Municipiului Iaşi a revenit, definitiv, în vechiul ei local, în care funcţionează şi astăzi.

Palat Roznovanu, circa 1850

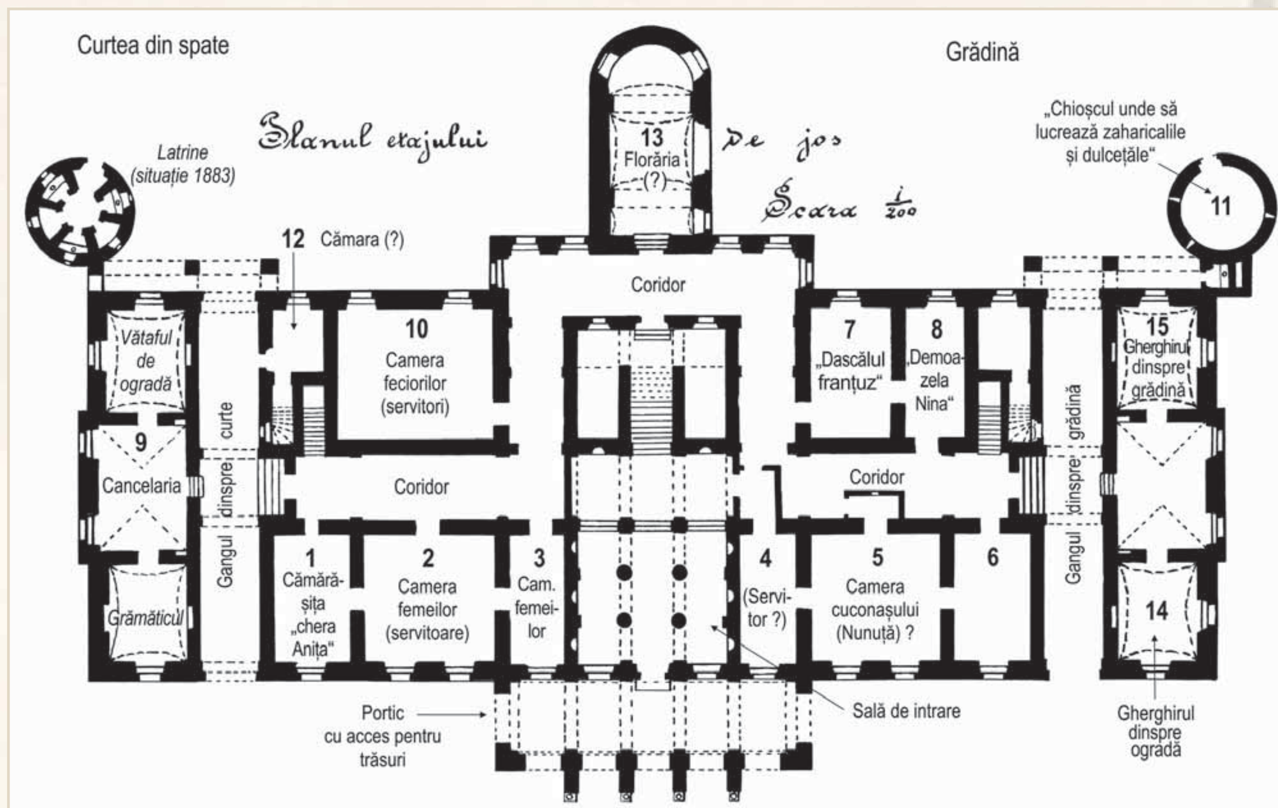
Blazonul Rosetti de pe frontispiciu Palatului Roznovanu (c. 1832)

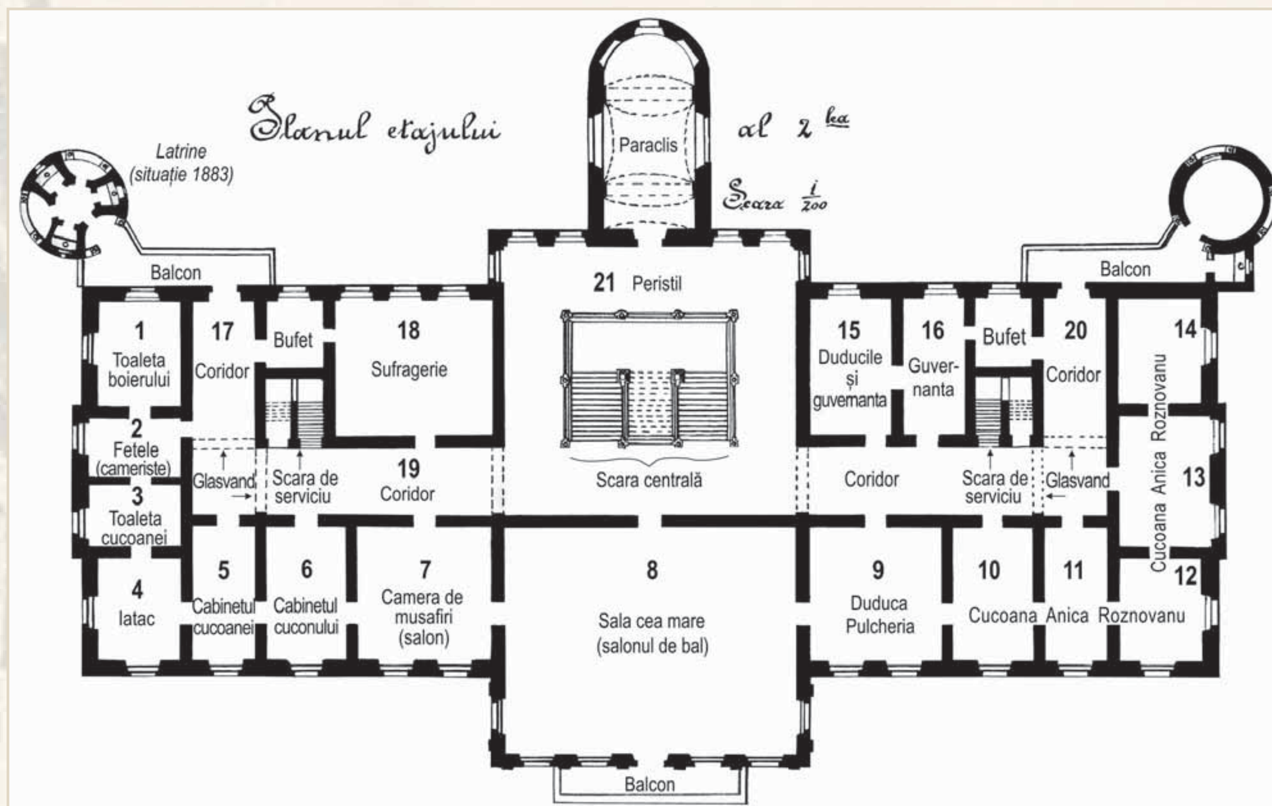
Vechiul Palat Rosetti-Roznovanu (arhitect Gustav Freywald)

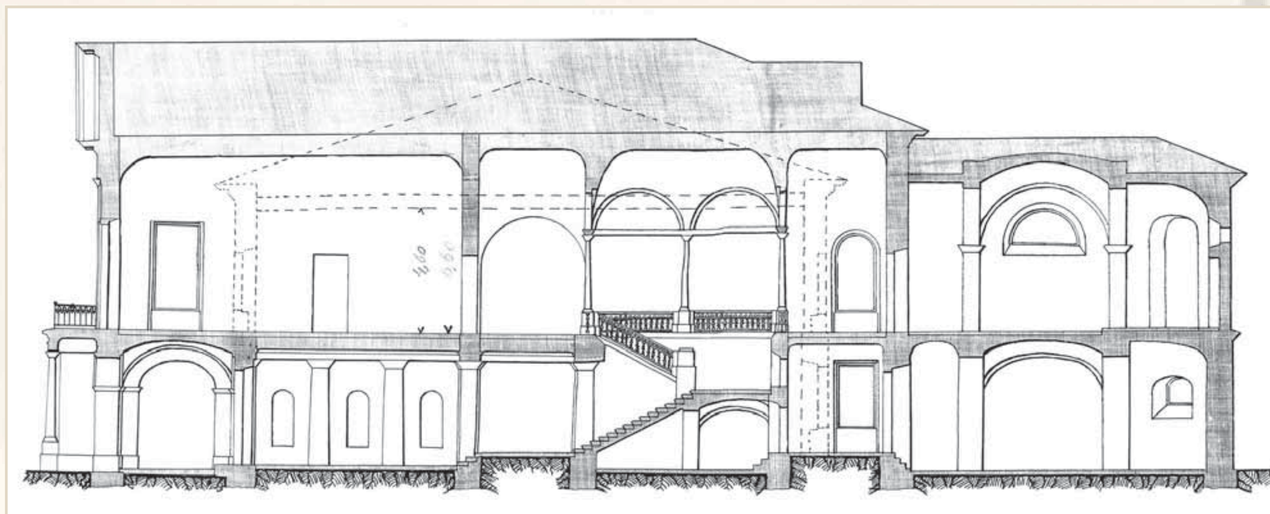
Palatul Roznovanu reamenajat la 1893 (arhitect Paul Gottereau)

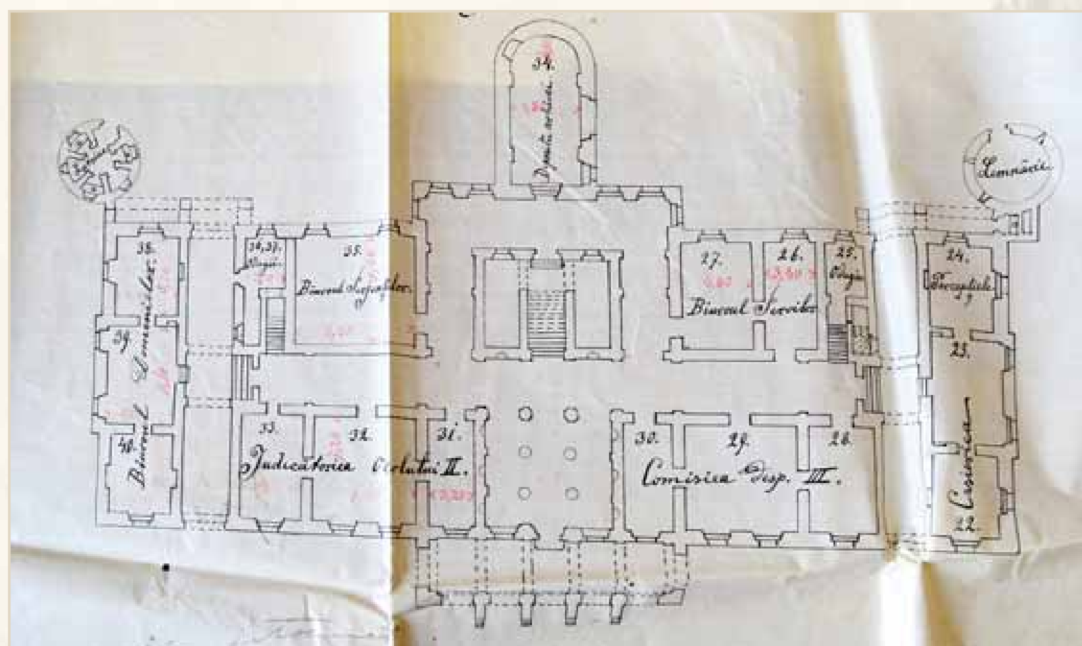

Palatul Rosnovanu,
planul parterului
(Dan Dumitru Iacob)

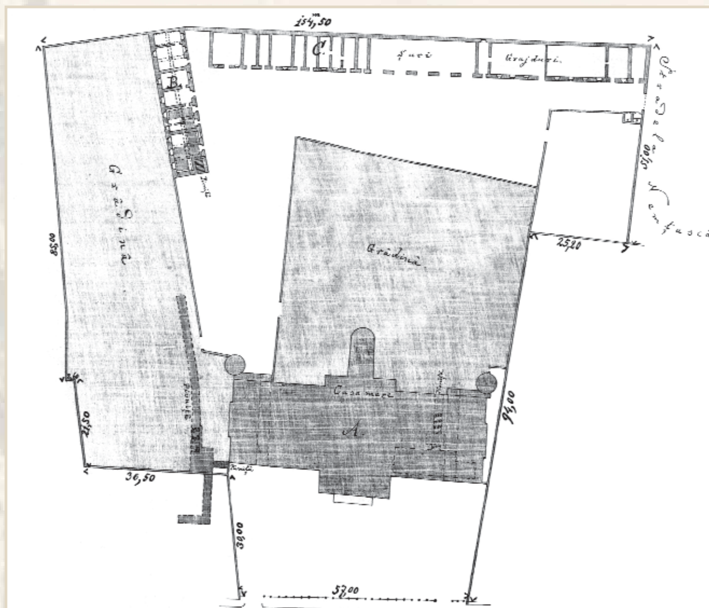

Palatul Rosnovanu, planul etajului (Dan Dumitru Iacob)

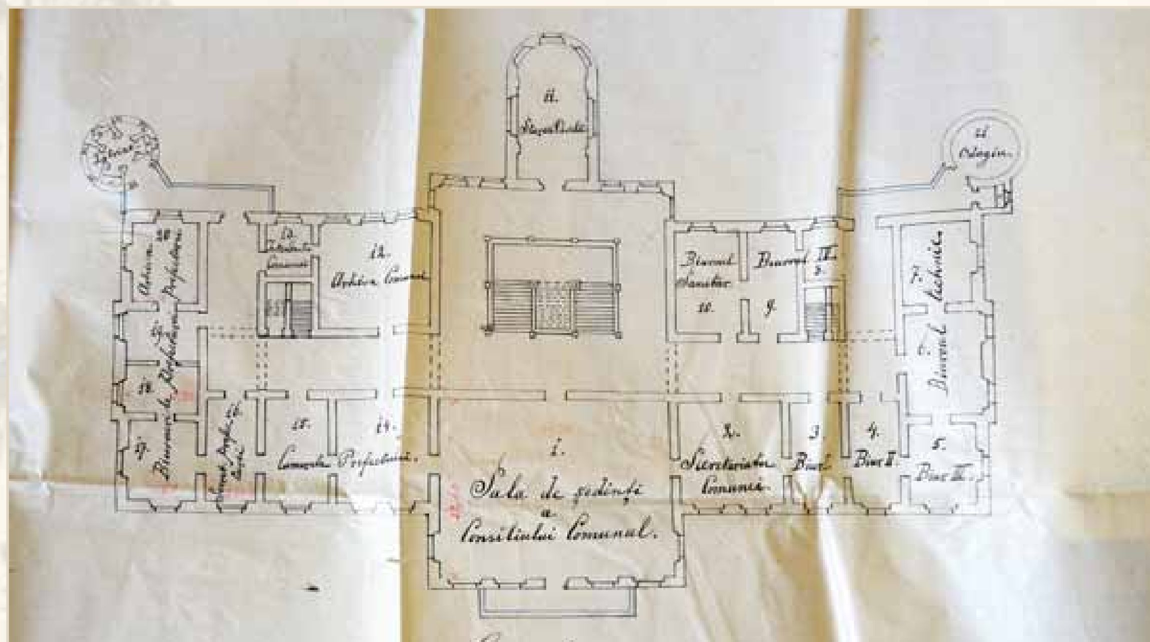
Secțiune transversală, 1883 (Dan Dumitru Iacob)

Planul parterului, 1883

Planul de situație al Palatului Roznovanu, 1883 (Dan Dumitru Iacob)

Planul etajului, 1883

TEATRUL NAȚIONAL

str. Agatha Bârsescu nr. 18

Teatru care a făcut istorie în cultura română, începând cu anul 1840, este Teatrul cel Mare de la Copou, ce se afla pe locul aripii din deal a Universității. Acest teatru a sfârşit într-un teribil incendiu, la 1888. Pentru ca oraşul Iaşi să nu rămână fără o instituție atât de importantă, Primăria oraşului şi-a sacrificat propriul sediu în vederea atingerii acestui obiectiv cultural. Pentru aceasta, nu s-a încercat un experiment local, ci s-a apelat la cea mai cunoscută firmă din epocă, Fellner & Helmer din Viena, ce a construit teatre propriul local, pe care l-a demolat şi a oferit locul pentru noul edificiu mai ales pe teritoriul de atunci al Imperiului Habsburgic, dar şi în afara acestuia. Alegerea reprezenta o nouă racordare la ceea ce însemna Europa culturală a vremii.

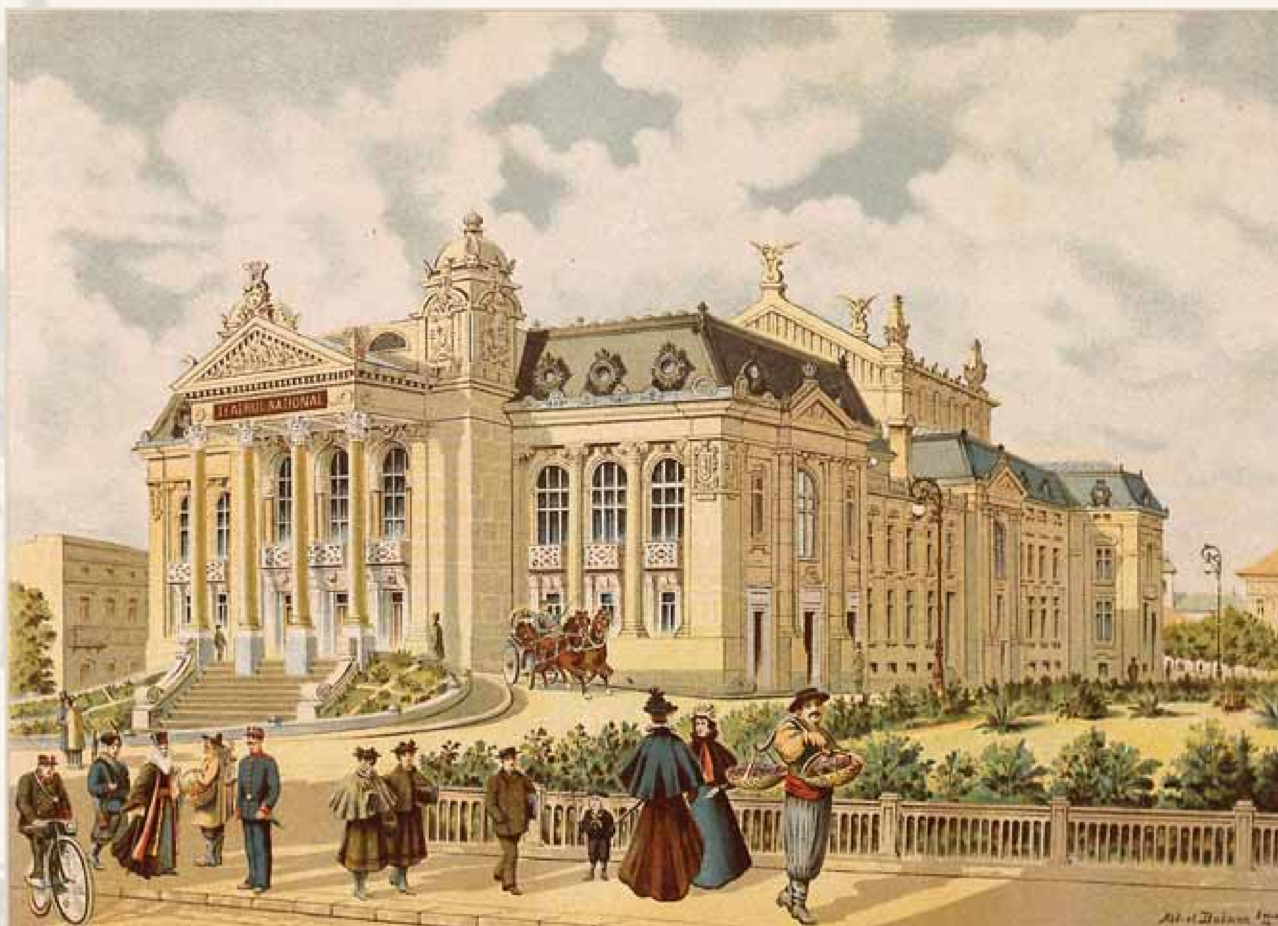
Clădirea Teatrului, una dintre cele mai reuşite din serie, a fost construită la 1896, în stil neoclasic. Clădirea Teatrului Național din Iaşi este înscrisă în Lista monumentelor istorice, având cod LMI IS-II-a-A-03735. Fațadele au mai multe decoruri heraldice, amintind de simboluri ale oraşului Iaşi. Decorațiunile interioare, inclusiv pictura tavanului, au fost realizate în stil neo-rococo.

Cortina a fost pictată în1896 de artistul vienez M. Lenz şi terminată de unul din discipoli, prezintă în centru o alegorie a vieții, cu cele trei vârste. În dreapta, este prezentă alegoria Unirii Principatelor Române. Cortina de fier, pictată de Al. Goltz, separa scena de restul sălii, asigurând o protecție în caz de incendiu. Plafonul a fost pictat de Al. Goltz, în culori pastelate; sunt înfățişate alegorii paradisiace, fiind ilustrat cu nimfe şi îngeri şi încadrat în stucatura rococo.

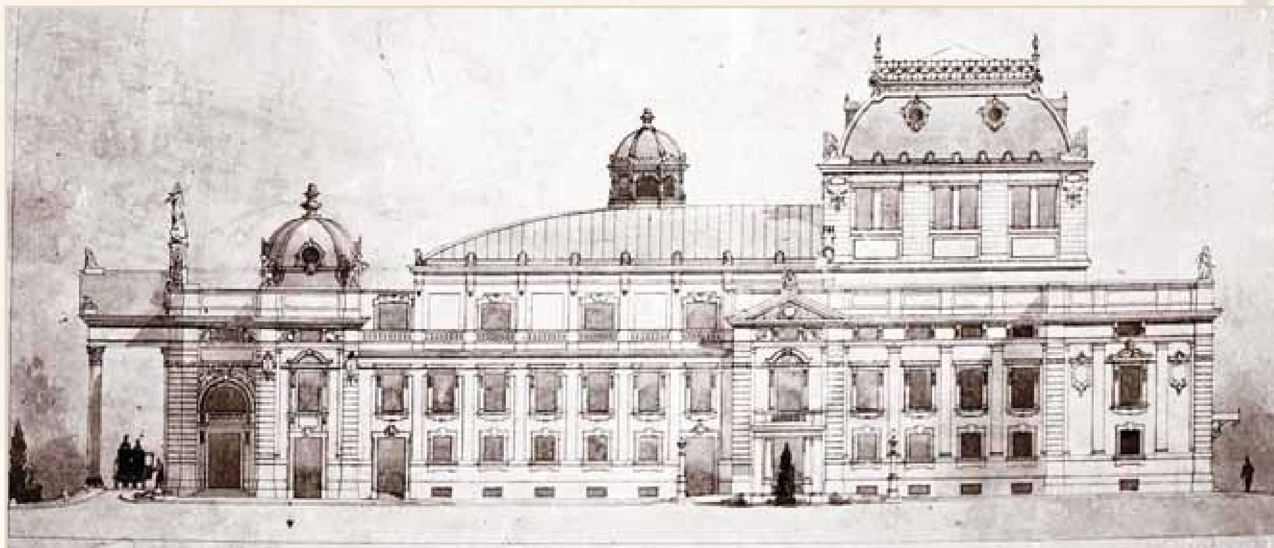
Teatrul s-a numit „Național” nu pentru că pretindea un anumit rang instituțional, ci pentru că aspira la promovarea unui repertoriu în limba română, cu subiecte româneşti. Asemenea spectacole au marcat viața culturală Iaşilor şi au avut un rol foarte important în făurirea spiritului public modern.

Unor contemporani li s-a părut că ar fi fost mai firească orientarea Teatrului cu fața spre strada Cuza Vodă (spre actuala Filarmonică) decât spre mica stradă Căpitan Păun (Agatha Bârsescu). De aceea s-a spus că Teatrul a fost aşezat cu spatele. De fapt, urbaniştii de atunci au avut o bună viziune: pe la 1896, când se terminau lucrările la teatru, se definitiva şi planul urbanistic al oraşului. Deschiderea axei dintre Teatru şi Mitropolie a fost o idee care a preocupat pe edilii acelei perioade. Cvartalul de clădiri care trebuiau demolate pentru această sistematizare a rezistat însă, mai multă vreme decât se prevăzuse.

Inițial, în fața Teatrului a fost aşezată statuia lui Gheorghe Asachi (1890), considerat fondator al teatrului din Moldova. Aceasta a fost mutată ulterior lângă biserica Trei Ierarhi, unde se află şi astăzi. Este o statuie de marmură, foarte reuşită artistic, datorată primului sculptor român: Ion Georgescu, profesor la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti (este a doua statuie ronde-bosse realizată sculptor, după cea a lui Gh. Lazăr). În 1906, în fața teatrului a fost aşezată statuia de bronz a lui Vasile Alecsandri (1821-1890), realizată de Wladimir C. Hegel.

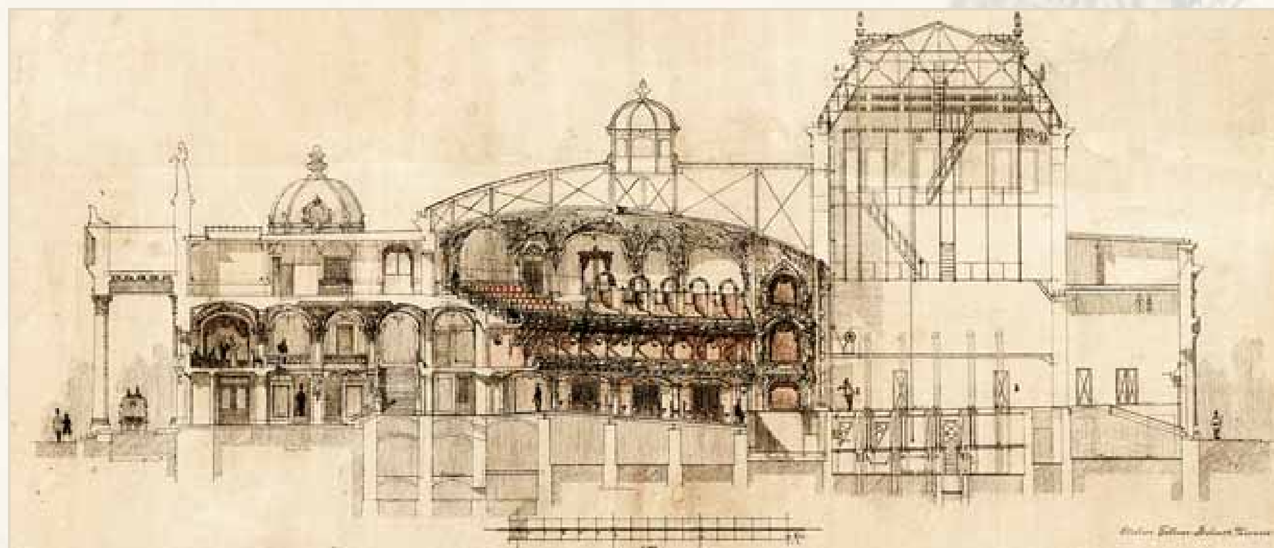

Abdel Badana,
Teatrul Național
din Iași (1896)

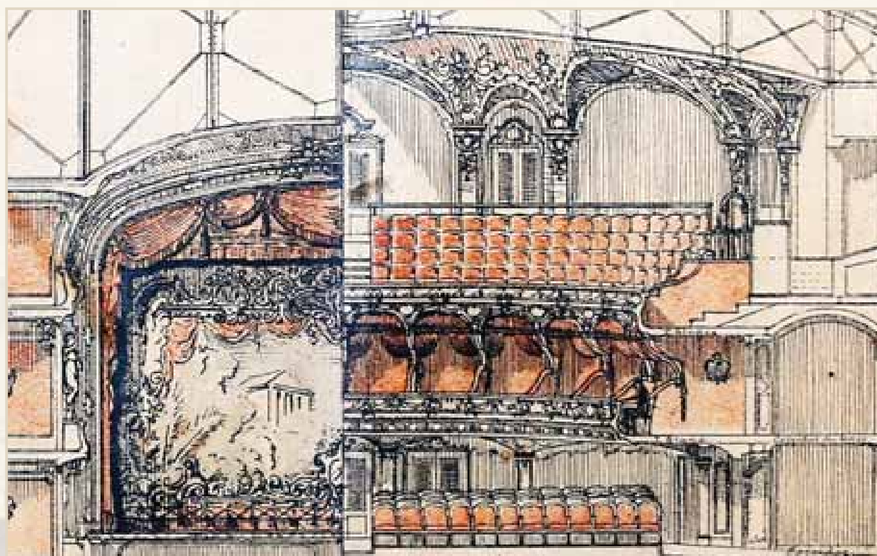

Teatrul Național. Fațada laterală (Fellner&Helmer)

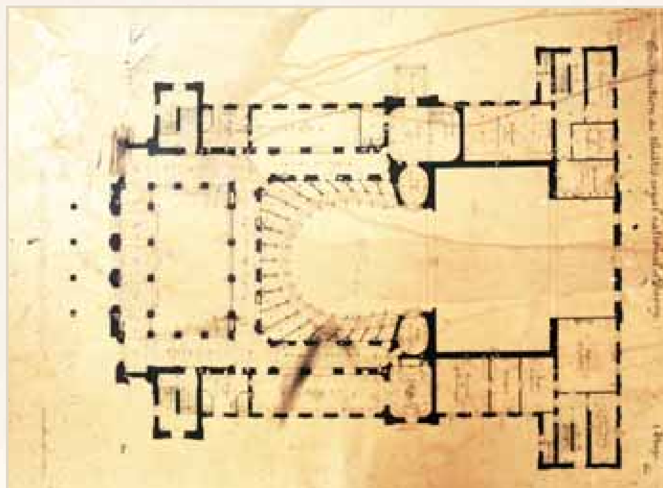
Teatrul Național. Secțiune longitudinală laterală (Fellner&Helmer)

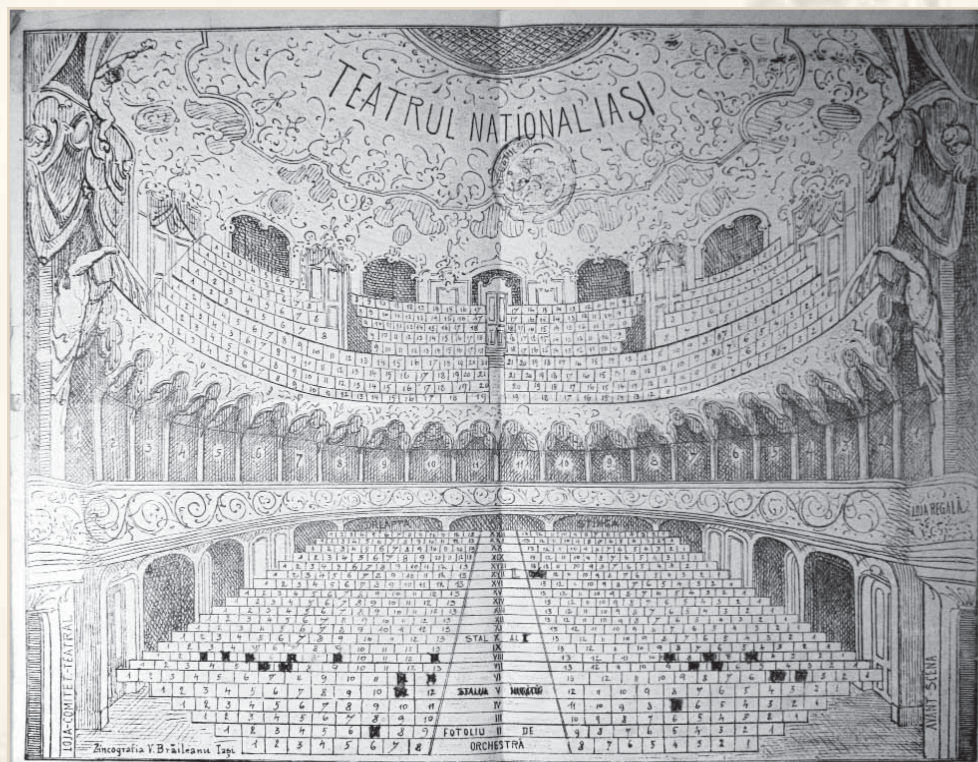
Teatrul Național.
Secțiune transversală
(Fellner&Helmer)

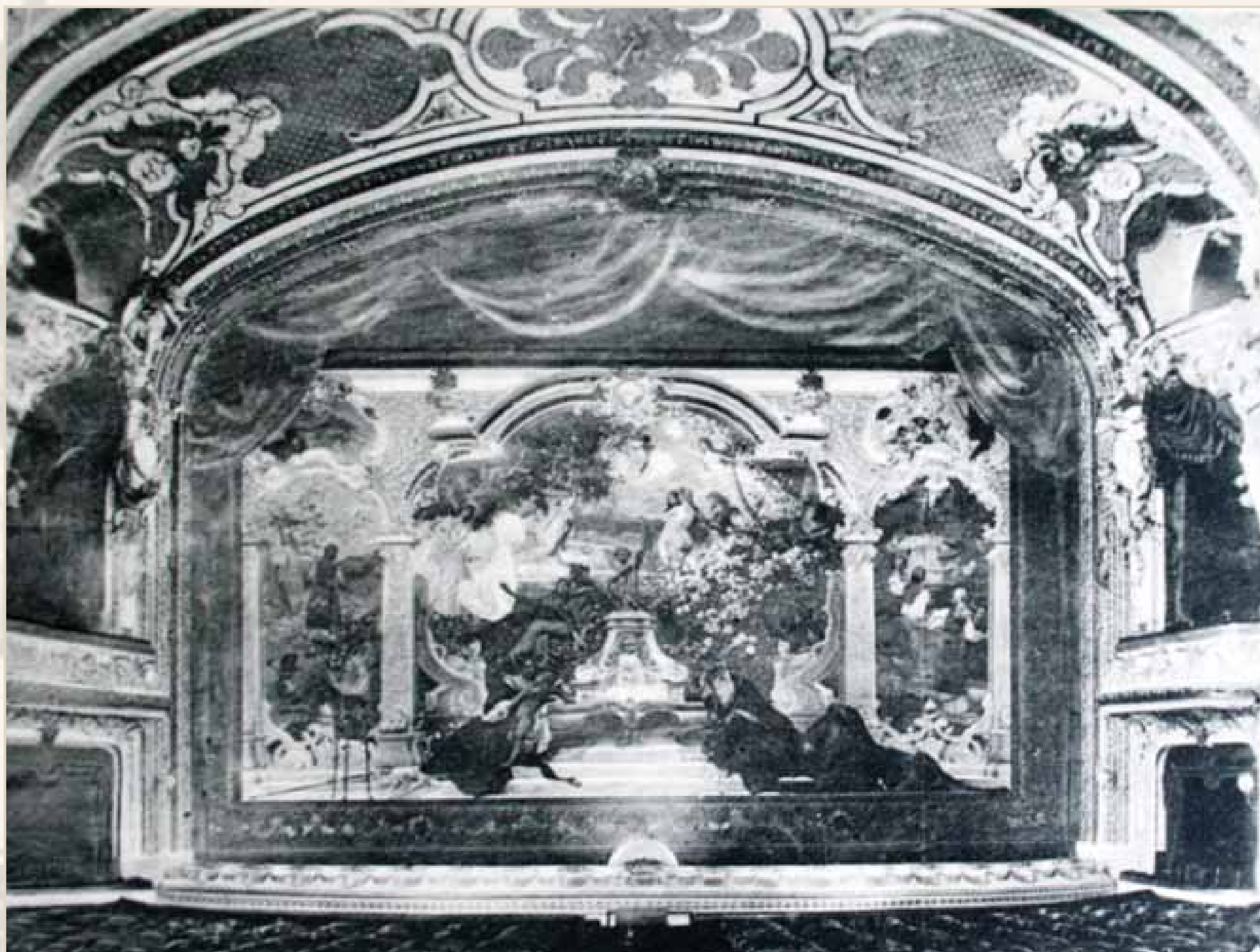
Teatrul Național.
Secțiune transversală
(Fellner&Helmer)
Detaliu

Teatrul Național. Planul etajului (Fellner&Helmer)

Distribuția locurilor în sala de spectacol

Cortina pictată de M. Lenz (Viena)

Strada Ştefan cel Mare, vedere aeriană
(colecția Narcis Dorin Ion)

Biserica Sf. Dimitrie-Balş (Iaşi)

Biserica „Sf. Dumitru" din Iaşi se află în spatele clădirilor înalte din perimetrul delimitat de străzile Cuza Vodă, Gh.I. Brătianu şi Bulevardul Ştefan cel Mare, fiind ascunsă vederii trecătorilor. Aceasta a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din judeţul Iaşi, având codul de clasificare IS-II-a-A-03691.

Din ctitoria lui Ioan Balş de la 1691 a rămas denumirea hramului şi două clopote (1690, 1693). Arhitectul G. Balş, care a fost şi epitrop al acestei biserici, întrevedea două etape de refacere a edificiului în cursul veacului XVIII. Prima refacere a fost după incendiul din 1723. Ca monument de arhitectură, biserica aflată acum „în operă" este cea zidită de Lupu Balş. Până spre 1900 ferestrele, acum refăcute, mai aveau chenare cu rinsouri vegetale, specifice începutului secolului XVIII, ca al biserica Sf. Gheorghe (Mitropolia Veche). Multă vreme numeroase fragmente din aceste ancadramente de ferestre, frumos decorate, se mai găseau prin curtea bisericii. Catapeteasma în stil baroc a bisericii datează de pe la anul 1800; aceasta a fost restaurată în 1994-1998 (pictorul Stelian Onică).

Interesant este spiritul solidarităţii de neam pe care l-a imprimat Lupu Balş urmaşilor săi, transformând biserica Sf. Dimitrie într-o necropolă de familie. în anul 1857, pe latura nordică a pronaosului, s-a construit un osuar pentru membrii familiei Balş. Aici au fost îngropate osemintele Bălşeştilor din mormintele aflate în cimitirul din jurul bisericii. În anul 1900 s-au adus din cimitir şi opt pietre funerare ale unor membri ai familiei Balş, acestea fiind încastrate în pereţii interiori ai pridvorului. Pe peretele nordic al pridvorului sunt pietrele funerare ale următorilor: Emanoil Balş (+1812), Elena Rosetti (+1798), Teodor Balş (+1810) şi Lupu Balş (+1782), iar pe peretele sudic ale următorilor se află o piatră mică cu inscripţia ştearsă şi pietrele funerare ale următorilor: Ana Balş (+1812), Iordache Balş (+1812) şi Pulcheria Balş (+1794). O parte a pietrelor de mormânt, unele cu însemnele heraldice ale familiei, pot fi văzute şi astăzi, încastrare în pereţii pridvorului bisericii. Biserica Sf. Dimitrie este o adevărată necropolă de familie a Bălşeştilor.

Biserica a fost reparată în 1866 prin contribuţia soţilor Vasile şi Elena Gafencu. O pisanie de la 1897 arată că „Biserica Sf. Dimitrie pronumită Balş s-a zidit de Ioan Balş bel vornic la anul 1690, s-a reparat din nou în 1897 fiind epitrop Mihail P. Balş, arhitect Iancu A. Catargiu şi îngrijitor şi stăruitor Iancu Gh. Gafencu".

O restaurare a monumentului a fost făcută în anul 1901 de către arhitectul Gheorghe Balş, istoricul vechilor biserici din Moldova. În timpul celui de-al doilea război mondial biserica a fost serios avariată, astfel încât a fost necesară o altă restaurare, în anii 1948-1952.

Biserica Sf. Dumitru Balş (1690)

Biserica Sf. Dumitru Balş, intrarea

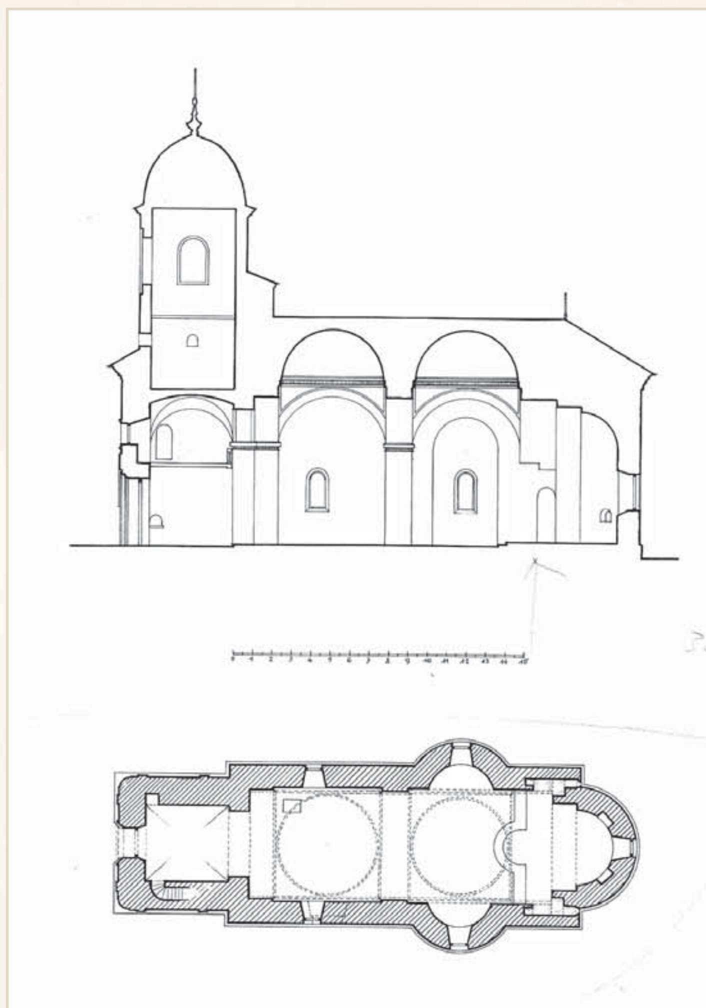

Pisania renovării bisericii la 1897

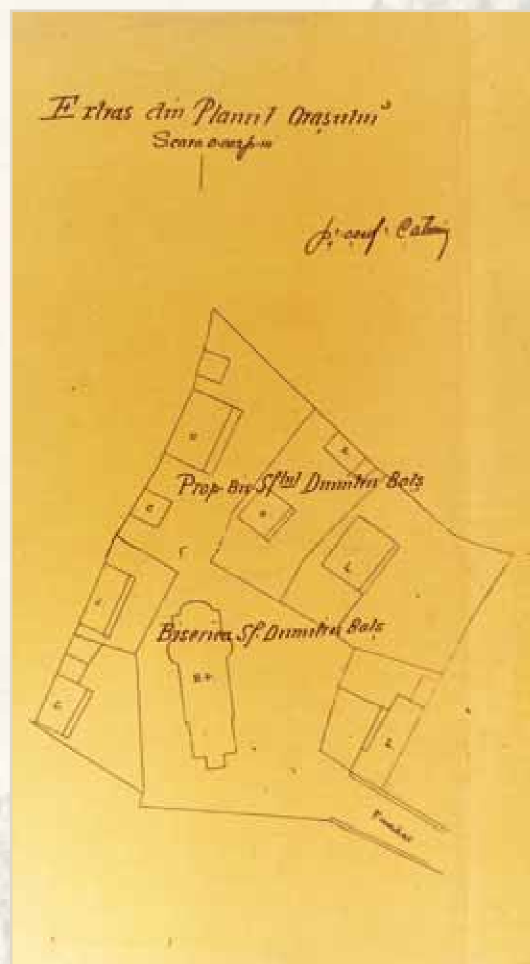

Urmele fostei intrări de pe zidul sudic al bisericii

Biserica Balş, secțiune longitudinală și plan (Arhiva INP)

Plan de situație, Biserica Balş

PIAȚA CUZA VODĂ

Ideea de a amenaja o piață civică în această zonă a orașului, la capătul Uliței Mari dinspre ulița Golia, este foarte veche. Încă din 1841 se punea problema de a întemeia astfel de piețe în jurul câtorva biserici, acolo unde spațiul urban permitea asemenea amenajări. Între aceste biserici se afla şi lăcaşul din apropiere, Sf. Ilie-Ghenghea, care se afla dincolo de intersecție, pe colțul dinspre casa vornicului Vasile Alecsandri. În cele din urmă, piața a fost realizată prin retragerea de la aliniament a două construcții civile: Casele Rosetti şi Cantacuzino.

Nr. 1- Casele Rosetti-Solescu /Hotel Continental

Pe acest colț de stradă, cu adresa str. Ştefan cel Mare nr. 1/ str. Golia nr. 79, se aflau dughenele logofătului Dimitrie Cantacuzino. Clădirea era un şir de 13 dughene din cărămidă, cu un singur nivel, dar cu fațadele pe două străzi: 6 magazine pe str. Golia şi 8 magazine pe Strada Ştefan cel Mare. Fiecare dintre dughene avea o a doua odaie în spate, care servea adesea ca locuință negustorilor care se stabileau aici cu chirie. Spre strada Golia, camerele aveau o înălțime de 2,74 m, iar pe Strada Mare aveau 3,70 m. Suprafața ocupată de întreaga clădire era de aproape 500 m2.

Dughenele au fost construite la 28 octombrie 1852 de Carol Casimir şi Nina Guénault. Urmaşii acestora au fost C.B. Guénault şi Leocadia Guénault. Aceasta din urmă a fost căsătorită cu Louis Castaing, supus francez, domiciliat în Iaşi. La data vânzări cei doi frați Guénault locuiau în localitatea Senlis din Franța, fiind reprezentați de Louis Castaing (care era şi tutore ai fiilor minori rezultați din această căsătorie). La 1872, Louis Casting a vândut fraților Franz şi Anton Iby dughenele cu fațada spre str. Golia, învecinate cu imobilul cu etaj al Catincăi Mălinescu. Aceştia au vândut patru dughene din acest şir, situate cu fațada spre strada Ştefan cel Mare, lui Mihail Hahn. O parte din aceste încăperi au fost închiriate de vestitul croitor parizian Walter, care va construi mai târziu palatul comercial de pe strada Lăpuşneanu, clădire ce îi va purta numele. O altă parte din dughenele acestui trup de clădiri au devenit, la 1880, proprietatea Ruxandrei Ventura (1833-1893), prima soție a colonelului Constantin Rosetti-Solescu (fratele doamnei Elena Rosetti Cuza). În anul 1893 dughenele au rămas moştenire lui George Rosetti-Solescu, pe atunci ministru al României la Belgrad. Acesta a fost căsătorit cu Olga de Giers. În acest corp funcționa, pe la 1904, magazinul „La Ancora".

În toamna anului 1897, George Rosetti-Solescu, devenit ministru potențial la St. Petersburg,în 1895), îşi anunța intenția de a construi, într-un viitor apropiat, un alt imobil, cu două nivele, pe acest loc. Dar s-a rezumat să efectueze mici lucrări de întreținere a acoperişului şi tencuielilor. Vecini proprietății erau acum moştenitorii familiei Kisser şi V. Rusovici, acesta din urmă fiind situat pe latura de vest. La 15 septembrie 1909, Consiliul Comunal Iaşi a decis exproprierea pentru utilitate publică a imobilului, în scopul alinierii intersecției celor două străzi şi amenajarea unei Piețe civice, care avea să fie destinată amplasării statuii lui Alexandru Ioan Cuza, realizată de Romanelli. Terenul eliberat, după demolarea clădirii, măsura 444,54 m2. În urma licitației publice, terenul a fost adjudecat de Rebeca Teitler, care a oferit suma totală de 63.074 lei. Familia Teitler a înlocuit vechile dughene pe un singur nivel cu frumoasa clădire etajată.

Nr. 2 - Casele Cantacuzino/Neuschotz/Administrația Financiară

Din stampele lui J. Rey de la 1845 este cunoscută înfățișarea casei Cantacuzino de pe locul actualului Hotel Restaurant „Select” sau bolțile negustorești Cantacuzino-Pașcanu de peste drum, acolo unde începea Ulița pavelei de lemn. Cele dintâi aveau să găzduiască prăvălia negustorului Miculi, un magazin foarte la modă în a doua jumătate a secolului XIX. Pe la 1885 vechea clădire Cantacuzină a intrat în posesia bancherului Iacob Neuschotz. După trasarea noii piețe, acesta a construit actuala clădire „Select”. Tot baronul Neuschotz a zidit, în curtea interioară a imobilului, Templul „Beth Iacob”, singurul templu evreiesc reformat din Iași. Pe la 1910, clădirea ocupată cândva de Miculi a devenit sediul Administrației Financiare. În anii 1916-1918, pe timpul refugiului de la Iași, aici a fost adăpostit Ministerul de Finanțe. Clădirea avea două adrese, Ștefan cel Mare nr. 2 și strada Golia nr. 81.

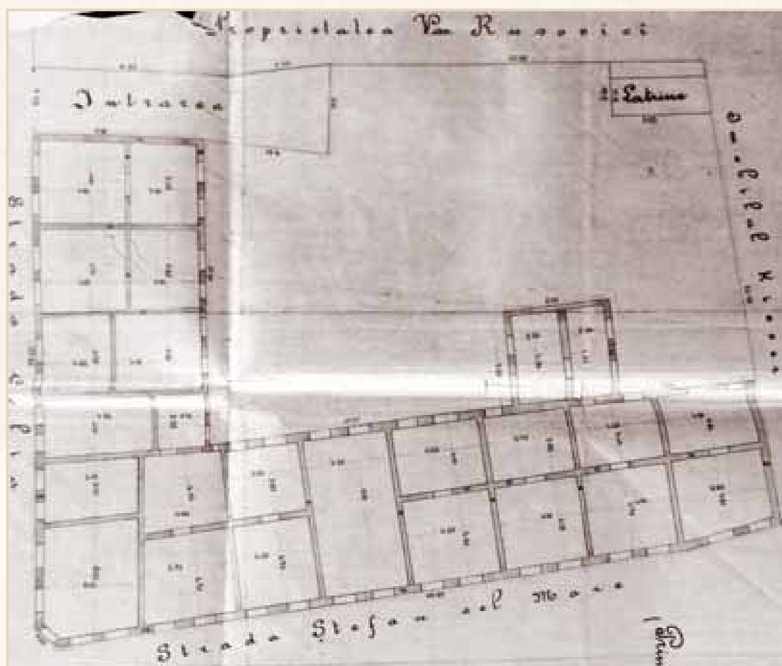
În mijlocul pieței s-au aflat, succesiv, mai multe monumente menite să confere eleganță acestei piețe civice. La început era un bazin cu apă, în diametru de 8,00 m, care avea ca podoabă delfinii de fontă care au fost cândva în locul Palatului Domnesc (aflat astăzi în Parcul Expoziției). Delfinii au fost înlocuiți ulterior cu un alt monument, format de un glob pământesc imens, străjuit de patru lei, iar pe acest glob se afla un personaj feminin cu brațul ridicat (în evident dialog cu Atlasul de pe frontispiciul Hotelului Continental). La 1911 se constituia Piața pentru a face loc statuii domnitorului Alexandru Ioan Cuza, monument care nu a mai fost instalată niciodată acolo. A urmat impresionanta statuie dedicată fostului primar Gheorghe Gh. Mârzescu, care a fost demolată de legionari în 1940. În 1941, pe același loc a fost așezată statuia domnitorului Vasile Lupu, realizată de C. Baraschi. Prin anii 1950, aici a fost depusă statuia istoricului A.D. Xenopol (astăzi în fața Universității din Copou). În prezent, centrul piațetei a devenit o simplă parcare.

Dughenele Rosetti-Solescu (nr. 1)

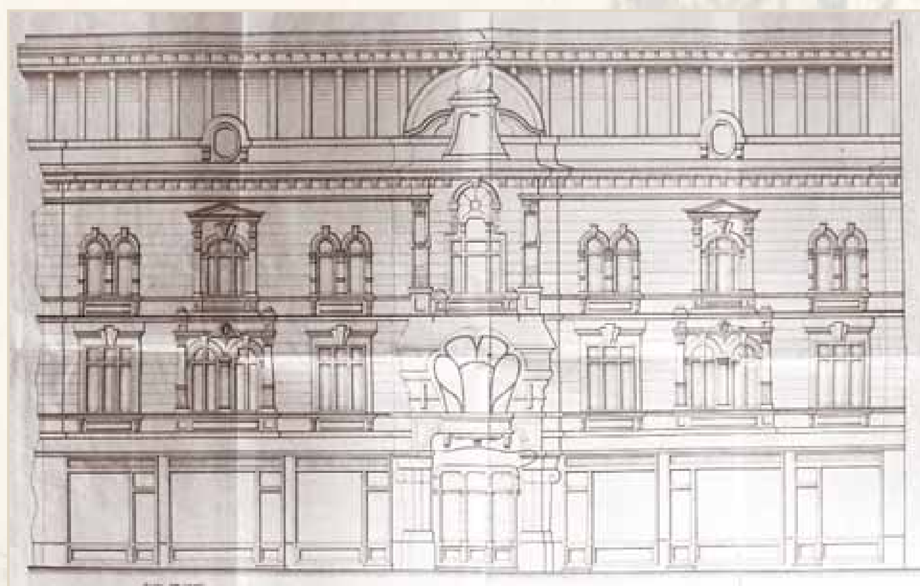

Dughenele Rosetti-Solescu (Madame Nina), (nr. 1)

Planul dughenelor Rosetti-Solelscu, 1910 (nr. 1)

Planul fațadei Hotelului Continental (Theitler), variantă neadoptată

Fântâna cu delfini din Piața Cuza Vodă

Fântâna cu lei din Piața Cuza Vodă

Palatul Neusotz/Adminstrația Financiară (nr. 2)

Palatul Adminstrației Financiare (nr. 2)

ZONA CASEI KIESSER

Strada Ştefan cel Mare nr. 3-17

Acest front de clădiri comerciale, aflate în Despărţitura III, cuprinde imobilele aflate între Hotelul Continental şi fundacul ce duce la biserica Sf. Dimitrie-Balş. Păstrat aproape în întregime, acesta este o preţioasă mărturie a Iaşului de altădată.

Nr. 3 – Casa Kiesser

În anii 1893-1896 proprietar al imobilului a devenit Babetta Hahn, Berta Hahn şi domnul Hahn. De la aceştia au cumpărat dughenele, la 1896, Franz Martin Kiesser şi soţia sa Marie. În 1905 proprietara clădirii era Marie Kiesser. În septembrie 1910, aceasta propunea amenajarea unei faţade a vechii sale clădiri aflate spre viitoarea Piaţă Cuza Vodă. Din schiţe se vede că dugheana doamnei Kiesser erau o modestă construcţie, fără etaj. În 1913 Consiliul Comunal a decis exproprierea unei părţi din imobil, în interesul alinierii străzii. Terenul expropriat avea laturile mici de 1, 20 m spre casa Finkelstein (nr. 5) şi de 4 m dinspre Piaţă.

Nr. 5 – Casa Carol Preleschi /Finkelstein-Glantzstein

După casa Kiesser urma un imobil dispărut, înlocuit astăzi cu o „plombă" de prin anii 1950. Pe la 1900 proprietarii vechiului imobilului erau Carol Prileschi şi soţia sa Adela. La 1902 Adela Prileschi a depus planurile pentru a se amenaja pe acel loc un magazin cu etaj în locul dughenei ce avea doar parter. La 1907, procuratorul Carol Malkosevici era mandatat de Carol Prileschi să se ocupe de reparaţiile la imobilele sale din strada Ştefan cel Mare, de la numerele 5, 7 şi 9. Ulterior imobilul de la nr. 5 era cunoscut ca Finkelstein-Glantzstein, primul având partea de la stradă, cu dughenele, iar cel de-al doilea spaţiul dinspre curte. La 1912, Herman Finkelstein a cerut aprobare pentru a înlocui vitrina şi uşa prăvăliei de la nr. 5. El a construit în ograda imobilului din str. Ştefan cel Mare nr. 5 o magazie din zidărie de cărămidă pentru un depozit de mobilă.

Nr. 11 – Casa Marcovici / Ghetzel/ Wexler

La 20 mai 1904, Osias Marcovici solicita autorizaţie pentru a repara şi vopsi acoperişul, a înlocui scândurile putrede cu altele vechi, dar bune, precum şi repararea tencuielilor faţadei. În 1907 Marcu Ghetzel cerea aprobare, de asemenea, pentru reparaţii de întreţinere. Alt proprietar, Feivel Vexler, a obţinut autorizaţie pentru a schimba uşa şi o fereastră la parter şi de a face mici reparaţii la tencuială. Aici a funcţionat Magazinul „Tivoli". La 1926, Iosef Sanberg a cerut aprobare pentru a înlocui o uşă şi o fereastră, precum şi de a deschide o uşă la parterul imobilului de la nr. 11. La 6 iunie 1941, Primăria a închiriat pentru un an, de la Carol Wexler şi A.M. Wexler, coproprietari, o cameră a parter şi două apartamente la etaj. Aceste spaţii erau destinate Judecătoriei Ocolului I Urban-Iaşi. Clădirea a fost afectată de bombardamentul din 26 iunie 1941, iar Comisia de Soliditate a decis demolarea de urgenţă a imobilului.

Nr. 13 – Casa M. Schnürer/Leon Meyer

La 29 mai 1897, M. Schnürer cerea autorizație pentru a înlocui ferestrele şi uşile de la parter. În 1903, a cerut acordul pentru schimbarea ferestrelor de la etaj şi adăugarea trei balcoane pe lângă cel existent. Proprietarul arăta că Lupu Abermann, comerciant de coloniale, chiriaşul său, şi-a transformat treptat prăvălia în local de consumație. La 1925, Leon Meyer, noul proprietar al imobilului de la nr. 13, cerea autorizație pentru a schimba o vitrină. În 1925 el a refăcut instalația de lumină electrică. Tot acum a reparat şi văruit pereții întregului imobil, atât la exterior cât şi la interior. La 1 octombrie 1926, H. Iacovitz a făcut demersuri pentru înlocuirea a două uşi cu o vitrină. În 1931, Leon Meyer a cerut autorizație pentru montarea unui alt portal de dugheană, în locul unei uşi şi a unei ferestre. La 1941, clădirea a fost foarte grav avariată în urma exploziei mai multor bombe, ce au căzut chiar în curte, cât şi pe acest imobil. Prin urmare, s-a decis demolarea de urgență a clădirii.

Nr. 15 – Casa Nicolae Ioan /Emanoil Marcovici

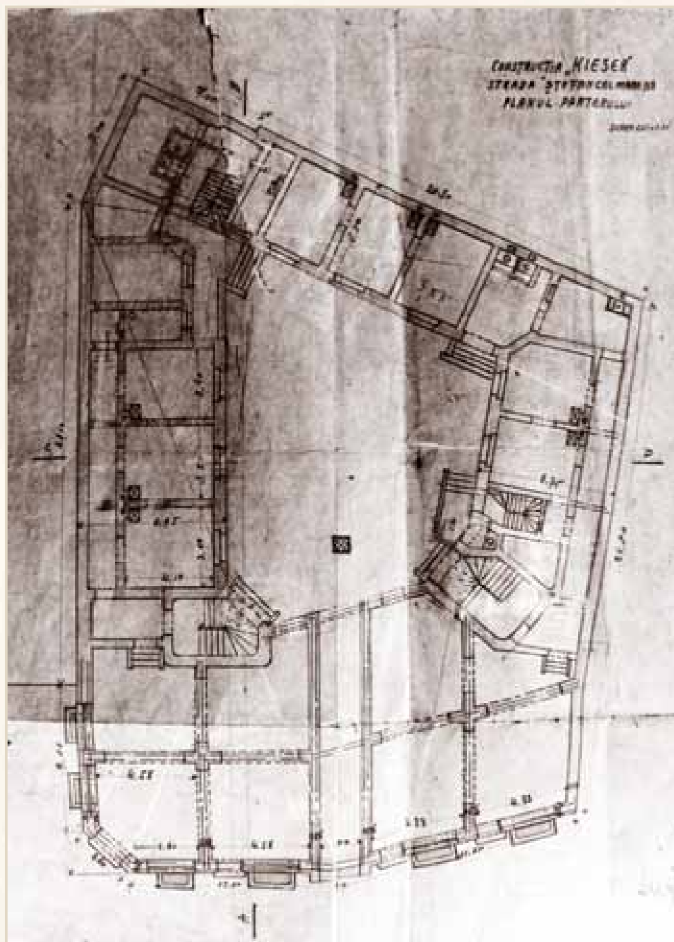
Pe la 1890, Neculai Ioan a devenit proprietarul acestui imobil. La 1913, acesta solicita autorizație pentru schimbarea ferestrelor şi uşilor la magazinele de la parter, precum şi tencuirea întregii fațade. La 4 noiembrie 1923, proprietarul clădirii de la nr. 15 era Lupu Cohn. Acesta solicita acordul Primăriei pentru a înlocui la fațadă, două uşi şi o vitrină, potrivit planurilor depuse. Aici şi-a avut sediu, după 1929, Societatea de Asigurări „Adriatica”, reprezentată de Emanoil Marcovici. Comisia de soliditate inspectând clădirea, după marele cutremur din 9-10 noiembrie 1940, arăta că imobilul din strada Ştefan cel Mare nr. 15 era o construcție foarte veche, având beci, parter şi etaj, construită din cărămidă pe fundație de piatră. Comisia recomanda demolarea de urgență a imobilului.

Nr. 17 – Casa Lazarovici / Rosenberg

În septembrie 1899, văduva Rebecca Rusel Lazarovici era proprietara imobilului de la nr. 17, casă cu etaj şi subsol. Clădirea a fost avariată de incendiul din noaptea de 28 august 1904. După 1910, imobilul a devenit proprietatea comerciantului Hermann Rosenberg. În 1929, acesta făcea demersurile necesare pentru montarea unui portal (vitrină) la fațada imobilului şi aşezarea balconului de la etaj. La 1939, Rebecca Rosenberg arăta că „aici îmi exercit comerțul de Atelier de umbrele, încă din 12 iulie 1904, dar vadul comercial e mult mai vechi”. În urma bombardamentului din 26 iunie 1941, au explodat mai multe bombe în apropiere, ceea ce a cauzat fisurarea pereților. Se recomanda demolarea clădirii avariate.

Casa Kiesser (Nr. 3)

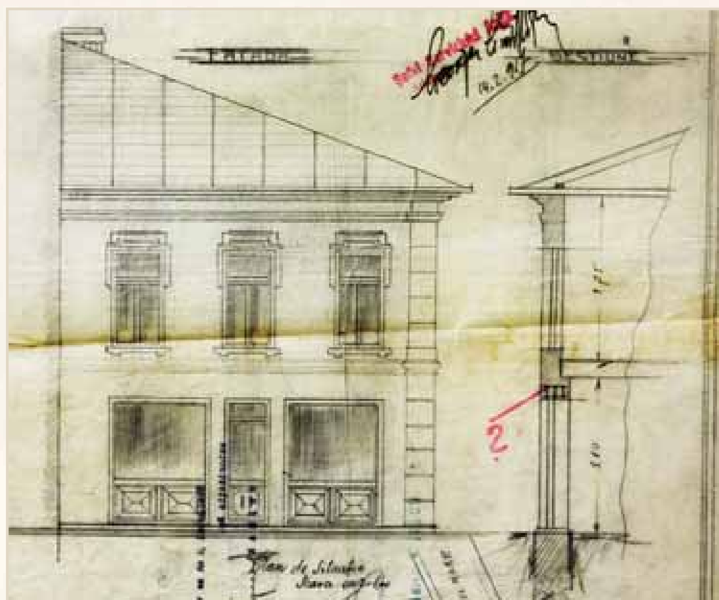
Planul noului Imobil Kiesser, 1914 (nr. 3)

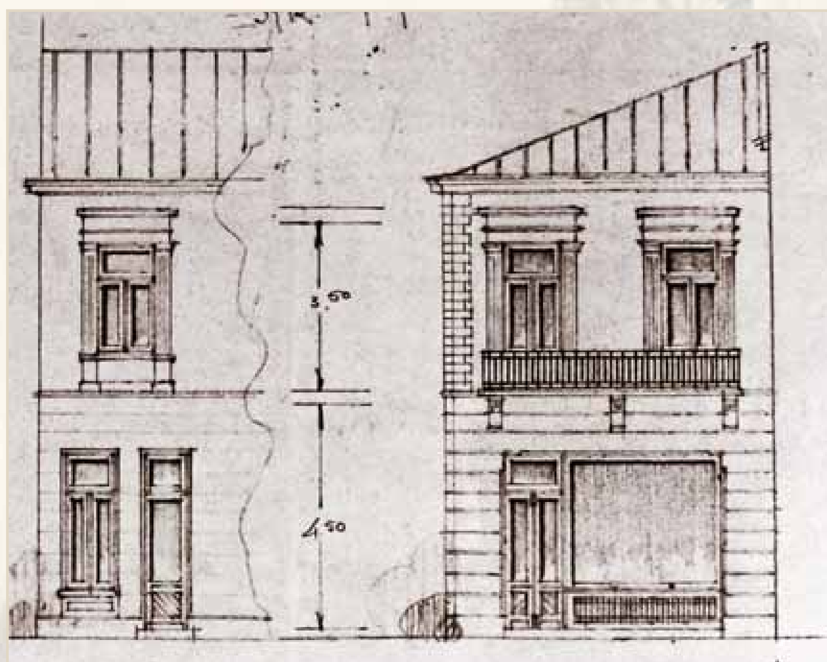
Dughenele vechi de pe locul Casei Kiesser, în stânga (nr. 3)

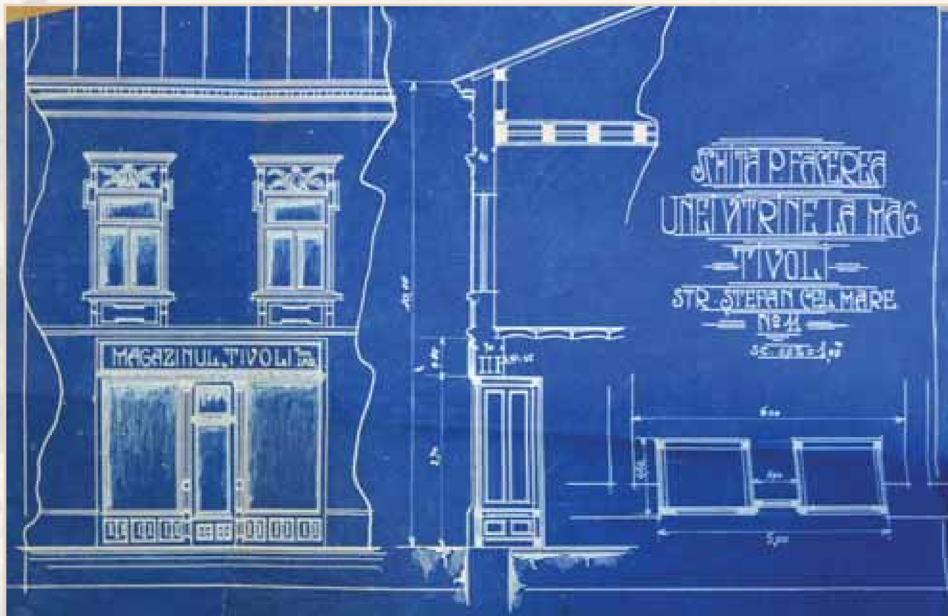

Magazinele ce veneau în continuarea Kieser

Montarea unei vitrine la Finkelstein, 1917 (nr. 5)

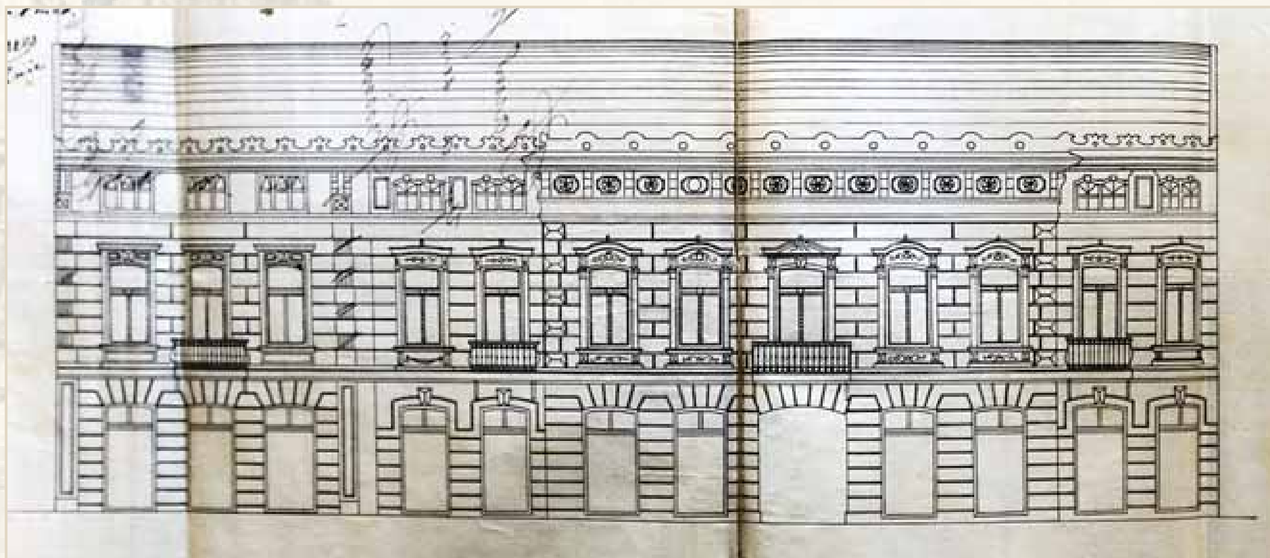

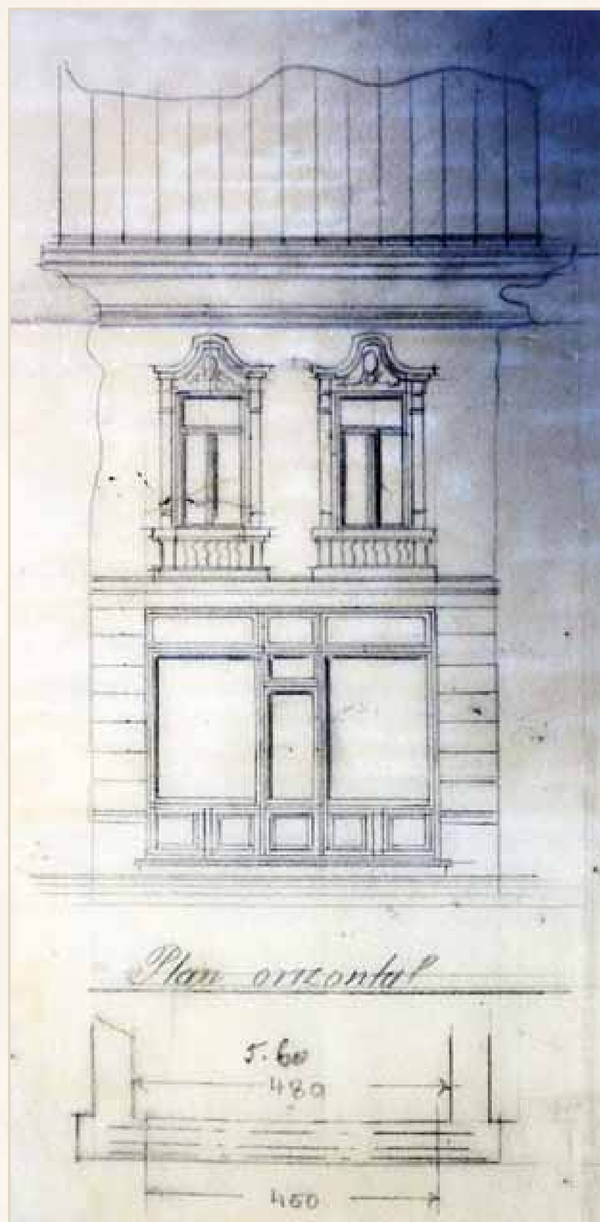
Planurile casei Horowitz, 1924 (nr. 9)

Refacerea vitrinei la casa Faivel Wexler, 1925 (nr. 11)

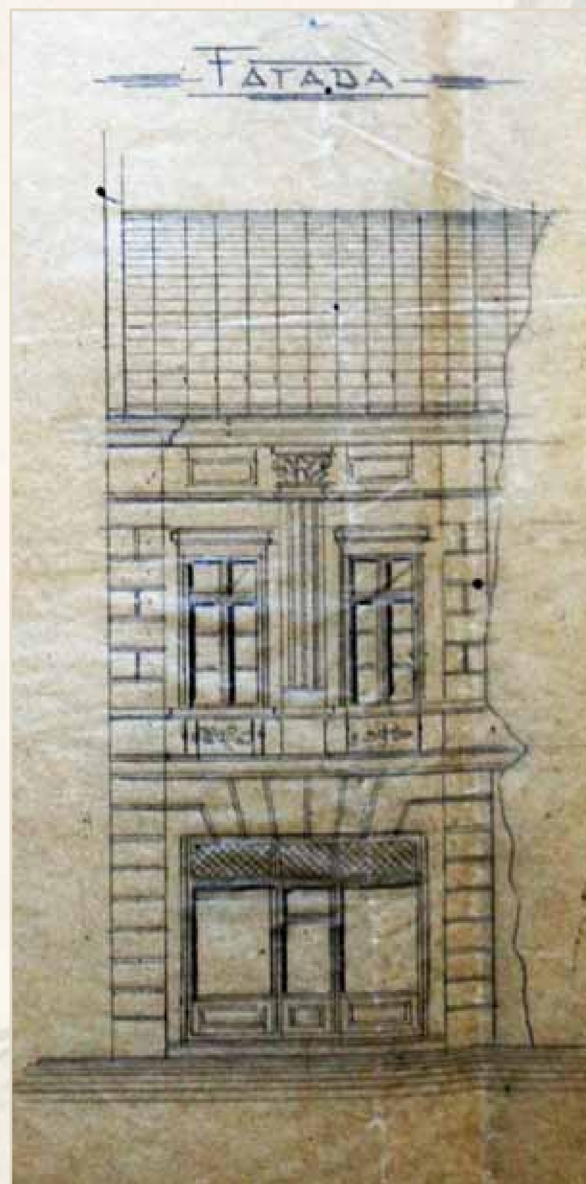
Adăugarea balcoanelor la casa Schnürer, 1923 (nr. 13)

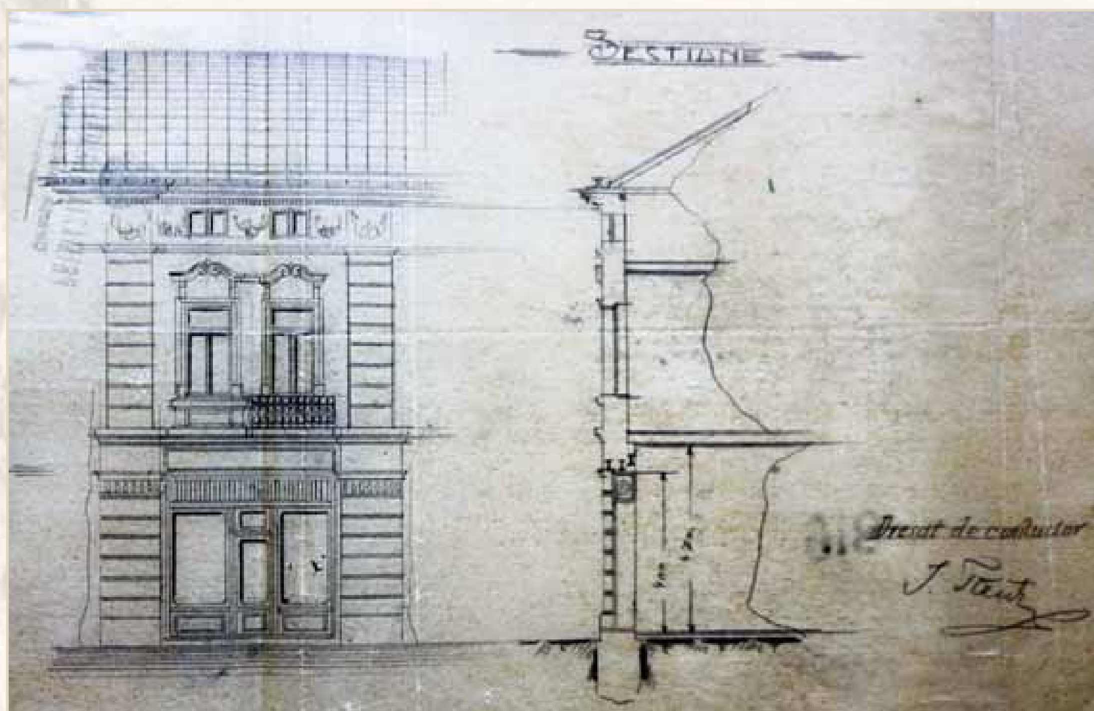

Fațada casei Iacowitz la 1926 (nr. 13)

Refacerea vitrinei la casa Lupu Cohn, 1923 (nr. 15)

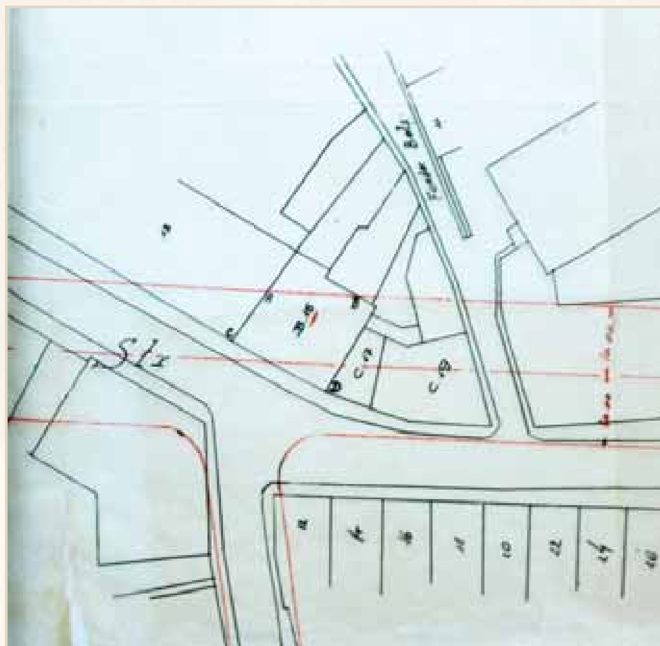

Refacerea vitrinei
la casa Marcovici,
1929 (nr. 15)

Fațada casei
Meyer,
1924 (nr. 13)

Planul de aliniere stradală (1929) a imobilelor de la nr. 17, 19, 21

Strada Ştefan cel Mare

Zona Select / Casa Modei

Strada Ştefan cel Mare nr. 2-10

Prima clădire de pe această parte a străzii este Casa Neuschotz, care a găzduit ulterior Creditul Agricol (din1905) şi apoi Administraţia Financiară (din 1910). Este ridicată pe locul unei vechi case Cantacuzino, care a adăpostit cunoscutul magazin al lui Miculi. În curtea interioară a existat şi templul mozaic Neuschotz, dispărut în ultimul război.

Nr. 2 bis Casa Hirschenshon

În 1904 firma „Fraţii Hirschenshon” a cumpărat de la văduva Adelaide Neuschotz spaţiul viran („grădina”) din strada Ştefan cel Mare, dintre nr. 2 (Neuschotz) şi nr. 4 (Braunstein), pentru a construi un nou imobil. Heinrich şi Jacob Hirschenshon aveau o firmă ce comercializa şi articole de menaj, lămpi, porţelanuri şi cristaluri (en-gros şi en-detail). Ei au primit autorizaţie să construiască pe aliniamentul vechi, pe care se afla grilajul de fier al vechii proprietăţi. Noua construcţie urma să aibă o deschidere la stradă de 24 m. Lucrările de construcţie au fost supravegheate de arhitectul Jaques Marcovici, care semnează şi planurile acesteia. La limita din spate a proprietăţii se afla şi templul mozaic Beth Iacob (Neuschotz).

Nr. 4 Casa Daniel/Braustein

Casa cu sfincşi are pe frontispiciu, în cifre romane, anul 1889. (dosar lipsă) Înainte de 1900 imobilul aparţinea lui I. Ch. Daniel. Ulterior însă a fost cumpărat de Braunstein. Strul Chaim Daniel era cunoscut ca unul din marii finanţişti ai Iaşului, fiind fiul bancherului Michael Daniel.

Nr. 6 Casa Gheorghiu/Cahane

La 21 iunie 1889 proprietar al clădirii era Dimitrie Gheorghiu, care dorea să facă un paravan sub balconul existent şi o marchiză deasupra balconului din ogradă. În 1912, aceleaşi lucrări de întreţinere urmau să fie efectuate de noul proprietar, comerciantul Nahman Cahane. În 1935, moştenitorii familiei Cahane erau atenţionaţi să consolideze zidul despărţitor al imobilului, slăbit după demolarea casei Pandele Zamfirescu. În 1939, Solomon Cahane face oferta de expropriere prin bună înţelegere a imobilului, pentru realizarea aliniamentului stradal. El era procuratorul moştenitorilor rămaşi în urma defuncţilor Fanny Diamand şi Heinrich Cahane. Într-o clădire din curtea interioară funcţiona, până prin anul 1944, Tipografia Librăriei Gheorghiu. Întreprinderea „Ath. D. Gheorghiu” (cu sediul principal în str. Cuza Vodă) avea aici tipografie, legătorie şi cartonaje, atelier de ştampile şi zicografie, birourile şi patru locuinţe deţinute de personalul de administraţie.

Nr. 8 Zingendorf/Neuschotz/Zamfirescu

Aceasta era o clădire cu etaj, având la parter patru camere boltite, pentru dughene, şi la etaj şapte odăi. Imobilul avea o deschidere la stradă de 30 m. La 1896 proprietarul clădirii era I.M. Zingerdorf. În 1901, Adelaide Neuschotz, noua proprietară, executa modificări la dispoziţiunile interioare la clădirea cu parter din curte. La 1910, doamna Neuschotz a vândut imobilul de la nr. 8 Mariei Zamfirescu, soţia fostului primar Pandele Zamfirescu.

Spațiul comercial de la parterul clădirii cu etaj de la stradă era închiriat, de prin 1896-1920, firmei Fraților Pollinger. Apartamentul de la etajul clădirii principale era închiriat, în 1912, lui Bernard Juster şi Josef Rosenthal, pentru a funcționa aici Clubul „Concordia". Erau opt odăi situate deasupra magazinelor. Contractul păstrat era încheiat pe o perioadă de cinci ani: 1912-1917. Din 1914 a fost închiriată o dugheană de către firma „Frații Schwartz" (H.B. Schwartz şi Isak Schwartz). Prin testament, doamna Maria Zamfirescu dona imobilul Epitropiei Sf. Spiridon din Iaşi (1939).

În 1915 imobilul a fost achiziționat pentru serviciile Primăriei: Arhiva, Serviciul Casieriei, Grefa Comunei, Serviciului Aprovizionare, Registratura; Serviciului Administrativ; Serviciului Contabilității; Secretarul General al Comunei,biroul primarului şi biroul adjuncților săi; Serviciul Contencios şi Serviciul Tehnic. Prin anii 1930 aici funcționa Firma „Seta", Fabrică de mătăsuri din Bucureşti. Ulterior aici s-au instalat Biroul Evidenței Populației şi Biroul Servitorilor.

În 1938 Societatea Funcționarilor Municipali „Solidara" făcea o solicitare pentru construirea pe locul acestui imobil a Blocului Pensionarilor Publici. 1939 decizia Primăriei de a construi blocul pe acel loc. Cauza tasării terenului la fundația proprietății Municipiului, care trece pe lângă gardul localului Asociației „Solidara" a Pensionarilor Publici din Iaşi. Apa infiltrându-se în pivnița acestui imobil, s-au năruit două hrube din pivniță, din care cauză tot imobilul este amenințat cu căderea.

Nr. 10 Casa Tuffli/Hardt (Casa Modei)

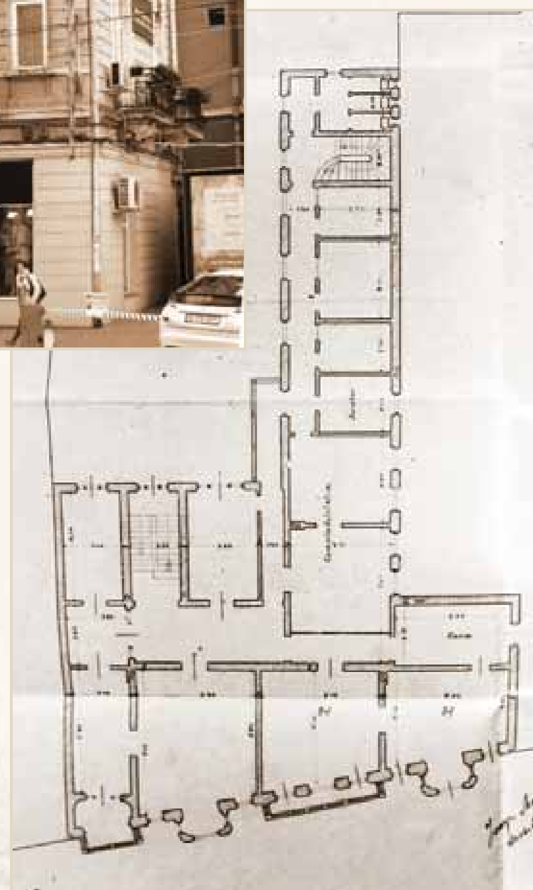
Imobilul de aici a făcut parte din proprietățile vornicului Alecu Sturdza căsătorit cu Ecaterina Sturdza. Fiul lor, Dimitrie Sturdza, a vândut această proprietate în 1858, lui Heinrich Eduard Zelten. La 6 octombrie 1876 această proprietate a trecut, prin moştenire, la Dimitrie Castroian, care a vândut-o lui Dimitrie Mavrocordat. În anul 1879 acesta a vândut imobilul lui Richard Tuffli. Acesta a stăpânit imobilul vreme de 35 de ani, închiriind dughenele la diferiți comercianți, precum: Getzler, Cramer, Ornstein. La 1900 Wilhelmina Tuffli se plângea Primăriei că antreprenorii afişajului stradal îi murdăresc zidul caselor, continuând cu lipirea afişelor contra voinței sale (1900). Richard Tuffli, căsătorit cu Wilhelmina (născută Letten), domiciliau în str. Păcurari nr. 2 (clădirea „Jockey Club"). Wilhelmina Tuffli, rămasă văduvă, s-a recăsătorit la Brăila cu Vlase L. Ştefănescu (ante 1918).

Imobilul expropriat de Primărie pentru cauză de utilitate publică, trebuia să fie demolat chiar în 1915, dar era încă în picioare la 1919. La 1920, Richard R. Tuffli a vândut imobilul de la nr. 10 lui Leon Hardt. Din cauza diferendumului dintre Leon Hardt şi Primărie, imobilul a ajuns într-o stare de murdărie completă. 1922 Leon Hardt a făcut reparațiile şi cerea autorizație pentru redeschiderea localului de băuturi spirtoase, restaurant şi coloniale. Din cauza instabilității parterului, localul nu a mai fost locuit din 1918 până în 1923.

La 18 iunie 1940, Comisia de Soliditate a clădirii de la nr. 10 proprietatea fraților Marcu şi Meyer Haimovici, Fabrica de Mobilă „Moldova". În 1936 Hardt a intrat în negocieri cu Societatea de Telefonie pentru vânzarea a 600 mp, al Piața ce nouă, care se deschidea spre strada Ştefan cel Mare. Un proces-verbal din 26 august 1941, arăta că imobilul a rezistat destul de bine marelui cutremur din noiembrie 1940, dar a fost foarte afectat de bombardamentele ruseşti din vara anului 1941. Se decide demolarea imobilului.

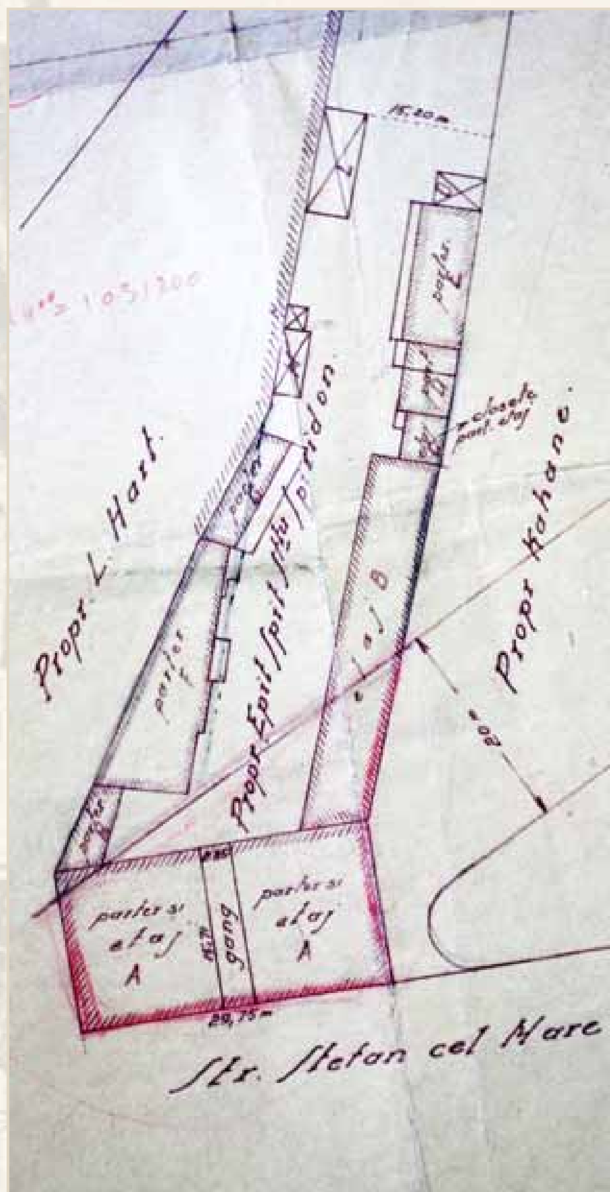

Casa Hirschensohn, 1905 (nr. 2bis)

Secțiunea clădirii din curte (nr. 2bis)

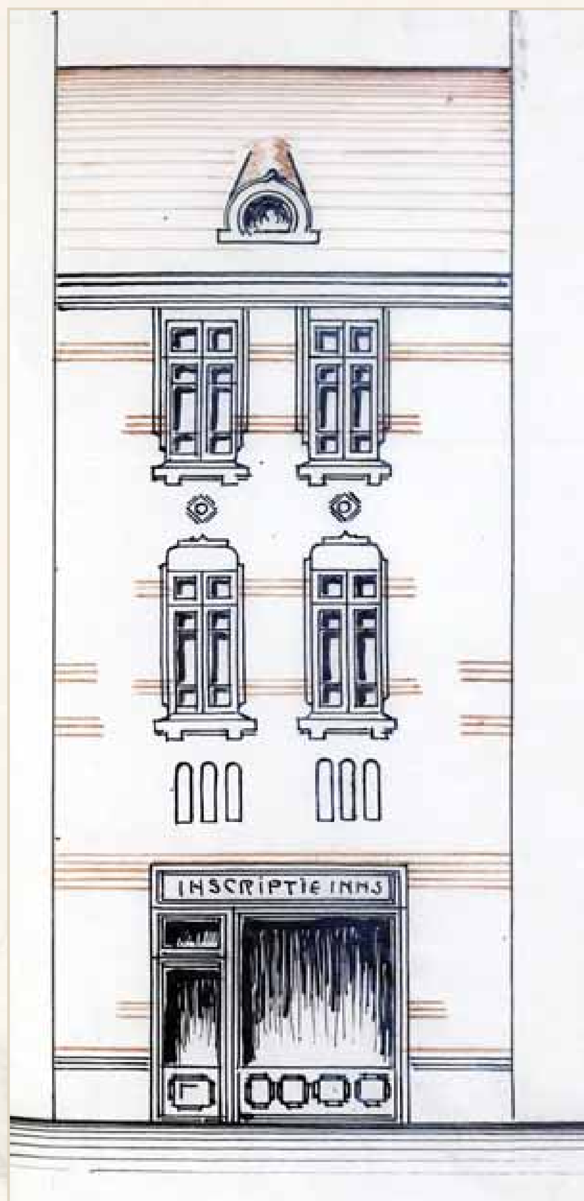

Casa Daniel-Braustein,
1889 (nr. 4)

Imobil al Epitropiei Sf. Spiridon,
plan situație (nr. 8)

Casa Leon Hart,
fațada din 1918 (nr. 10)

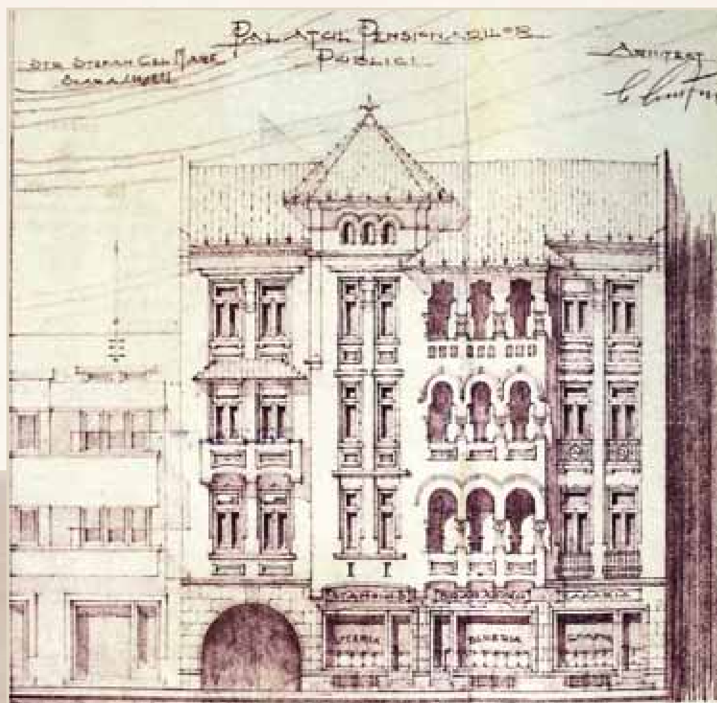

Strada Ştefan cel Mare, perspectivă spre Casa Cantacuzino

Planul străpungerii străzii „Ştefan cel Mare”

Blocul Pensionarilor
pe noua străpungere

Blocul „Casa Modei"
construit pe locul casei Hart

ZONA BLOCULUI COOPERAȚIEI MEŞTEŞUGĂREŞTI

Strada Ştefan cel Mare nr. 12-18

Pe locul ocupat astăzi de Blocul Cooperației Meşteşugăreşti se afla vechile dughene „Ghimici”. Erau zece dughene fără etaj, clădiri şi atenanse dispuse pe trei rânduri, având doar câțiva metri la stradă, dar mergând în adâncime 70-80 de metri, până la limita cu seminarul „Veniamin Costachi” şi Hotelul „Victoria”. Blocul modern, cu pasajul comercial acoperit de astăzi, conservă oarecum ideea vechiului pasaj ce traversa aceste proprietăți şi care primise, cândva pe la 1934, numele fostului primar „Pandele Zamfirescu” (1891), personaj care deținuse mai multe proprietăți în zonele învecinate. Clădirile de aici se aflau în Despărțitura I.

Nr. 12 Stamatiu/Leibovici/Waldman

Prima dugheană din acest şir, situată pe strada Ştefan cel Mare nr. 12, cu str. Lozonschi nr. 1, aparținea, pe la 1906, lui Gheorghe M. Stamatiu. După ce a trecut prin mai multe mâini, imobilul a cunoscuto asemenea reparație, care au fost făcute de Sara Waldmann, în vara anului 1915 şi mai târziu de Samuel Leibovici (1928, 1936). Cutremurul din 1940 a afectat foarte serios construcția, producându-i fisuri ce puteau duce la prăbuşirea zidurilor. În 1941 Comisia de soliditate a decis demolarea acestei construcții.

Nr. 14 Weismann /Elias / Perlitz

Dugheana de la nr. 14 avea ca proprietar pe Şmil Weismann; acesta mai deținea şi dughenele de la nr 16 şi 24, din acelaşi şir. La 1898, proprietarul dorea să refacă acoperişul dughenei sale cu tablă marca „Bismark”. În documentele dughenei apare mai ales Rosa Weismann, soția amintitului proprietar. Prin 1913 dugheana avea ca proprietar pe Pincu Elias, care aduce şi el câteva modificări. Sabina Perlitz este cea care, la 1938, a dat o nouă față dughenei, montând un portal modern în locul vechilor ferestre cu obloane metalice.

Nr. 16 Lupu Leiblich (Liebiling)

Dugheana de aici era, de asemenea, o construcție de cărămidă, fără etaj, cu tavanele boltite. În urma unor furtuni puternice, Comerciantul Lupu Leiblich a refăcut acoperişul la 1907 şi 1914. Cu acel prilej a solicitat autorizație pentru reparații la tencuielile exterioare.

Nr. 18 Iliescu / Velciu

Pe la 1903 ,Sevastița Iliescu a făcut demersuri pentru diverse reparații de întreținere. Din 1904, proprietar a devenit avocatul Iulius Velciu, care a înlocuit uşa şi ferestrele cu obloane de fier cu altele mai moderne, protejate prin „vulete” din metal. Acesta a refăcut tencuielile exterioare şi chituirea acoperişului de tablă. La 1934, tot el a dres tencuielile, acoperişul, jgheaburile şi burlanele.

Nr. 20 Ropală/Teitelbaum

Elefterie C. Ropală a făcut lucrări de întreținere ale imobilului, în august 1901. Atenansele din fundul proprietății au fost afectate de incendiul din 1903, de la Hotelul Victoria (str. Lozonschi). Acesta a mai reluat reparațiile în anii următori (1911, 1914). La 1934, H.I. Teitelbaum a desființat mai multe ziduri de compartimentare din interior, precum şi bolțile de zid ale tavanelor, înlocuindu-le cu planşee obişnuite.

Nr. 24 Hirsch/ Kohl/ Früehling

Dugheana lui Iosef Hirsch a fost administrată mai ales de soția acestuia Silka Hirsch. La 1900 aceasta a schimbat ferestrele de la stradă, înlocuindu-le cu altele moderne. La 1901 a amenajat o pivniță de piatră, având 4,5 m lungime. La 1903, ea a desființat obloanele de fier de la stradă, înlocuindu-le cu ferestre şi uşi moderne, aşezate în tocuri noi, având geamuri cu lumină superioară şi rulouri de tablă pentru protecție. În 1905 a reuşit să pună tablă nouă la acoperiş. În 1912 aceasta a vândut dugheana lui Peretz Cohl (Kohl), giuvaiergiu de pe Strada Mare. La parterul clădirii funcționa, pe atunci, un local de Băcănie şi Aperitive. Alte lucrări, inclusiv la acoperiş, au fost făcute de acelaşi proprietar, la 1925. Din 1934, apare ca proprietară şi doamna Cecilia Früehling (Zamfirescu). Ea stăpânea doar o parte a imobilului Peretz Kohl, care a fost divizat. În 1938 este amintit ca proprietar al dughenei Strul Goldstein.

Nr. 26 Kapucinski/Axinte

Atenansele acestei proprietăți au fost afectate de incendiul din 1903, de la Hotelul „Victoria" (str. Lozonschi). Iulia Kapucinski este cea care a refăcut acoperişurile şi a făcut mai multe reparații de întreținere (1908, 1913). La 1932 a fost montată o vitrină modernă (portal), la imobilul lui Raimond Kapucinski, potrivit planului. Prin 1915, proprietari au devenit avocatul Ion Axinte şi soția sa Maria. În 1943, Maria Axinte făcea demersuri pentru a putea cumpăra 14 legături de tablă galvanizată pentru construirea unui nou acoperiş.

Nr. 28 Ana Alexieff/ Alexandrina Ionescu

La 1898, Ana Alexieff stăpânea ultima dugheană din rândul celor numite „ale lui Ghimici". În 1903, aceasta a obținut autorizație pentru reparații radicale la bolțile dughenelor de la stradă (28 şi 28bis), de a pune duşumele noi şi de a repara ulucii acoperişului; a schimbat cercevelele ferestrelor şi a montat sobe noi. Tot acum a deschis o uşă nouă în peretele dughenei ce dădea în hudiță. La 1905, va înlocui ferestrele de la stradă cu vitrine noi, protejate de jaluzele de fier, cu ruletă. La 1913, clădirea avea mai mulți chiriaşi, dar adăpostea şi Atelierul de croitorie al lui S. Segal, care avea 10-15 lucrători. În acelaşi an, 1913, furtuna a smuls câteva table de pe acoperiş, ceea ce a necesitat noi reparații. La 1914, proprietara s-a îngrijit de repararea acoperişului, precum şi de înlocuirea uşilor şi ferestrelor de la dugheana ocupată de Mihail Ornstein, cunoscutul librar. În 1925 face alte reparații, între care şi deschiderea unei uşi în peretele din dosul magazinului închiriat lui Jean Pollinger. Din 1931 este amintită ca proprietar al clădirii Alexandrina, soția căpitanului Ionescu, ce făcea demersuri pentru prelungirea instalației de apă-canal. În 1932, la parter funcționa Cofetăria Voiculescu.

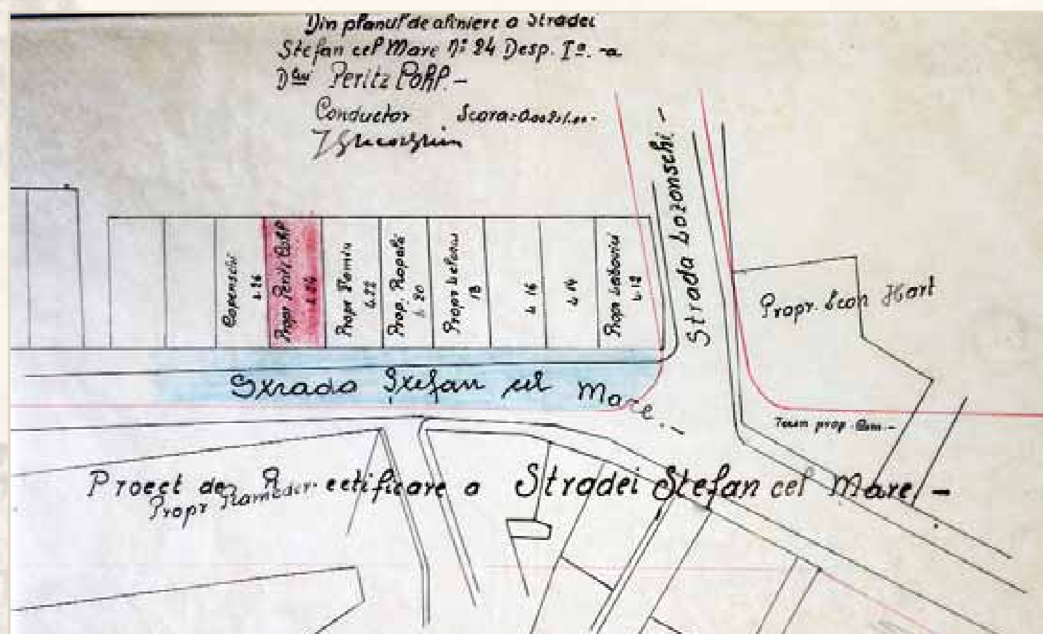
Dughenele Ghimici la începutul secolului XX. Foto Broadway, str. Ştefan cel Mare nr. 6

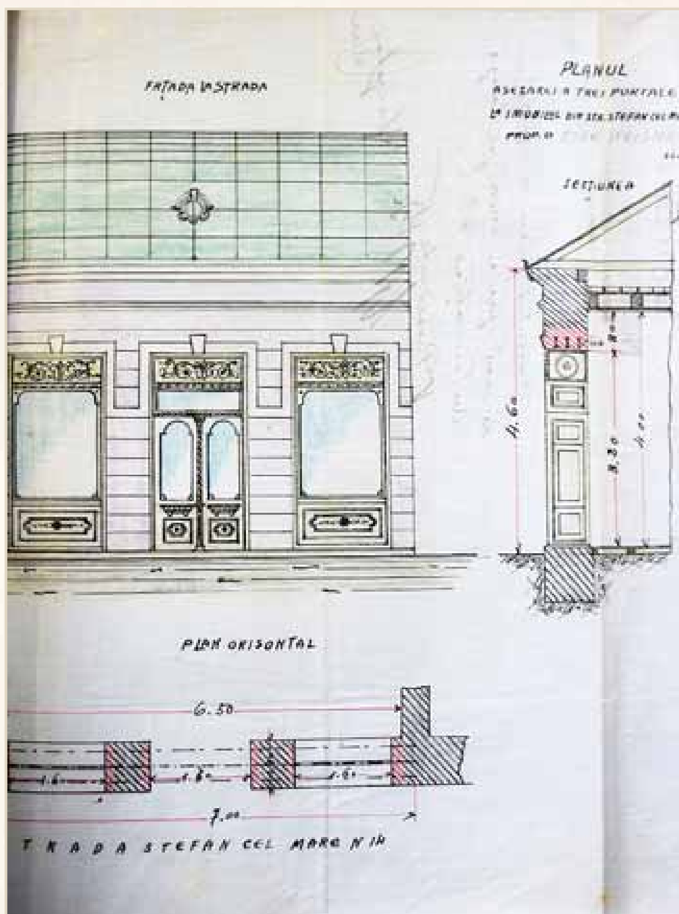
Blocul Cooperaţiei Meşteşugăreşti

Strada Ştefan cel Mare în dreptul dughenelor Ghimici

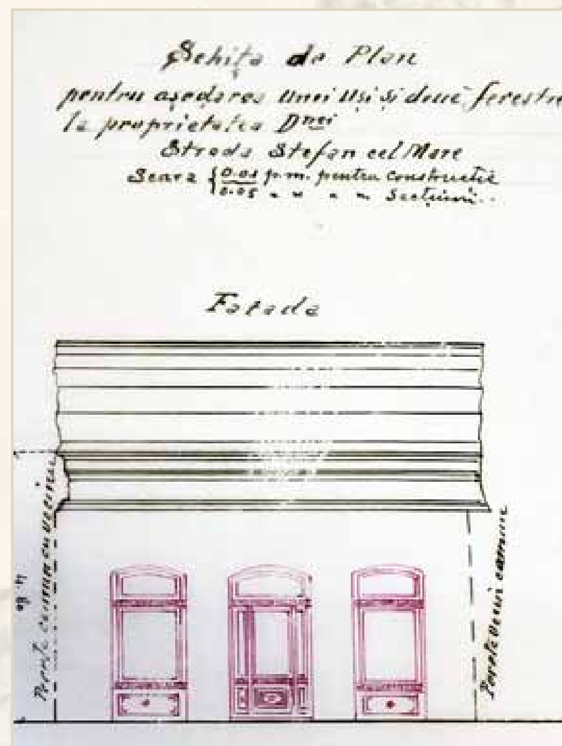

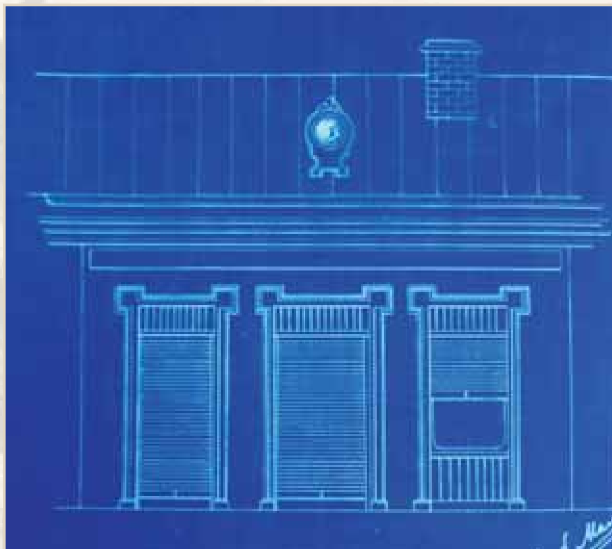

Planul de aliniere stradală la 1918

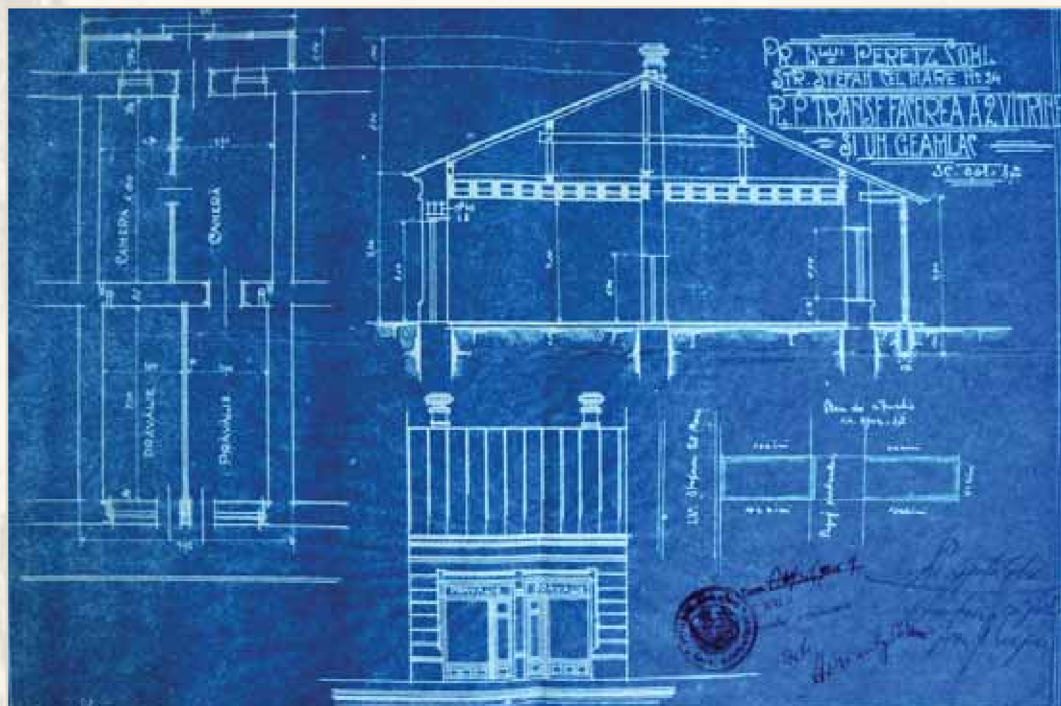

Fațda dughenei Rozei Weismann la 1910 (nr. 14)

Fațada dughenei Caterinei Velciu la 1902 (nr. 18)

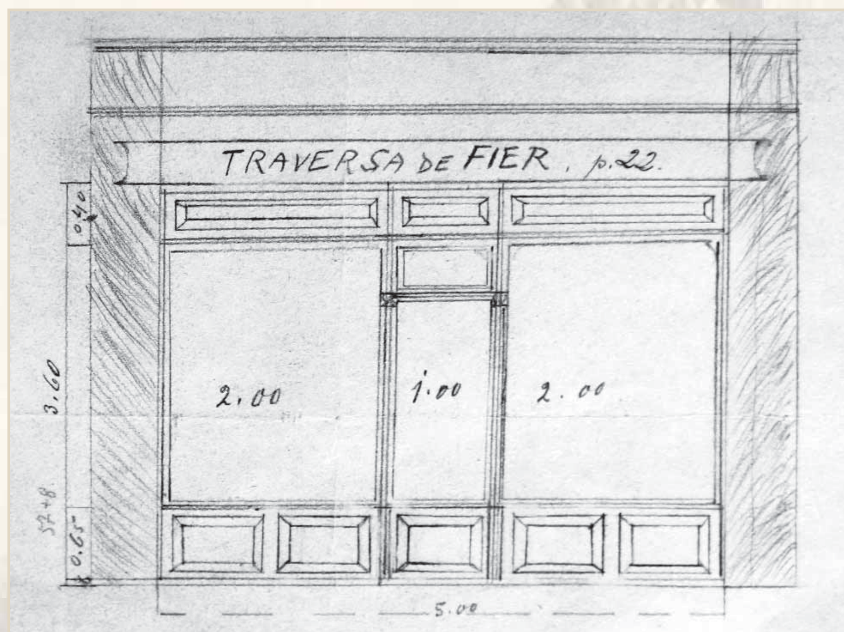
Fațada dughenei Silka Hirsch la 1903 (nr. 24)

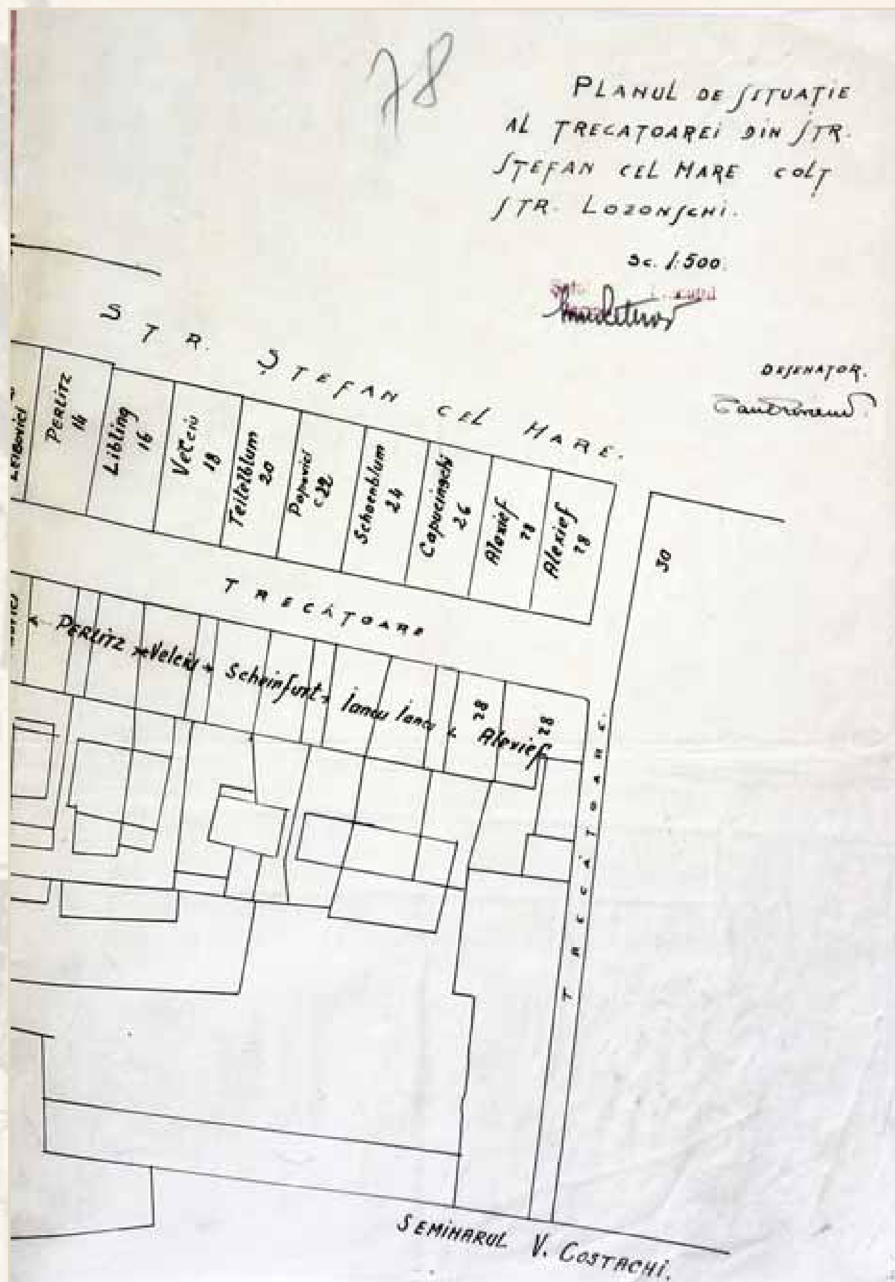

Planurile dughenei lui Peretz Cohl la 1925 (nr. 24)

Fațada dughenei Annei Alexeff la 1905 (nr. 28)

Noul portal al dughenei Anei Alexeff la 1914 (nr. 28)

Clădirile din Pasajul Zamfirescu la 1939

ZONA COMPLEXULUI ROMARTA-CINA

Str. Ştefan cel Mare nr. 21-35

Pe locul actualului Bloc „Cina”, înzestrat cu spaţii comerciale la parter, se afla un lung şir de dughene vechi amplasate în Despărţitura III. Acestea începeau la intersecţia străzii Ştefan cel Mare cu Fundacul Bisericii Sf. Dumitru-Balş şi se întindeau până la intersecţia cu Strada Gh. Mârzescu, fosta Uliţă a Primăriei. Aliniamentul realizat după 1920 a dus la dispariţia clădirii de pe colţ, de la nr. 19, casa Melidon Melidonovici, unde a fost sediul Cooperativei „Frăţia Moldovei Unite”.

Nr. 21 - Casa Solomonică/Rameder

Clădirea aflată la 1897 în proprietatea lui Tzalik Solomonică este cunoscut ca proprietarul clădirii în care funcţiona Hotelul „Dacia”. Imobilul avea o deschidere semnificativă la strada principală, dar şi un ansamblu de atenanse grupate în jurul unei curţi interioare. Pe la 1904, Hotelul era administrat de Clara Grümberg, care a construit în curte o scenă de vară pentru spectacole de varieté. La 1911, Iancu Cernea luase în antrepriză Hotelul. Din 1914 proprietarul clădirilor în care a funcţionat Hotelul a devenit inginerului Johann Rameder, antreprenorul care a construit Palatul de Justiţie din Iaşi. La 1915, el a amenajat o deschidere nouă spre stradă la dugheana pe care o închiriase cunoscutului croitor Walter. Într-o baracă din incintă, construită de Marele Cartier General în timpul războiului, a funcţionat Tipografia „Versuri şi Proză” a lui Alfred Lefter, directorul ziarului „Lumea”.

Nr. 23 – Casa Weismann/Rosenblum

La 1898 proprietara clădiri de la nr. 21 era Rachel (Roseta) Weismann. Din 1905, imobilul aparţinea lui A. I. Rosenblum. Acesta va reamenaja faţada dughenei, la 1912. Vechile tavane boltite s-au năruit la 1920, chiar în dreptul apartamentului închiriat de A. Stern, directorul Băncii „Dacia”. În două camere de aici era găzduită Firma Wesler. La parter funcţiona Atelierul şi Magazinul de Croitorie Rosenblum. Imobilul principal, de la stradă, avea dimensiunile de 4,50 x17, 50 m, iar înălţimea era de 9, 50 m. Rosenblum obţinuse în instanţă dreptul de a-şi reconstrui imobilul pe vechiul aliniament, fără retragere. Pentru a avea, totuşi o aliniere a clădirilor, această favoare i se va face şi lui Olşanschi.

Nr. 25 – Casa Schhorr/Oşlanschi

La 1897, Jacob Schorr cerea autorizaţie pentru lucrări de întreţinere. Serviciul tehnic arăta însă că acest imobil nu are calităţile estetice corespunzătoare unei clădiri din zona centrală şi recomanda schimbarea totală a faţadei, după un plan întocmit de un arhitect avizat. La 1904, Mina Schorr a înlocuit toată stoleria (lemnăria) clădirii. La 1914, chiriaşul imobilului era Altăr Stern, care ţinea o fabrică de bretele. Ulterior clădirea a devenit proprietatea lui Alex Oşlanschi, care se recomanda ca industriaş, meseriaş şi „comersant”. Firma sa de încălţăminte dobândise titlul de „Furnizor al Casei Regale”. La 1920, după prăbuşirea calcanului dintre clădirile 23 şi 25, arhitectul Nadolsky a fost însărcinat cu refacerea imobilelor Rosenmblum şi Oşlanschi. Se constata că ambele imobile au fost construite în condiţii destul de precare, cu mortar de lut, pufar şi prea puţin var. La

1923, Tauba Wexler, chiriaşa lui Oşlanschi, modificat faţada dughenei, instalând un portal (vitrină) după noile modele.

Nr. 27 – Casa Isidor Margulis

La 1896 clădirea aparţinea doamnei Victoria G. Cozadini, care solicita acordul Primăriei pentru diverse reparaţii. Ulterior imobilul a intrat în posesia lui Isidor Margulis, deţinătorul unei firme de coloniale, produse din fier, papetărie şi bumbac en-gros, care îşi stabilise sediul central în această clădire din Iaşi, dar avea o sucursală şi la Galaţi. Acesta se recomanda şi ca unic distribuitor al maşinilor de scris „Continental". Pe la 1910, el ţinea şi un Depozit de Maşini Agricole. A acelaşi imobil servea ca sediu şi firmei „Orientul", cu profil asemănător, ţinută de Aurel Margulis, pe la 1920. În 1929, localul a fost închiriat de H.B. Spodheim, podgorean, distribuitor de vinuri şi rachiuri.

Nr. 29 – Casa Victoria Cozadini

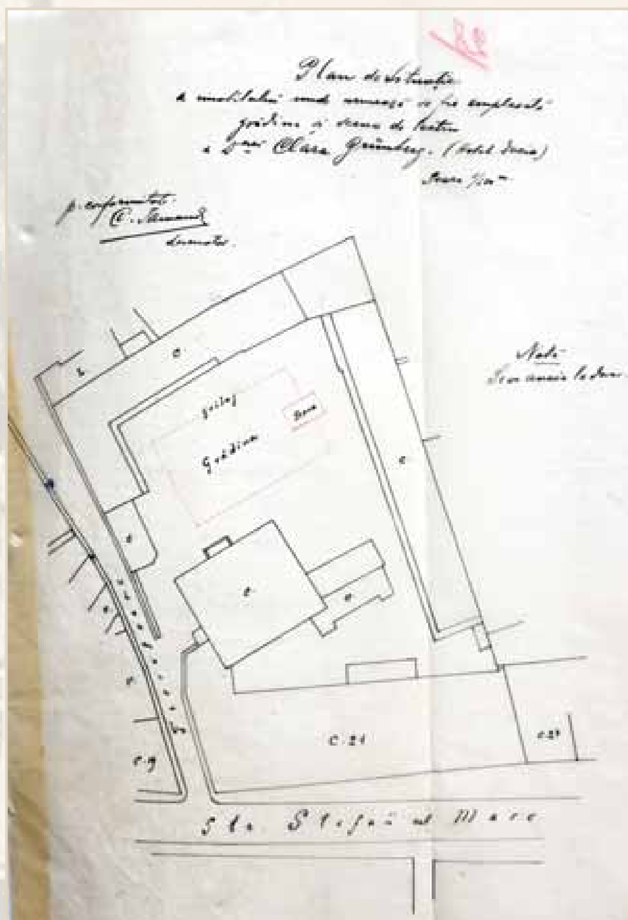
La 1902 clădirea era administrată de Victoria G. Cozadini, în calitate de garant al averii erezilor Gh. Cozadini. Ea a întreprins diverse lucrări de reparaţii. La 1905, aici funcţiona Magazinul de Fierărie a lui Louis Henrik. La 1911, după aducerea apei de Timişeşti în oraş, proprietara era somată să introducă instalaţie de apă curentă la Cafeneaua „Europa", care funcţiona la parterul clădirii. Chiriaşul care ţinea cafeneaua era însă Marcus Borghess. La 1915, clădirea a fost propusă spre a fi închiriată în vederea stabilirii aici a sediului Precepturii. Cu acest prilej se consemna că localul era compus din patru camere mari, cu zugrăveală nouă, având înălţimea de 4 m. Salonul mare avea 6,50 x 7,00 m, iar celelalte camere erau de 5,00 x 4,00 m.

Nr. 31 – Casa Goldstein/Passmantirer

La 1904, proprietarul casei, comerciantul Meyer Goldstein, era autorizat pentru reparaţii de întreţinere (tencuieli interioare) la casa de la stradă. Meyer deţinea casa în coproprietate cu urmaşii lui Iacob Passmanthirer, reprezentaţi de doamna Feiga Passmanthirer. Pe la 1908, la parter funcţiona, în chirie, Cofetăria şi Berăria „Iani", ţinută de Gheorghe Iani („Ianievici") şi Christea Ion. Pe la 1913, aici funcţiona şi sala de Cinematograf „Apollo", ţinută de I. Dimitriu. O inspecţie din acel an arăta că intrarea în cinematograf se făcea şi prin Cofetărie, dar avea şi uşi separate. Sala era dotată cu ventilatoare electrice care funcţionau pe toată durata spectacolelor. Sala avea o veche boltă de zidărie, ce asigura o protecţie în caz de incendii. Motorul era situat în curte, într-o cameră specială, cu totul izolată de restul sălii. Aparatul de proiecţie, posibilă sursă de foc, era instalat în interiorul sălii, între cele două uşi de intrare, fiind protejat cu o cuşcă de fier. Pe la 1920, Mortz Passmanthirer a deschis şi el un mic magazin de manufactură, la parter (din spaţiul Cofetăriei Iani). În 1930, în locul Cofetăriei s-a instalat Fabrica de Casânci „Aieleth". Proprietarul firmei a făcut şi lucrări de renovare a imobilului. Era vorba de un salon şi alte trei camere. Clădirea era mult ieşită în afară faţă de aliniamentul vechi al străzii, şi de aceea, la 1935, a fost expropriată partea din faţă, pentru realizarea alinierii.

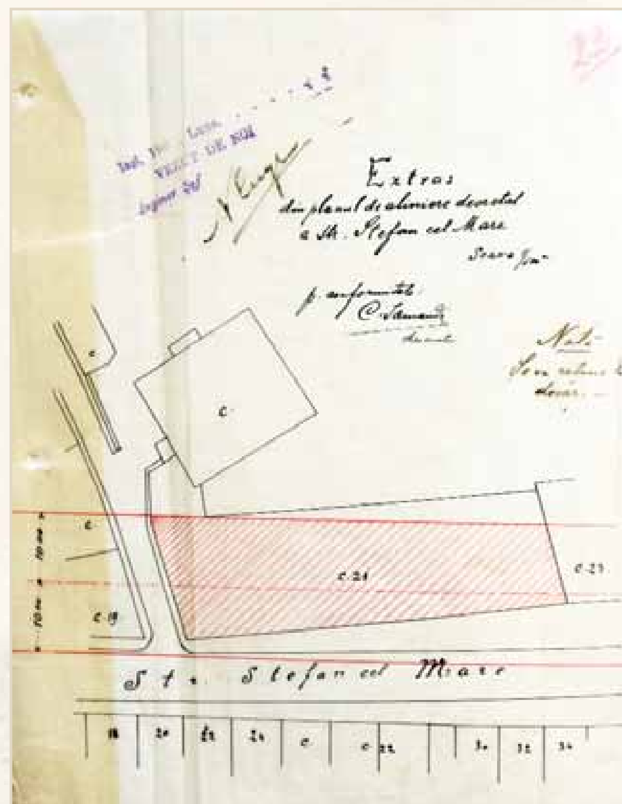

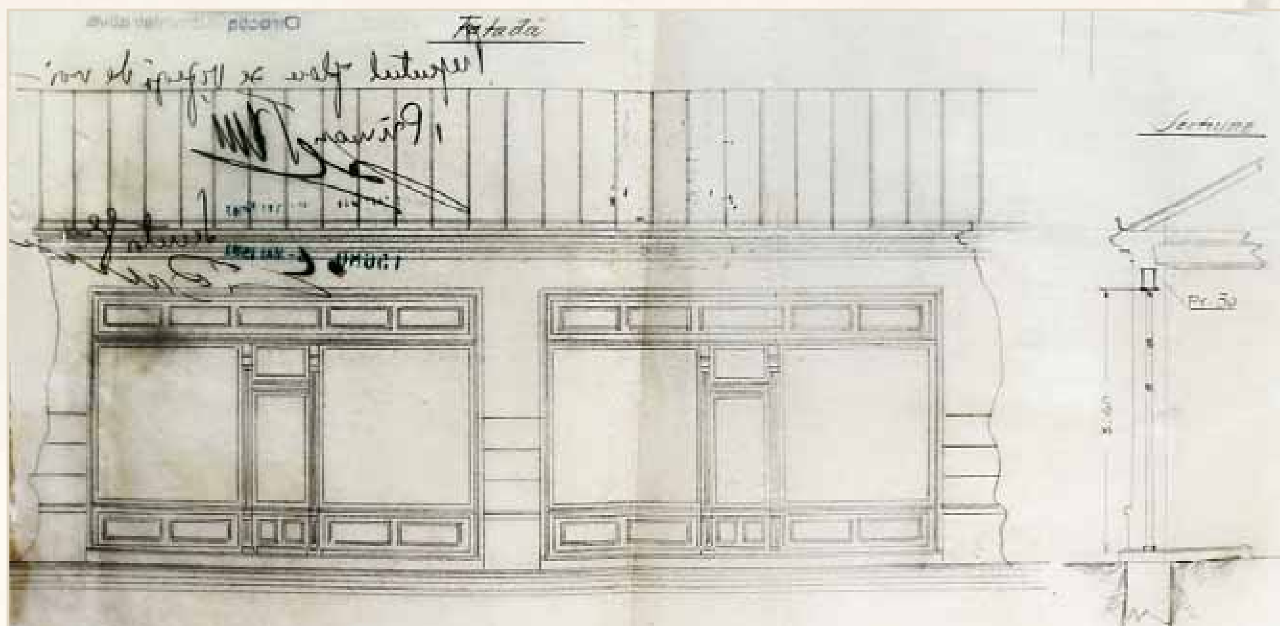

Dughenele dintre casa Schnürer şi Rosenblum

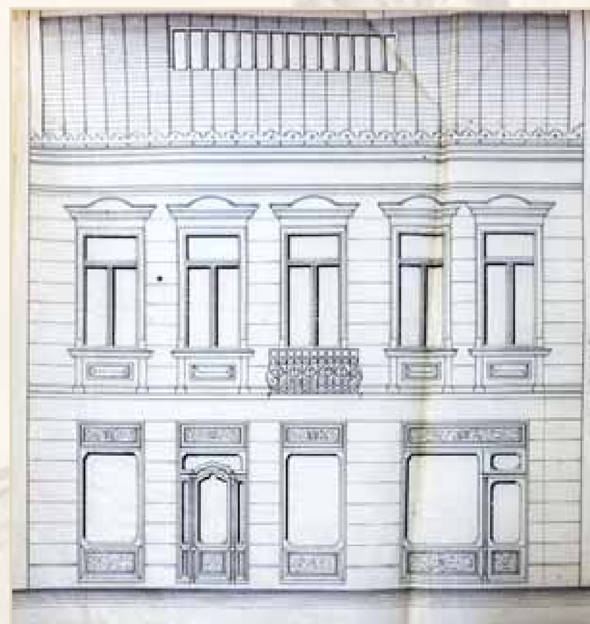

Hotel Dacia, scena instalată
de Clara Grimberg 1904 (nr. 21)

Imobilul lui Ioan Rameder
1927 (nr. 21)

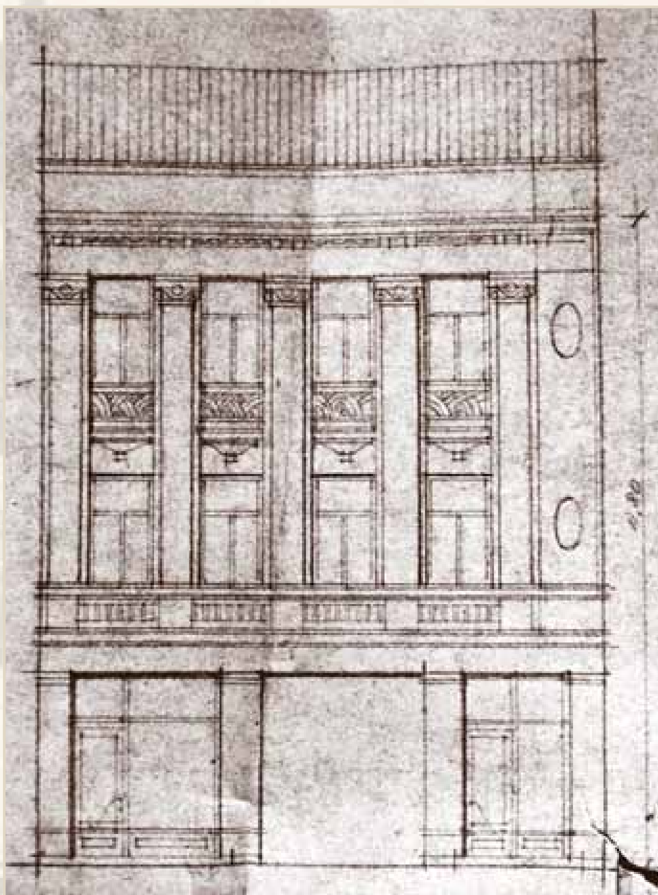

Portal instalat la magazinul Rameder, 1931 (nr. 21)

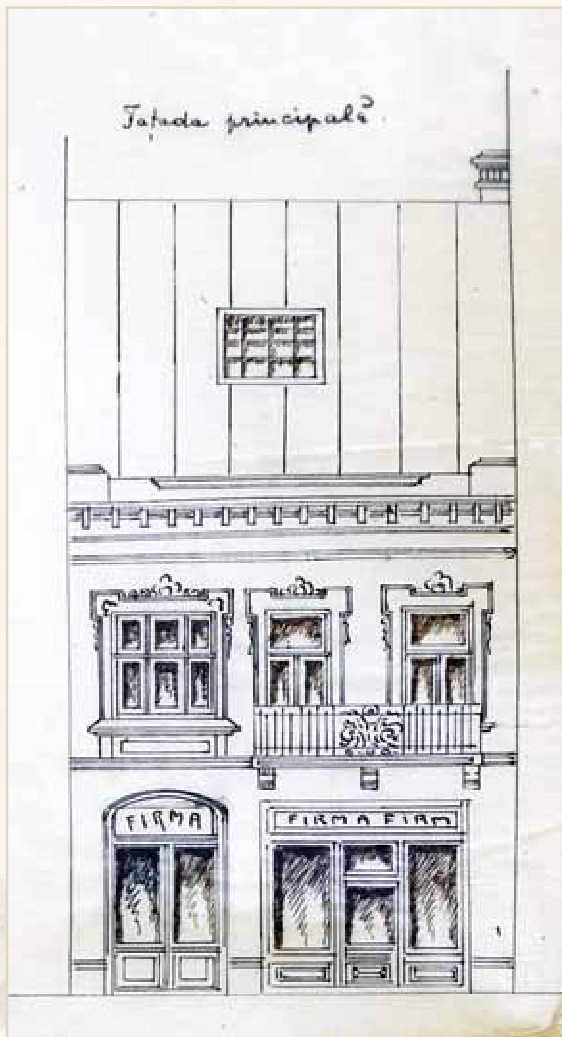

Fațada dughenei Rosenblum, 1920 (nr. 23)

Fațada dughenei Margulis la 1935 (nr. 27)

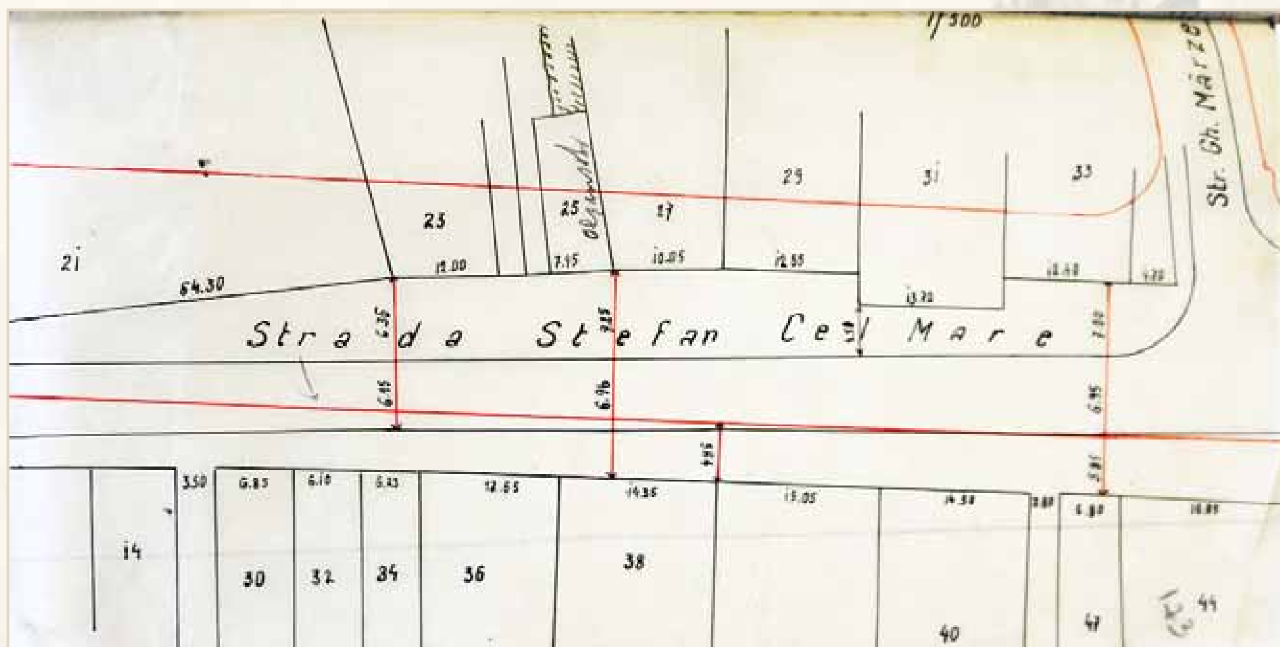
Fațada casei Alex. Olşanschi la 1920 (nr. 29)

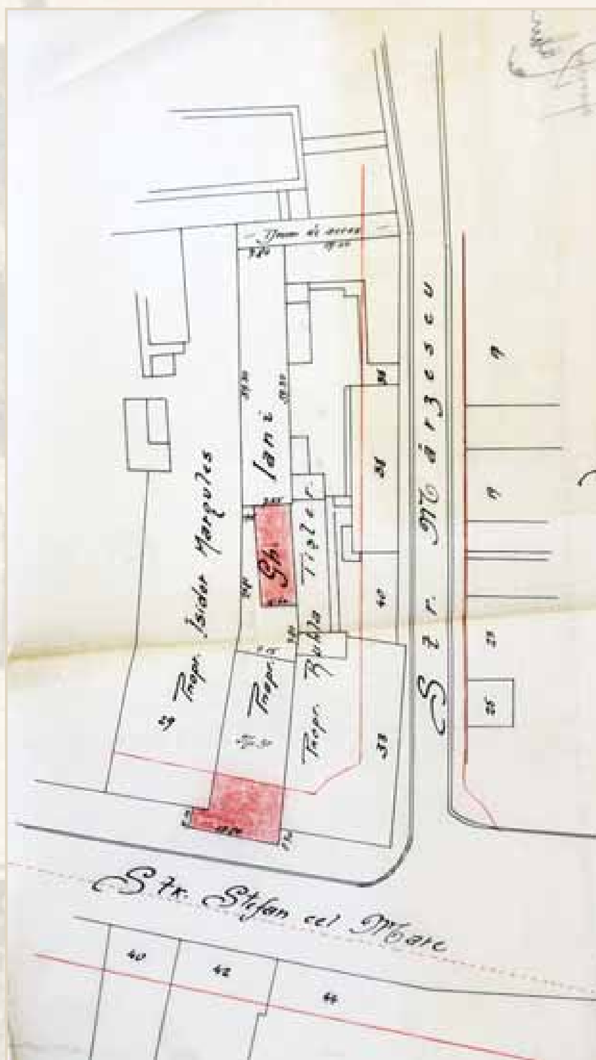

**Clădiri
de pe strada Mârzescu,
colț cu Ștefan cel Mare
(c. 1940)**

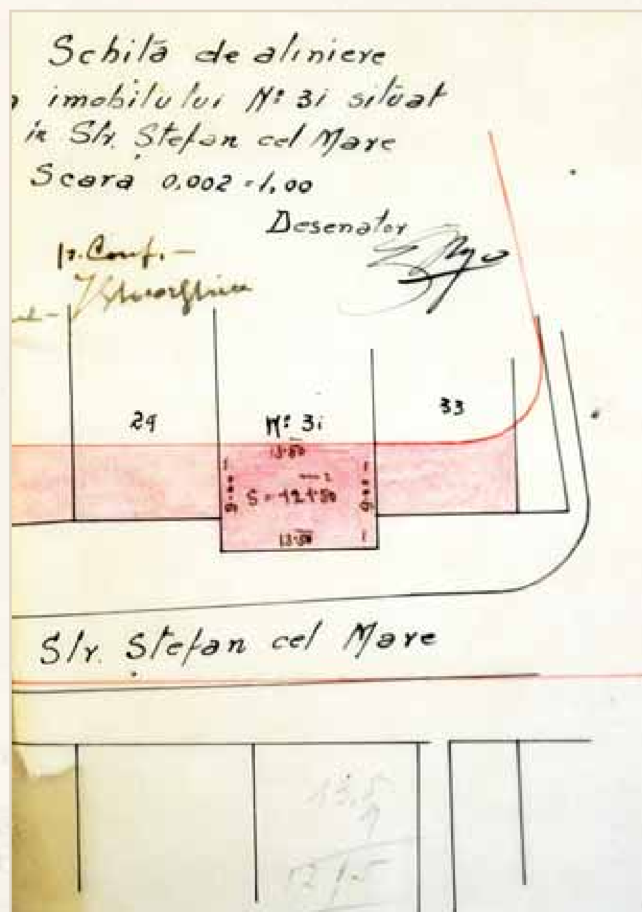
**Plan de situație
cu magazine, 1935**

Gh. Iani atenanse, 1926 (nr. 31)

Plan Aliniere, 1925 (nr. 31)

Cinematograful Apollo la 1913 (nr. 31)

Blocul Cina-Romarta

ZONA MATERNA VESTIGII

Strada Ştefan cel Mare nr 30-44

Lipsită astăzi de clădiri, această zonă este localizată între Materna şi Blocul Cooperaţiei Meşteşugăreşti, cuprinzând esplanada cu vestigiile arheologice cercetate de N. Puşcaşu în 1983-1984. Vechile clădiri de aici se aflau în Despărţitura I a oraşului.

Nr. 30 – Casa Briesse/Pascaru

La 1898, proprietari ai casei erau Carol Biresse şi soţia sa Louise. Pentru alinierea stradală, construcţia urma să fi supusă avansării cu vreo 7 m. Aceasta permitea să se extindă construcţia existentă, fără a fi necesară demolarea peretelui faţadei. Din 1904, în clădire s-a instalat stabilimentul de Papetărie şi Tipografie al lui Moise Gottlieb. La 1908, clădirea fusese închiriată Societăţii de Asigurare Generală". Peste doi ani, Gottlieb a însărcinat pe arhitectul J. Reinicke să reamenajeze faţada clădirii. La 1920, la parterul clădirii de la stradă se instalase firma lui Carol Abermann, Librărie, Tipografie, Legătorie şi Fabrică de ştampile, care funcţiona în trei camere de la parter. La 1934 etajul era ocupat de Societatea de Credit Mărunt şi de apartamentul cu trei camere a lui David Carol. În anii 1937-1940 este menţionat ca proprietar Strul Pascaru.

Nr. 32 – Casa Ilutză/ Grosswald

La 1900, aceasta aparţinea farmacistului B.G. Ilutză, care solicita autorizaţie pentru a repara faţada casei sale, în care funcţiona Farmacia „Steaua Polară". În 1904, casele au devenit proprietatea bancherului S.O. Groswald, care a efectuat lucrări de reparaţii generale: schimbarea uşilor şi ferestrelor de la stradă, refacerea bolţilor, montarea unui balcon de fier, repararea tencuielilor la exterior şi interior, facerea de sobe, înlocuirea duşumelelor degradate. După incendiul din 1939, Grosswald a refăcut acoperişul imobilului precum şi tencuielile degradate.

Nr. 34 – Epitropia Spitalului Israelit

În anul 1900 clădirea aparţinea Spitalului Israelit. La 1903, epitropul Ş. Pester se ocupa de repararea tencuielilor exterioare, văruitul pereţilor, reparatul ulucelor şi burlanelor. În 1907, S. David făcea demersuri pentru a schimba o fereastră şi două uşi la faţada clădirii. Clădirea aparţinea Spitalului Izraelit, „Secţiunea Chebra Kedoşa" (Administraţia Cimitirelor). Transformări importante ale clădirii au fost realizat în 1940 de Pincu Ciubotru.

Nr. 36 – Casa Pandele Zamfirescu

Aceasta era casa primarului Pandele Zamfirescu (1891). În 1904 au fost reparate atenansele cu etaj din spatele curţii. În acest imobil a fost mutată Primăria în timpul Primului Război Mondial (1916-1918). În anul 1919 s-au executat lucrări de reparaţii la bolta camerelor de la parter şi a fost refăcut un perete despărţitor, acolo unde a funcţionat Casieria. În 1920 a ars clădirea de la nr. 38, care aparţinea tot lui Pandele Zamfirescu, în care funcţionase Banca Agricolă şi Societatea de Asigurări „Naţională". În anul 1942, proprietară a clădirii era Epitropia Spitalelor „Sf. Spiridon".

Nr. 38 – Societatea „Patria” / Societatea „Dacia” / Banca Agricolă

La 1896, fraţii Alexiadis cereau acordul Primăriei pentru a face un zăplaz de scânduri între prăvălia lor şi redacţia „Evenimentului” (fosta Cofetărie „Droussulis”). După 1900, clădirea a devenit sediul Societăţii „Patria”, inginerul N. Miclescu fiind însărcinat cu reparaţiile capitale ale imobilului. În 1904, Lupu Weisengrun, reprezentant al Societăţii „Patria” din Bucureşti, cerea autorizaţie pentru a repara faţadele atenanselor. De prin 1910 clădirea a devenit sediul Societăţii de Asigurări „Dacia”, reprezentată de D. D. Mavrocordat. La 1915, la parterul imobilului a fost instalată Cofetăria lui Gh. P. Nicolau. La 1930, Epitropia „Sf. Spiridon” era proprietara imobilului de la nr. 38, având printre chiriaşi Banca Comercială S.A.

Nr. 40 – Olivenbaum / S. Stern

La 1902 Toni Olivenbaum era somat să refacă zidăria atenanselor din curte. La 1903 noul proprietar, Solomon Stern, solicita autorizaţie pentru reparaţii la tencuieli şi acoperiş la clădirea de la nr. 40, unde fusese instalată Camera de Comerţ. În 1912, Solomon Stern, de la nr. 40, era proprietarul Hotelului „Bursa” şi a Cafenelei de la parter. La 1926, doamna Clara Stern cerea aprobare pentru instalarea unei uşi şi a unei ferestre noi, precum şi reparaţii la tencuieli. În 1935, Amalia Stern cerea autorizaţie pentru a şlefui şi vărui faţada şi interiorul imobilului.

Nr. 42 – Moise Ghersin/ Marien Brumer/ Hotel „Englitera”

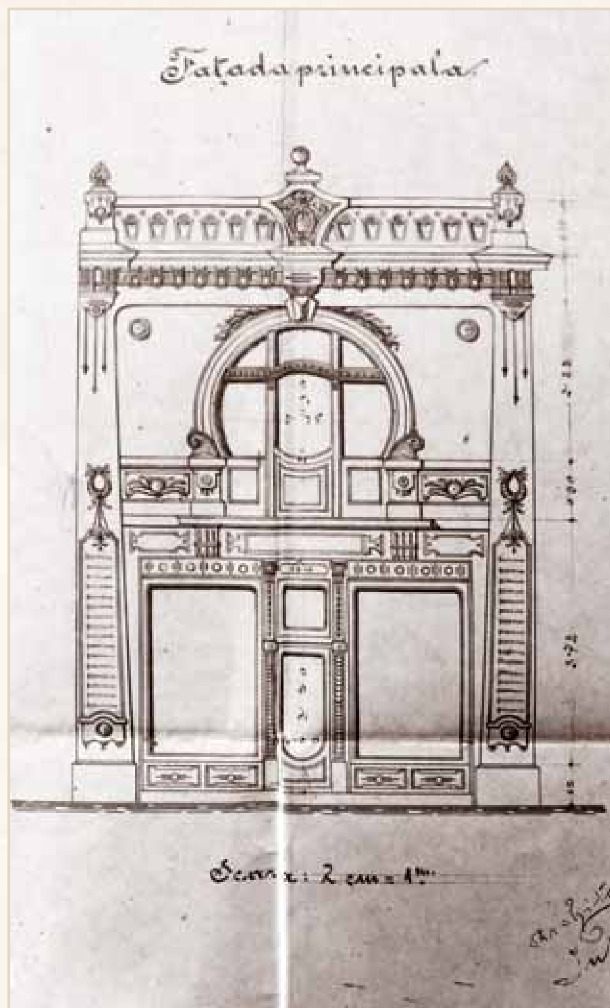
Moise Ghersin solicita aprobare, la 1901, pentru construirea unui geamlâc (balcon). În 1903, când au fost schimbate uşile şi ferestrele dinspre stradă. În 1908, Mendel Marcovici arăta că vânduse partea sa din imobilul de la nr. 42 lui I. E. Brumer, depozitar de ziare din Piaţa Unirii. În acelaşi an, Mariem Brumer a cerut autorizaţie pentru reparaţii de tencuieli şi zugrăvel, şi a vopsit toate stoleriile balcoanelor. La 1909, doamna Brumer a făcut şi alte lucrări,cum ar fi: înlocuirea a două uşi la faţadă, realizarea unui paravan de sticlă cu parapet în curte; reparaţii la acoperiş. Hotelul Englez avea ca antreprenor pe David Löwenschuss, iar proprietara clădirii doamna Brumer. În anul 1916, Amalia Löwenschuss este amintită ca proprietară a Hotelului „Englitera”. În anul 1924, ea apare ca Amalia Kuten.

Nr. 44 – Tailer/ Cahana/ Mendel Jurist

La 7 mai 1851, Solomon Tailer vindea neguţătorului Moise Herşcu Cahna jumătate din locul său de binale, pivniţe ş.a. situate la Uliţa Mare. Vânzătorul avea acest loc drept moştenire de la tatăl său, Lipa Tailer. În anul 1900, bancherul Mendel Jurist cerea autorizaţie de la Primărie pentru reparaţii în interiorul ogrăzii de la nr. 44. În 1916, apare ca proprietară Ana Sura Ruhla Jurist. La 31 august 1931, R. Jurist obţinea aprobare pentru a repara tencuielile exterioare, a şlefui şi vopsi clădirea cu lapte de var. La începutul lunii decembrie 1940, Comisia de Soliditate constată că imobilul a suferit stricăciuni serioase în urma cutremurului din decembrie 1940.

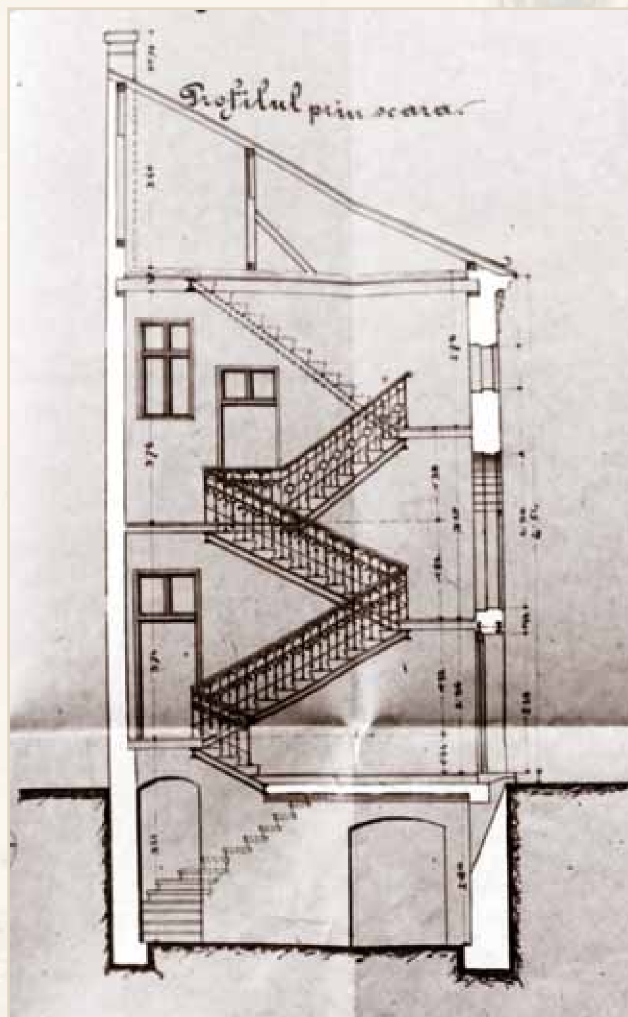

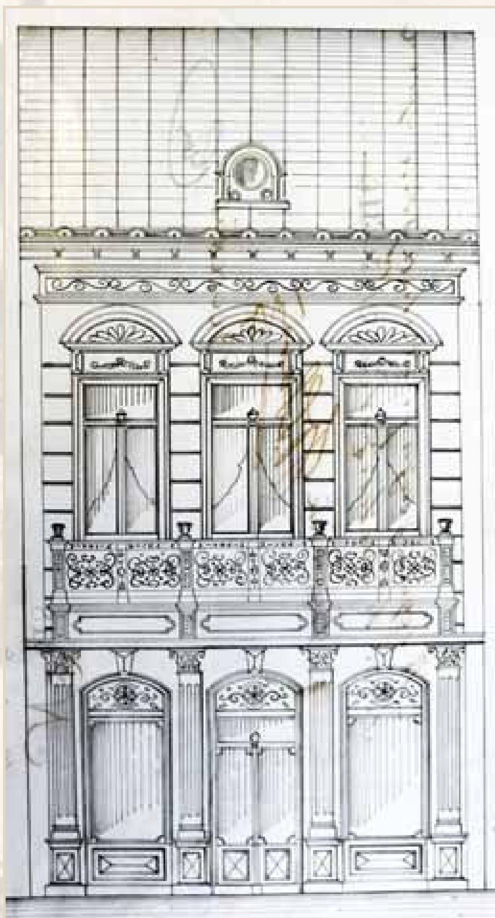
Ruinele de la Materna

Proiect pentru fațada casei Gotlieb, 1910 (nr. 30)

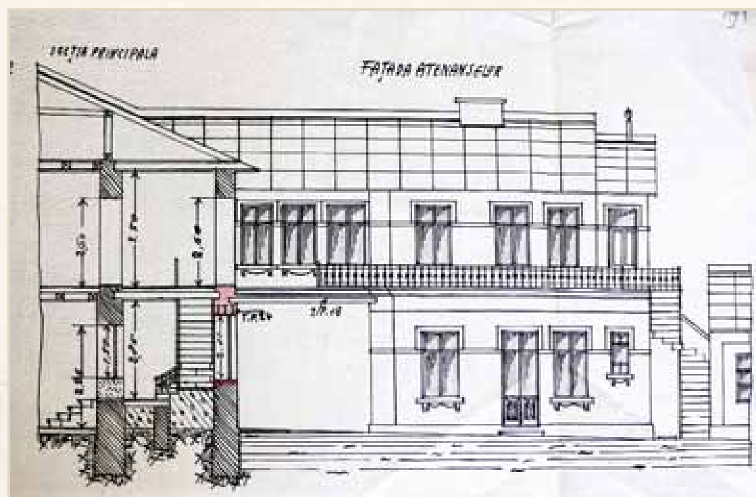
Clădirea Gottlieb, noua casă a scării, 1910 (nr. 30)

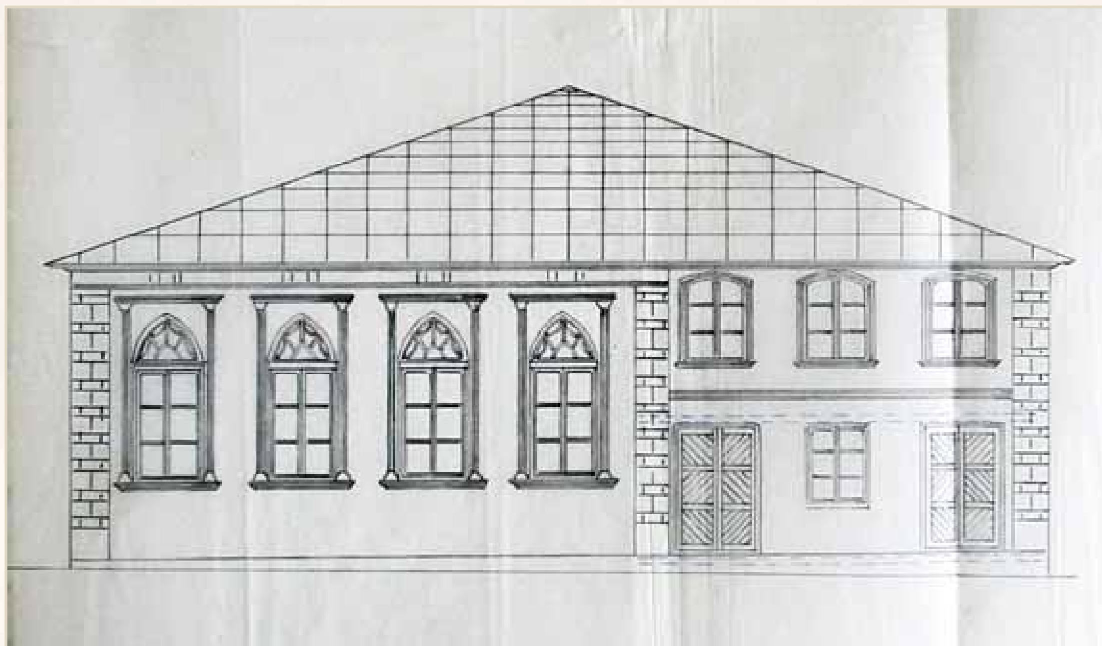

Casa Groswald,
fațada din 1905 (nr. 32)

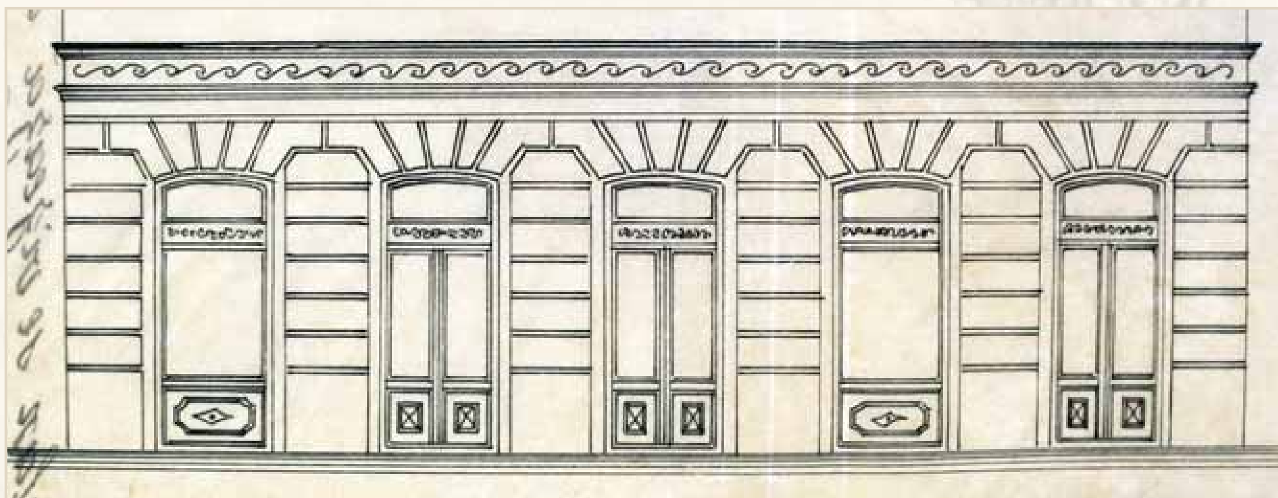
Epitropia Spitalului Israelit, 1913 (nr. 34)

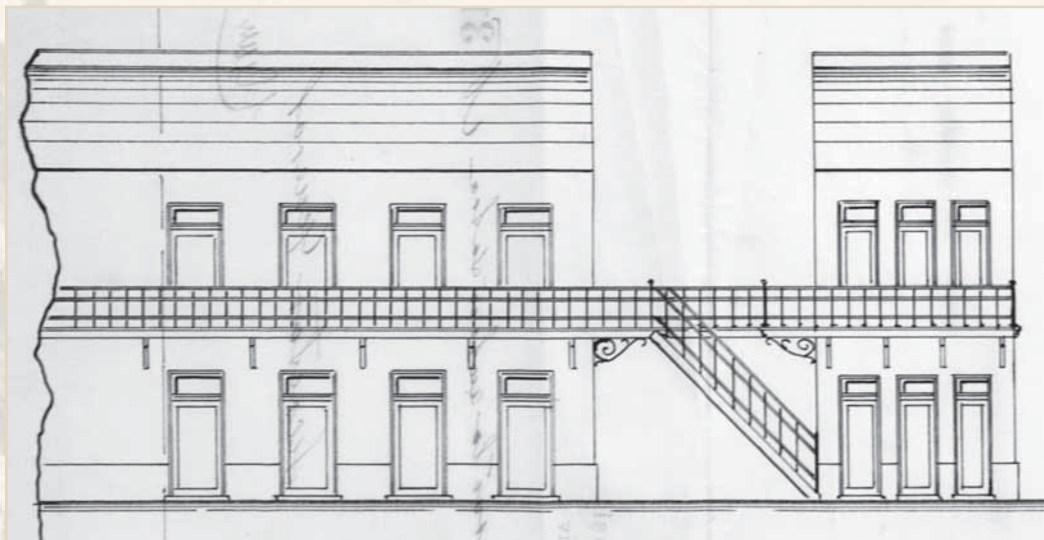

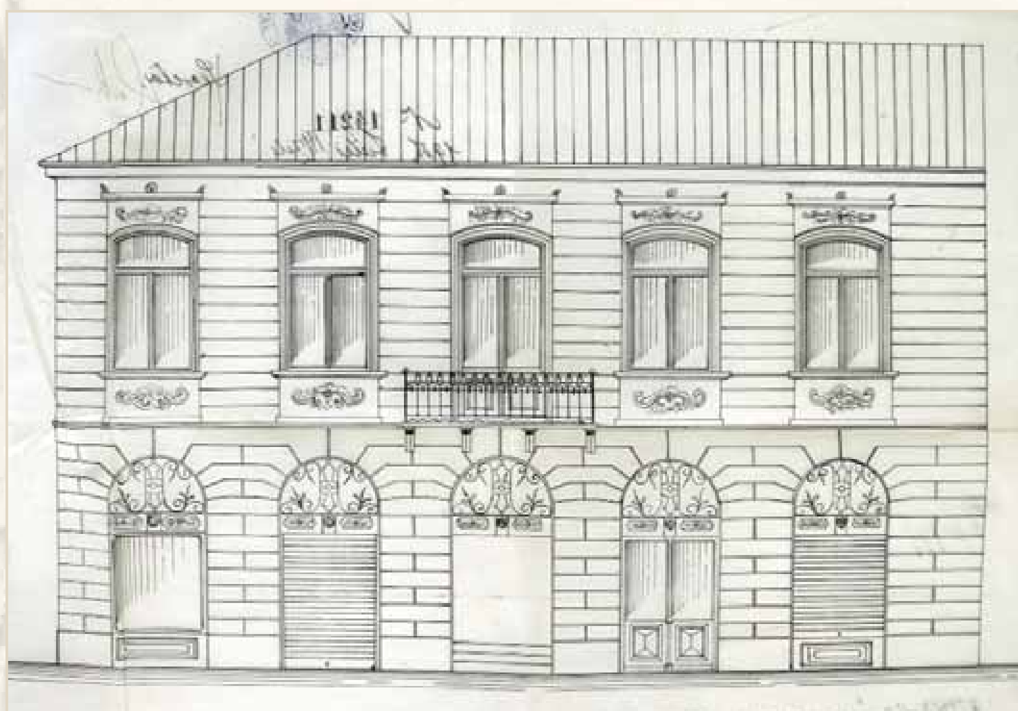
Sinagoga Leiba Kahan, plan din 1904 (nr. 38)

Fațada dughenelor Stern la 1903 (nr. 40)

Hotel Englitera, atenanse, 1903 (nr. 42)

Fațada casei Mendel Jurist la 1906 (nr. 44)

ZONA PARCULUI TEATRULUI NAȚIONAL

Strada Ştefan cel Mare nr. 35-43

Pe acest aliniament se aflau clădirile demolate pentru a deschide perspectiva dintre Teatrul Național şi Mitropolie, care se întindeau din colțul străzii Mârzescu până la Palatul Rosetti-Roznovanu (Primăria). Administrativ, acestea făceau parte din Despărțitura III a oraşului.

Nr. 35 – Casa Rocafux/ Froim

În 1897, C. Rocafux cerea autorizație pentru a efectua reparații de întreținere la imobilul său aflat pe strada Ştefan cel Mare, nr. 35, colț cu strada Primăriei (Gh. Mârzescu). Serviciul Tehnic arăta că această clădire urma să fie supusă retragerii de la Strada Mare cu 6,00 m la partea din deal şi 2,50 m la partea din vale, iar de la str. Primăriei cu 0, 25 m. În 1923, Iancu Froim, noul proprietar, făcea demersuri pentru a ridica o construcție nouă, cu etaj, aşezată pe nouă limită de aliniere. Fiind o clădire de colț, adresa imobilului era strada Ştefan cel Mare nr. 35 şi str. Gh. Mârzescu nr. 23. Prin cupola sa decorativă, aceasta a fost una din clădirile cu personalitate, devenite reper al zonei.

Nr. 37 – Casa Lehrer/ Ionescu/ Creditul Urban

Clădirea lui Haim Lehrer de la nr. 37 se afla în proprietatea Creditului Urban la 1898, când au fost solicitate reparații de întreținere la tencuielile exterioare şi acoperiş. Serviciul Tehnic arăta că acest imobil este supus exproprierii aproape în întregime, prin proiectul viitorului bulevard dintre Teatru şi Mitropolie. În 1904, se constata însă că balconul de pe fațada clădirii era în cea mai proastă stare, fiind construit pe grinzi de lemn ce se odihnesc pe coloane, grinzile prezentând şi semne de putrezire. La 1908 în clădire funcționa şi o Tipografie, iar la 1912 este amintită o Cafenea. După 1913 sunt menționați ca proprietari ai clădirii avocatul Theodor Cl. Ionescu şi soția sa Elena. La 1925 în clădire funcționa tot Serviciul Financiar al Primăriei. La 1929 proprietarul Th. Ionescu cerea din nou autorizație pentru repararea tencuielilor exterioare şi a acoperişului acestei clădiri. Aici era, la 1938 şi sediul Băncii „Comerțul Moldovean" şi al Băncii „Atena" (H. Goldner). În 1838 Primăria a decis demolarea clădirilor de pe acest loc pentru a se amenaja un scuar în care să fie amplasată statua regelui Carol I.

Nr. 39 – Casa Ştefănescu /Moscovici

În această clădire veche, aflată peste drum de Mitropolie a funcționat cândva Tipografia lui Th. Codrescu. La 24 septembrie 1903, proprietarul N. Ştefănescu cerea Primăriei autorizație pentru lucrări de întreținere la imobilul său cu etaj, de la nr. 29. Imobilul era supus exproprierii parțiale, pentru îndreptarea bulevardului Ştefan cel Mare. În anul 1919 proprietari ai clădiri au devenit devenise Solomon Moscovici şi soția sa Perla Paulina. La 1925 Solomon Moscovici cerea autorizație pentru a înlocui uşile de la prăvăliile sale cu trei portaluri (vitrine), precum şi de a face un balcon din beton armat cu grilaj din fier, la mijlocul fațadei („pentru înfrumusețare"). La 1935, într-un spațiu de la parter funcționa Cofetăria lui Matei Haimovici, care a luat foc. S-a convenit prin bună învoială, la 1938, ca imobilul de la nr. 39 să fie expropriat (cu despăgubire) pentru interes public, 95,85 mp de teren cu construcție pe el, în vederea alinierii şi lărgirii străzii Ştefan cel Mare.

Nr. 41 – Casa Erbiceanu / Karz/ Weinstein /Schwartz

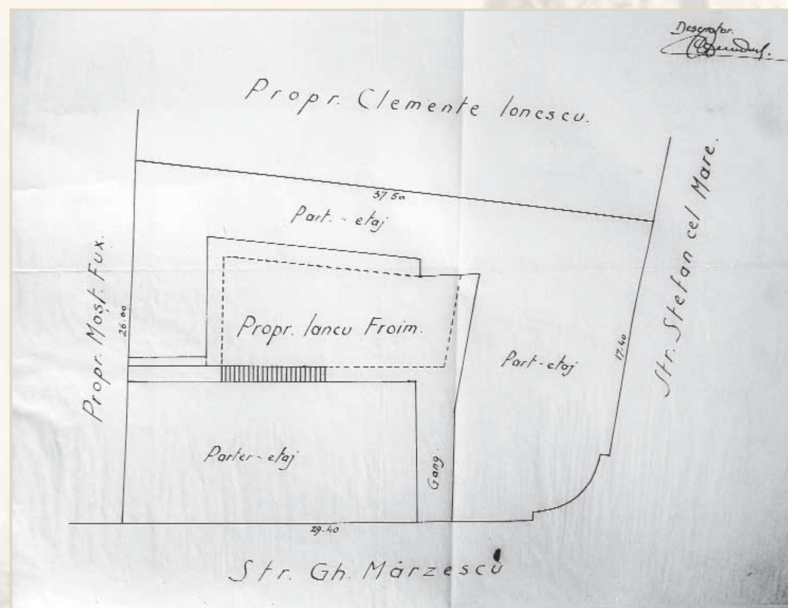
Imobilul a aparţinut lui Constantin Erbiceanu şi fiilor săi până în anul 1919. La 4 septembrie 1903, C. Erbiceanu cerea autorizaţie pentru a face reparaţii la casa sa de la nr. 41, „numai la rândul de jos, din cauză că punerea asfaltului pe trotuar a coşit tencuiala de pe perete". Între anii 1919-1927 clădirea s-a aflat în proprietatea lui Sigismund Katz. Pe la 1924, Katz a reparat balcoanele şi scările de lemn dinspre curtea interioară, a schimbat duşumelele şi a montat sobe noi. În 1927 clădirea a fost divizată între doi proprietari: Weinstein şi Schwartz. La 1932 Rebecca Weinstein a făcut diverse lucrări, în partea sa de clădire. Din 1927 Ştrul Schwartz figurează ca proprietar al celeilalte jumătăţi a imobilului. În 1933 el cerea aprobare pentru montarea unei vitrine-portal la una dintre dughenele de la parter, în locul a două uşi existente; tot acum a înlocuit pardoseala de scânduri a balconului. Imobilul Schwartz a fost expropriat, parţial, prin bună învoială.

Nr. 43 – Casa Grünberg

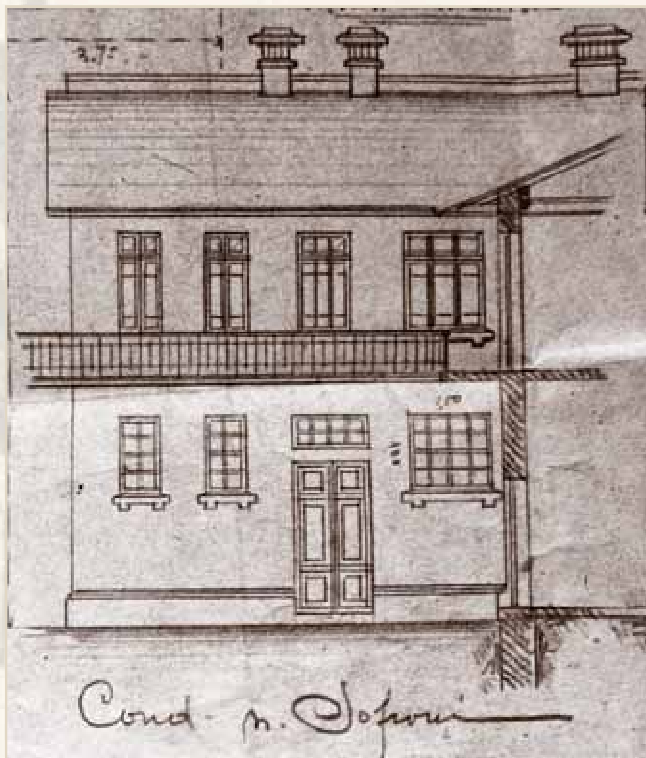
Clădirea aflată cândva în vecinătatea Palatului Roznovanu era, la 1899, proprietatea lui Elias David Grünberg. La 1904, Solomon D. Grünberg cerea autorizaţie pentru a face reparaţii la faţadă. Din 1911 imobilul devenise proprietatea lui Moise Grünberg. Lângă palat exista buticul lui Aron Khunfeld. În anii 1920 chiriaşii imobilului erau: Solomon Brumer, Tobias, Flitman şi Alex. Olşanschi, cizmar. În 1925 Elias Grünberg cerea aprobare pentru a monta în locul uşilor şi al geamurilor de la parter nişte portaluri moderne, precum şi o nouă uşă la intrare. La 1926, Grümberg propunea Primăriei să construiască un etaj peste clădirea doar cu parter. Serviciul Tehnic respingea această iniţiativă, motivând că imobilul era supus exproprierii parţiale, pentru a deschide perspectivă către Palatul Roznovanu. Se proiectase o stradă care lega ghereta paznicului de la Mitropolie cu uzina Electrică a Teatrului, trecând chiar pe lângă pereţii Palatului. De asemenea, Primăria avea în intenţie amenajarea scuarului „Ferdinand" prin care să deschidă perspectiva dintre Mitropolie şi Teatrul Naţional.

Casa Rocafux/Froim după 1940 (nr. 35)

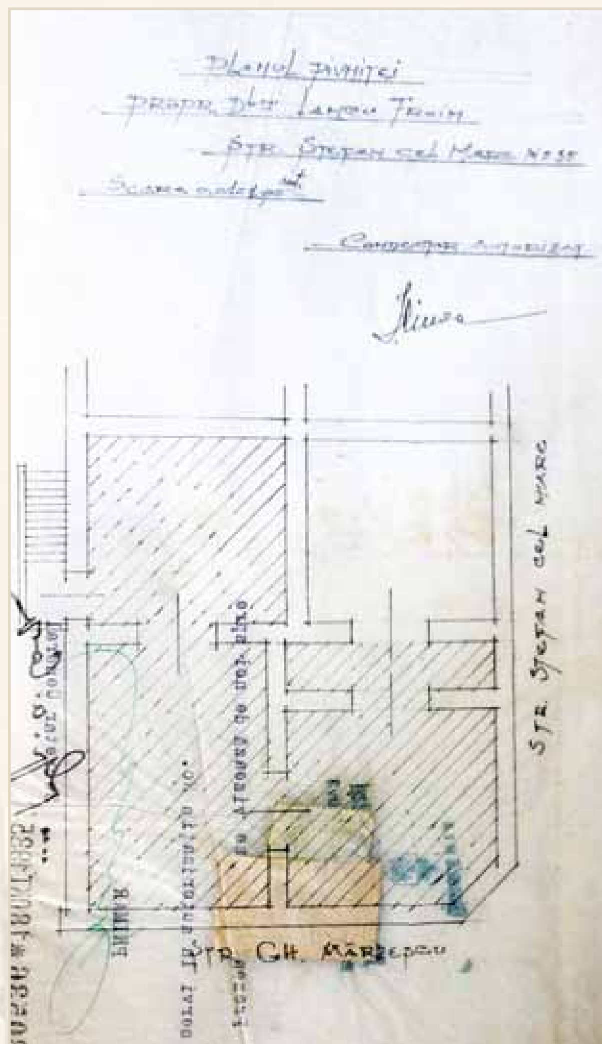

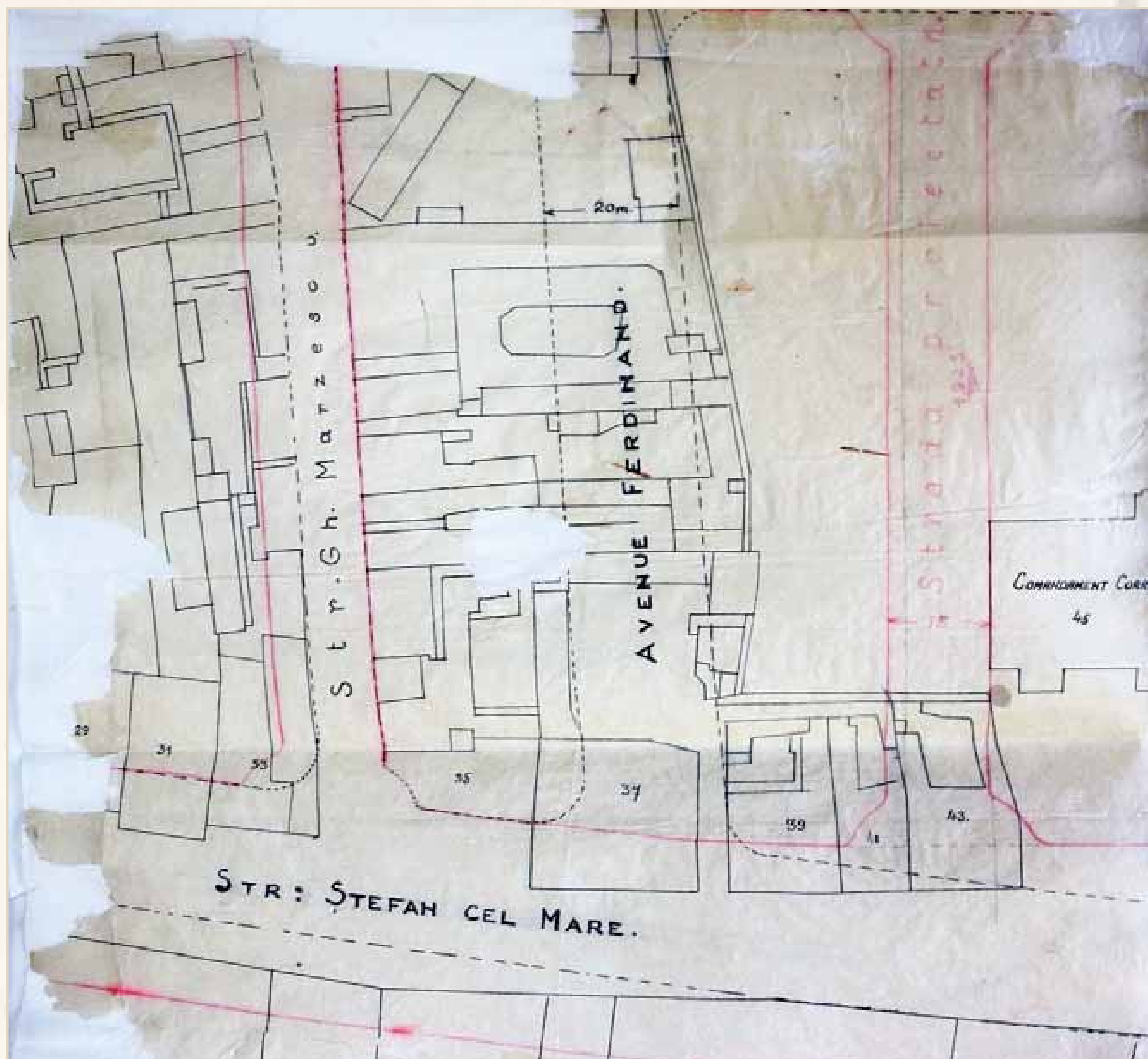

Casa Froim, plan de situație, 1939 (nr. 35)

Casa Froim, atenanse, 1923 (nr. 35)

Pivnițele casei Froim 1935 (nr. 35)

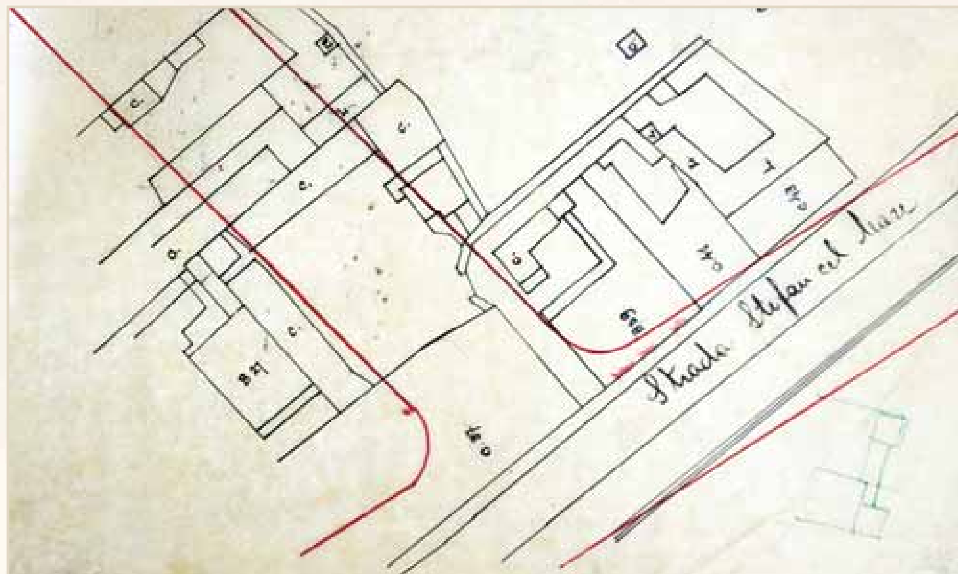

Plan de situație cu amenajarea „Ferdinand Aveune”, 1935

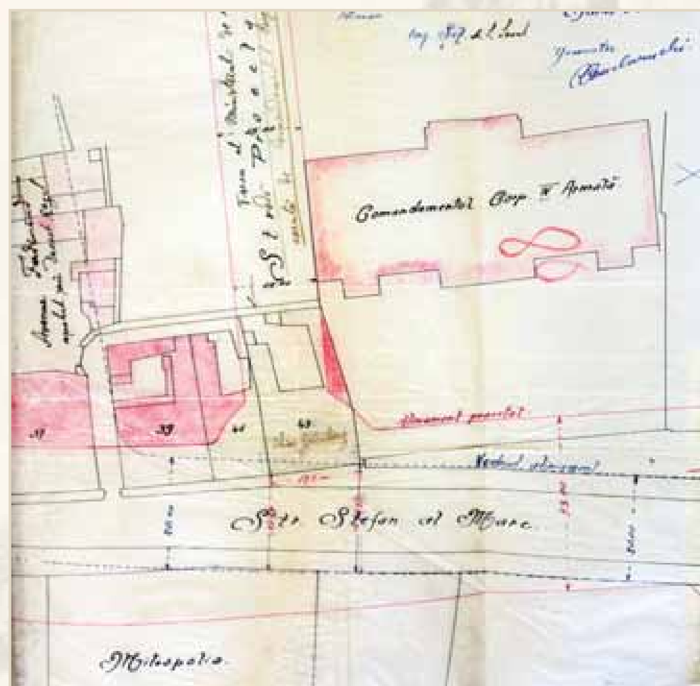
Casa Ştefănescu /Moscovici (nr. 39)

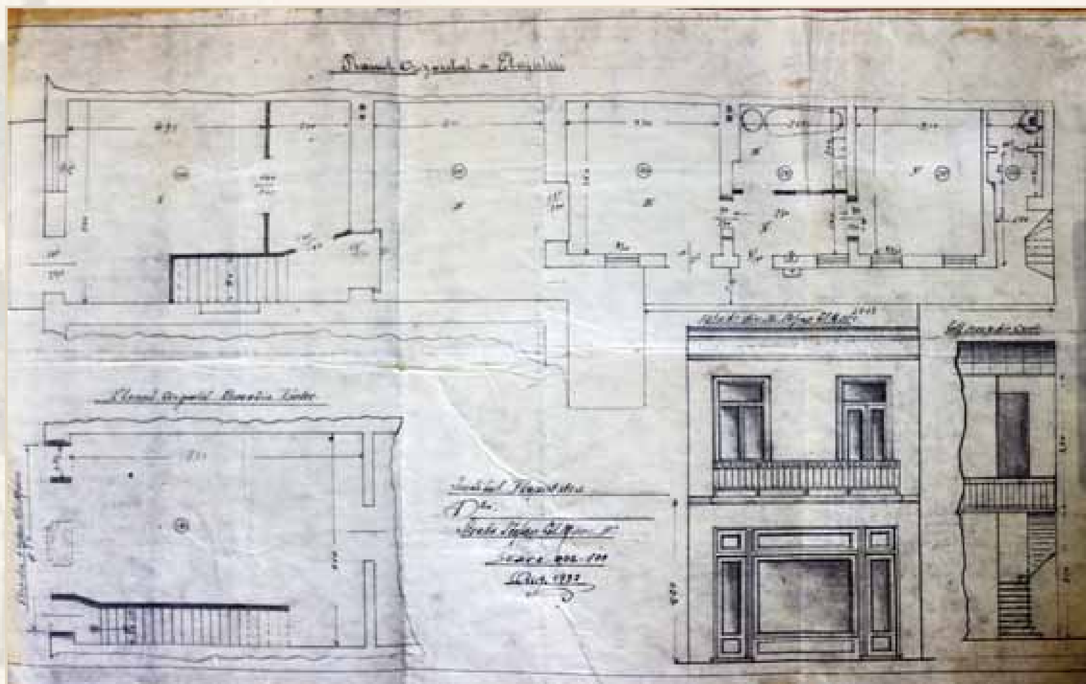

Casa T. Codrescu c 1920

Plan de aliniere al casei Moscovici, 1925 (nr. 39)

Plan de aliniere al casei Grümberg, 1926 (nr. 39)

Planurile casei Weinstein, 1932 (nr. 41)

Buticul lui Aron Khunfeld de lângă Palatul Roznovanu

ZONA BĂNCII NAȚIONALE

Strada Ştefan cel Mare nr. 47-53

La mijlocul străzii, aproape de palatul Rosetti-Roznovanu, se păstrează câteva clădiri mai vechi, al cărui rost inițial a fost uitat. Acesta au găzduit, succesiv, mai multe instituții financiare. Imobilele se aflau în Despărțitura III a oraşului.

Nr. 47 - Banca Iaşilor/Banca Dacia

În cele două clădiri lipite au funcționat Banca Iaşilor (1916) şi Banca Dacia (1921). Imobilul a ajuns în proprietatea Companiei Britano-Române de Import-Export S.A.R.-Galați. Proprietarii erau avertizați să nu mai arunce peste gard hârtiile de la ambalaje şi să nu mai permită urcarea pe trotuar a cotigarelor. La 1938, Banca Românească din Bucureşti era somată să construiască un grilaj de protecție a terenul din față. Aceasta răspundea că nu este ea proprietara imobilului, ci are doar statutul de chiriaş. Proprietarul devenise Societatea Anonime pentru Achiziționarea şi valorificarea de Imobile (S.A.R.A.V.I) – Sucursala Iaşi, reprezentată de V. Aslan (1935).

Nr. 49 – Prima Societate de Economie

Această Societate de Ajutor Reciproc a fost întemeiată în 1871 de institutorii Şcolii Primare de Băieți de la Trei Ierarhi, 16 profesori şi pensionari. Inițiatorul şi preşedintele Societății, vreme de 25 de ani, a fost Ioan A. Dârzeu. Din 1888, sediul a fost în clădirea din str. Palat nr. 1-3, chiar în fața Palatului de Justiție (casa doctorului Fotaki, apoi casa Kauffmann). În 1918 a fost luată decizia de a cumpăra imobilul din strada Ştefan cel Mare nr. 49, răspunzând şi în strada Nemțească nr. 7. Pe acest loc fusese marele magazin de pânzeturi şi stofe fine ținut pe vremuri de negustorul Lupu Carniot. Imobilul avea la etaj trei mari apartamente, iar la parter 10 „magazii", precum şi o curte de 3600 mp. La 1920, ing. A. Keppler se angaja să conducă lucrările de prefacere şi amenajare a imobilului, potrivit planurilor.

La 1930, Societatea a închiriat Băncii de Credit din Bucureşti holul de la parter, două camere şi încă un apartament deasupra, compus din patru camere, către Banca Națională, pentru trei ani. Din 1926, apartamentele de la etajul I erau ocupate de I. N. Ionescu şi respectiv Dl. Horowitz. La 1928 Comisia de Salubritate arăta că imobilul este o clădire cu parter ce serveşte pentru prăvălii şi etajul pentru închirieri de locuințe. Intrarea în curtea interioară se făcea printr-o boltă, unde cărămida era umedă şi măcinată pe la soclu, iar zidăria prezenta diverse crăpături. În 1929 se arăta că imobilul Societății se găseşte în stare de ruină, atât datorită vechimii clădirii cât şi faptului că, fiind pus sub administrare forțată şi găsindu-se timp de mulți ani în proces, nimeni nu a făcut reparațiile necesare. După 1948 în clădire a fost sediul Partidului Comunist Român, organizația pe Moldova. Ulterior a servit ca sediu pentru Banca Agricolă.

Nr. 51 – Banca Națională Filiala Iaşi

Istoria acestui loc poate fi urmărită până în veacul XVIII: fusese o veche reşedință a familiei boiereşti Costachi-Venin, care a fost cumpărată, pe la 1780, de marele vornic Nicolae Balş, care a transmis-o fiului său,

marele spătar Grigore Balş. Acesta a lăsat-o ca zestre fiicei sale Ruxandra, căsătorită cu hatmanul Anastasie Başotă, la 1829. După decesul acesteia (1867), casa a rămas fiicei sale, Elena. Vechea reşedinţă boierească era un ansamblu de clădiri cu o casă mare, cu etaj, peste un parter boltit şi pivniţe încăpătoare. La faţa uliţei avea trei dughene sub un acoperiş, închiriate la diverşi negustori. Pe la 1860 aici a fost un magazin de coloniale. Alt chiriaş, Şimen Mark, a deschis, pe locul vechii reşedinţe boiereşti, o vestită grădină de vară. După 1885, familia a vândut proprietatea către Banca Naţională, pentru a deveni sediul Filialei Iaşi a Instituţiei.

Clădirea cunoscută din ilustratele de după 1900 nu este vechea casă boierească, ci o clădire doar cu parter, construită special de Banca Naţională. Imobilul Băncii fusese luat ca bază de aliniere pentru strada Nemţească (din spate), iar dinspre strada Ştefan cel Mare urma să fie supusă avansării, pentru a se realiza aliniamentul dorit de urbanişti. Sediul Băncii a fost ruinat de bombardamentele din 1944. Actuala clădire, placată cu travertin, a fost înălţată prin 1946-1947. Arhitectura acesteia reprezintă o interesantă formă de integrare a unei clădiri noi în peisajul unor clădiri mai vechi. Pe faţade au fost fixate efigii în piatră reprezentând primele monede moldoveneşti, emise în secolele XIV-XV.

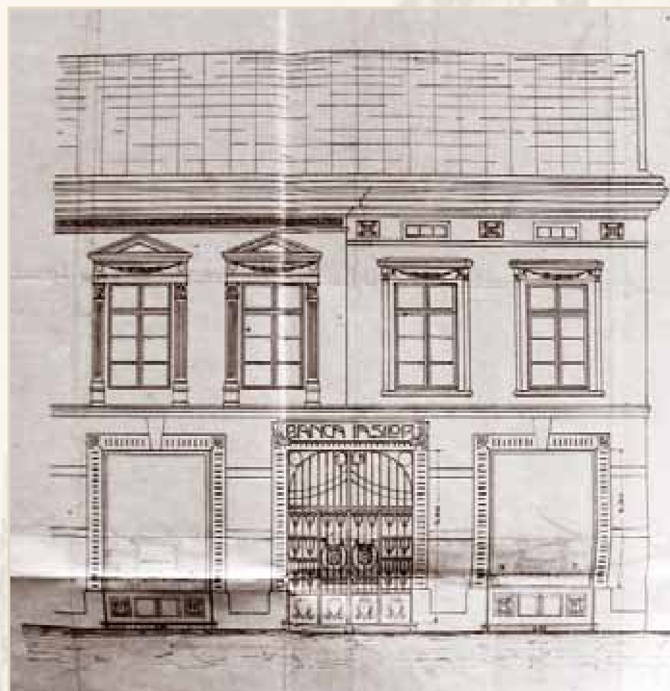
*

Locul pe care se află astăzi blocul „Casa Cărţii" nu mai păstrează nimic din amintirea dughenelor care au existat cândva. Dughenele de aici erau supuse avansării în cadrul proiectului de aliniere stradală. Reconstituirea este şi mai dificilă deoarece intersecţia cu strada „Costache Negri" a fost mutată mai aproape de noua construcţie. Casa Lochman, care se afla cândva pe colţul străzii a ajuns, în felul acesta, pe spaţiul verde de la „Casa Pătrată", înainte de a fi demolată cu totul. La numerele 53 şi 55 s-au aflat numeroase dughene cu profil variat. În primii ani ai secolului XX, Anton Lochmann şi soţia sa, Nathalia, încă mai stăpâneau Farmacia familiei. O prăvălie de aici era închiriată, la 1903, firmei Spigler & Konfeld. La 1922 „Tipografia Modernă" a lui Samoil Schoenfeld îşi avea sediul la nr. 51 (?) „peste drum de Trei Ierarhi".

La numărul 53, îl aflăm pe M. Bercovici Juster. Martha Bercovici monta portalul dughenei, la 1925. Alături ţinea dugheană Solomon Rosenblum, proprietarul firmei „Mercur" (comisioane şi consignaţie). Pe la 1930 celor doi li se permite să cumpere terenul de avansare din faţa proprietăţilor pe care le aveau. O parte din clădirea de la nr. 55 de aici se aflau în co-proprietatea lui Leib Fleib („Fleibovici"), care a închiriat prăvălia lui David Hertzenberg. Astfel a apărut Farmacia „La Sănătate", pe la 1922. Aceasta era învecinată cu prăvălia lui Schleim, alt chiriaş. La 1924 Froim Lebovici construia un etaj deasupra Farmaciei sale şi desfiinţa peretele despărţitor dinspre magazinul lui Feldmann. La 1936 Farmacia Hertzenberg a lui Iţicovici, era supusă exproprierii pentru cauză de interes public. La 1930, Fraţii Vartoaronian şi Fraţii Hekbnikian, două firme armeneşti, primeau autorizaţie să construiască un imobil nou în zonă, pe fundaţie de beton cu subsol, parter şi etaj (devenit nr. 57).

**Banca Iaşilor
şi Banca Dacia
(nr. 47**

**Banca Iaşilor
planul faţadei
(nr. 47)**

Prima Societate de Economie (nr. 49)

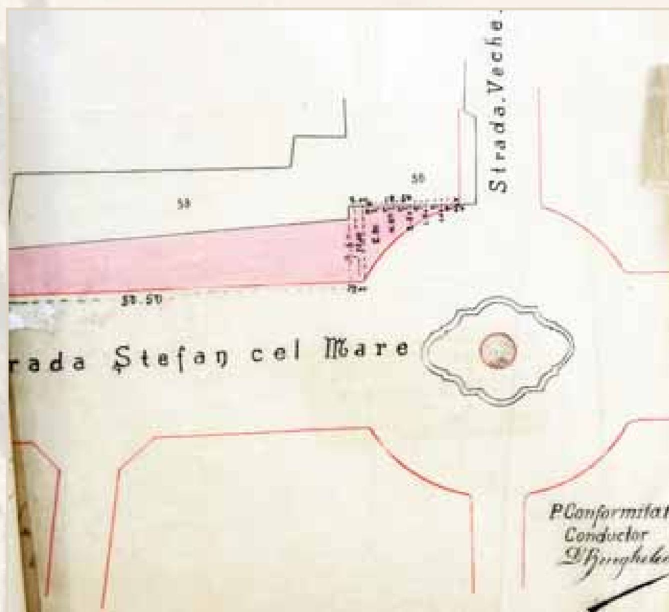
Banca Națională, clădirea veche (nr. 51)

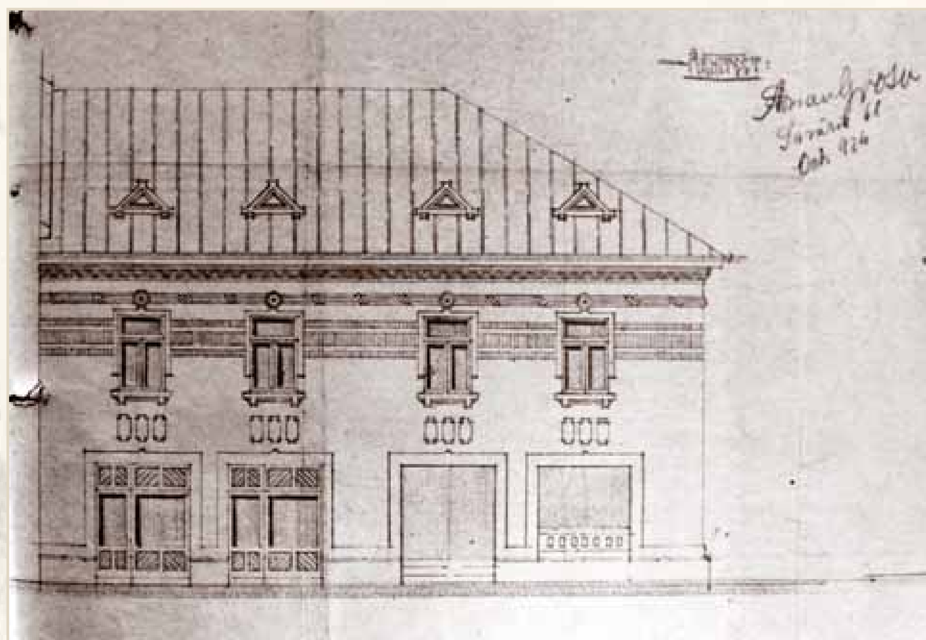
Banca Națională Iaşi, foto 1961

Banca Națională Iaşi

Plan de Aliniere a Casei Lochman, 1907 (nr. 53)

Planul fațadei casei Froim Leibovici, 1924 (nr. 55)

Plan se situație a imobilului Froim Leibovici, 1924 (nr. 55)

Proprietarii dughenelor de la 1930 (nr. 53-55)

Farmacia Lochmann, 1958

Farmacia Lochmann

ZONA BISERICII CATOLICE

Strada Ştefan cel Mare, nr. 48-62

Despărțitura II

Nr. 48 Hanul lui Ilie Armeanul/Dughenele Catargi-Mavrocordat

Istoria terenului şi clădirilor situate astăzi pe Bulevardul Ştefan cel Mare, lângă Mitropolia Veche, la intersecția cu str. Colonel Langa, poate fi urmărită documentar până în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în domnia lui Vasile Lupu. Primul proprietar cunoscut este Vasile Roşca vornic de Botoşani, care îşi avea casa aici înainte de 1653. Vornicul Roşca a făcut danie aceste case lui Varlaam, Mitropolitul Moldovei (1632-1653). La 1661, casa a intrat în proprietatea negustorului Ghinea, venit de la Constantinopol, care a dobândit în Moldova şi rang boieresc, fiind cunoscut ca mare medelnicer. Ghinea a vândut „acele casă cu pivniță şi cu loc cu tot", lui Chirilă ce-au fost jicnicer. Acesta le-a vândut postelnicului Iane Hadâmbul (Manu).

Proprietatea a ajuns ulterior în posesia marelui logofăt Ilie Catargiu, strămoşul Catargiilor ieşeni. În prima parte a secolului al XIX-lea, terenul de la intersecția Uliței Mari cu ulița Baston aparținea hatmanului Iordache Ghica. La 1830, negustorul armean Ilie Popovici a construit „pe locul caselor hatmanului Iordache Ghica", un rând de dughene, la fața Uliței Mari, şi hanul care îi va purta numele, pe terenul din spatele acestora. Spre sfârşitul veacului al XIX-lea imobilul se afla în proprietatea familiei Mavrocordat. La începutul secolului al XX-lea, când Primăria a început întocmirea dosarelor de imobile, atât dughenele de la stradă, cât şi hotelul din spate se afla în proprietatea familiei Catargi.

Frontul de clădiri care cuprindea dughenele Bisericii Catolice şi pe cele ale vechiului Han al lui Ilie Armeanu au fost „aliniate" pe la anul 1905. Vechile clădiri au fost demolate şi reconstruite pe un aliniament aflat în spatele celui existent anterior. Practic, acum dispar clădirile din fața Bisericii Catolice cunoscute din stampa lui J. Rey de la 1845.

Nr. 50-56 Casa Horowitz /Swartz

Vechimea acestui imobil de la nr. 50 nu este cunoscută. Era o casă cu etaj, având dimensiunile de 6,30 x 16,50 m, cu latura mică spre stradă. Itzik Swartz a cumpărat casa în 1879 de la Costache Panaitescu şi Haim Landmann. În anul 1903 a fost pus în posesia imobilului Carol Galinowski. La 31 august 1904, comerciantul Asril Horowitz solicita autorizație pentru lucrări de întreținere la imobilul său. Lucrările au scos la iveală o serie de crăpături ale pereților şi bolților. Proprietarul se opune inițiativei de demolare, arătând că au apărut deteriorări după demolarea imobilului lui Iancu Catargi (nr. 48), când peretele a rămas neprotejat în fața ploilor; apa s-a infiltrat şi la temelii. Comisia de soliditate a clădirilor a decis demantelarea bolților parterului care îngreunau pereții slăbiți. Acestea deveniseră un pericol atât pentru locatarii de la etaj, cât şi pentru clienții magazinelor. Trebuiau înlocuite cu plafoane uşoare. În august 1905 Horowitz a consimțit să cedeze Primăriei locul pe care se afla imobilul său şi să retragă peretele casei sale pe linia fațadei nou construită, alături, la imobilul Catargi. Acesta renunța şi la pivnița imobilului, în schimbul unei despăgubiri. La 1906, Consiliul local evidenția importanța realizării alinierii, cel puțin pe această parte a străzii, de la Mitropolie la Trei Ierarhi. În vara anului

1905, Horowitz a început reconstruirea casei sale pe noul aliniament. Plafoanele parterului sunt realizate din bolți de cărămidă sprijinite pe şine metalice. Balconul şi scările din spate vor fi din fier. În anii 1912-1932 dughenele erau folosite de I. Michailovici şi soția sa, Fanny. Ei au montat o vitrină nouă (1912), au schimbat tabla acoperişului (1927) şi au introdus instalația de apă şi canalizare (1932). În 1941 imobilul era proprietatea Spitalului Israelit.

Nr. 52-54 Casa Kramer /Fischel/ Jora

Pe la 1860, clădirea se aflase în proprietatea Mariei Chiradi. La 1865, Maria Tăutu a intrat în posesia acestor două clădiri, ca moştenitoare a surorii sale, Elena Daşchievici, decedată. Ea a vândut imobilele, la 1881, Mariei, soția lui Moise Kramer. În anii 1893, clădirea era administrată de Fişel Scwartz, căsătorit cu Lise Kramer. Ulterior, proprietară a clădirii a devenit Zamfira V. Jora. Primăria certifica faptul că imobilul de la nr. 52 este supus alinierii (retragerii) pe toată suprafața sa (77 mp). Ei posedau imobilele de la nr. 52 şi 54, care au fost distruse de un incendiu care a izbucnit în vara anului 1900. În 1905, pe când imobilul se afla în proprietatea Zamfirei V. Jora, o boltă a încăperilor din spate a cedat. Comisia a evaluat cele două clădiri îngemănate şi a constatat că „dugheana de jos", de la nr. 52, era „o zidire veche şi tupilată", evaluând-o la 4000 lei. „Dugheana de Sus", de la nr. 54, ceva mai bună, şi cu un număr mai mare de încăperi, a fost prețăluită la 6000 lei. Pivnițele celor două corpuri de clădire au fost evaluate separat.

Nr. 56-62 Parohia Bisericii Catolice

Palatul Camilli era o clădire a Episcopiei de Iaşi, aflat la intersecția Bd. Ştefan cel Mare cu str. Trei Ierarhi (nr. 26). Clădirea se află pe Lista Monumentelor Istorice sub codul: LMI IS-II-m-B-04073 (trecută eronat cu titlul Casa „Oreste Tafrali"). În 1905 arhiepiscopul Iosif Camilli a negociat cu Primăria despăgubirile cuvenite pentru cedarea celor şase magazine şi a apartamentului de deasupra bolții de intrare. Ulterior, episcopul a fost autorizat de Congregația De Propaganda Fidae să cedeze Primăriei aceste imobile. Clădirile episcopiei, existente atunci, mergeau până dincolo de axul străzii de astăzi. În stânga gangului, nr. 56, era o prăvălie cu trei compartimente, avea un singur nivel, construit pe 288 mp. Toate încăperile aveau plafon cu bolți. Deasupra gangului (nr. 58), construit pe 91,27 mp, se afla un nivel cu două odăi. La nr. 60, în dreapta gangului, era o prăvălie cu trei compartimente cu o suprafață de 217,75 mp, terenul având 235,03 mp, toate încăperile le avea cu plafoane drepte. Planul de sistematizare a fost realizat. Dincolo de linia de pe plan s-a ridicat o clădire modernă cu subsol, parter şi etaj, păstrându-se accesul boltit (gangul).

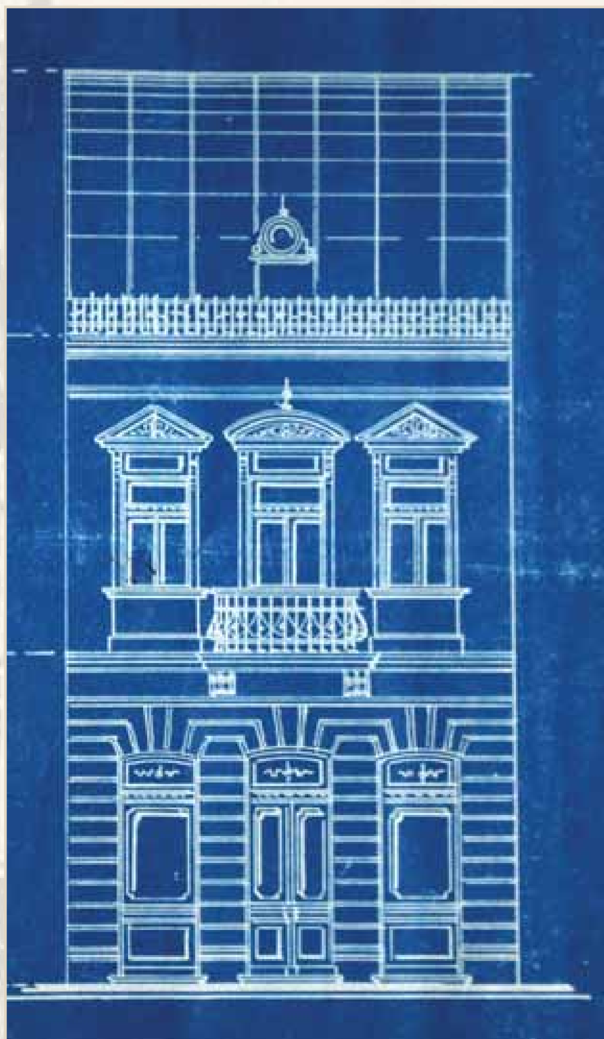
Imobilele de la numerele 56, 58, 60 „sunt proprietatea Scaunului Apostolic din Roma". Casa de la nr. 56 era o clădire de tip mai vechi, cu tavanele boltite la parter (288 mp). Nr. 58 era clădirea din mijloc, cea cu bolta de acces în curtea bisericii romano-catolice (91 mp). Nr. 60 era cea dinspre biserica Trei Ierarhi, o clădire mai nouă, de 235 mp, cu plafoanele parterului drepte. Acesteia se văruia fațada în 1904, cu prilejul participării Regelui de resfințirea bisericii Trei Ierarhi, după restaurare.

Clădirile din strada Ştefan cel Mare nr. 58-62

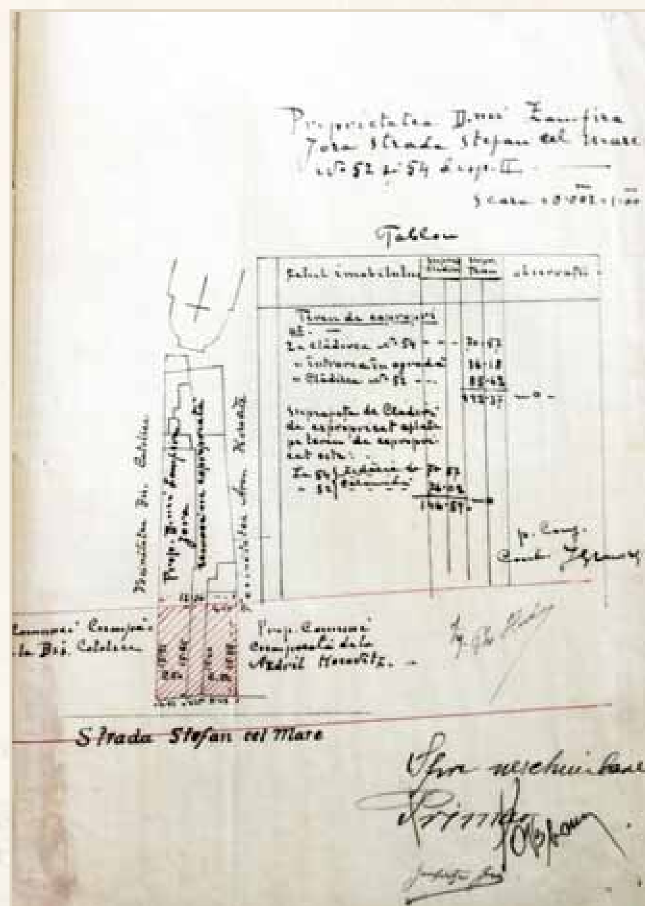

Clădirea din str. Ştefan cel Mare nr. 18-20, colț cu str. C. Langa

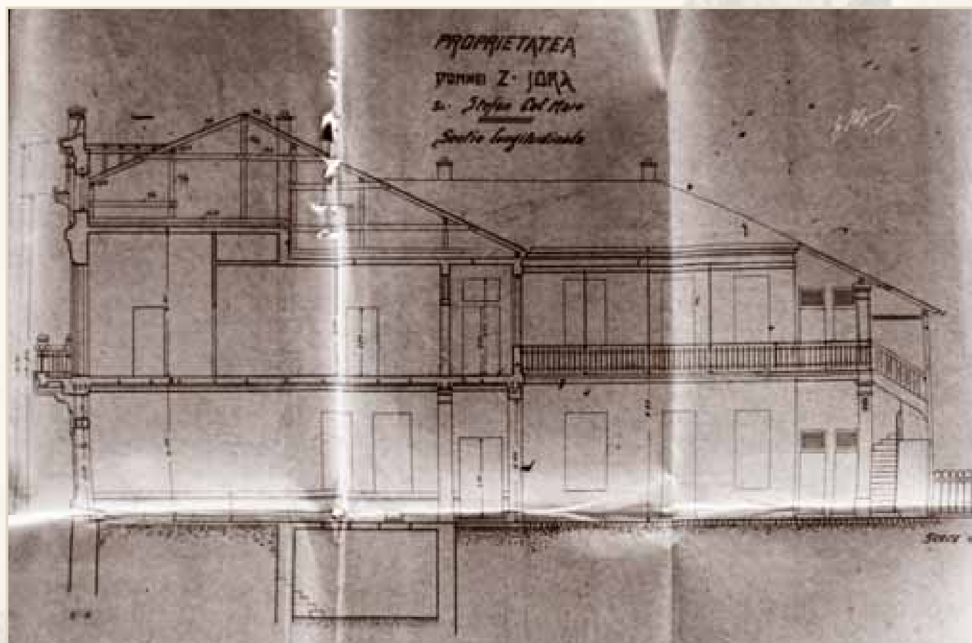
Planul fațadei Casei Horowitz la 1905 (nr. 50)

Planul caselor Zamfirei Jora la 1906 (nr. 52-54)

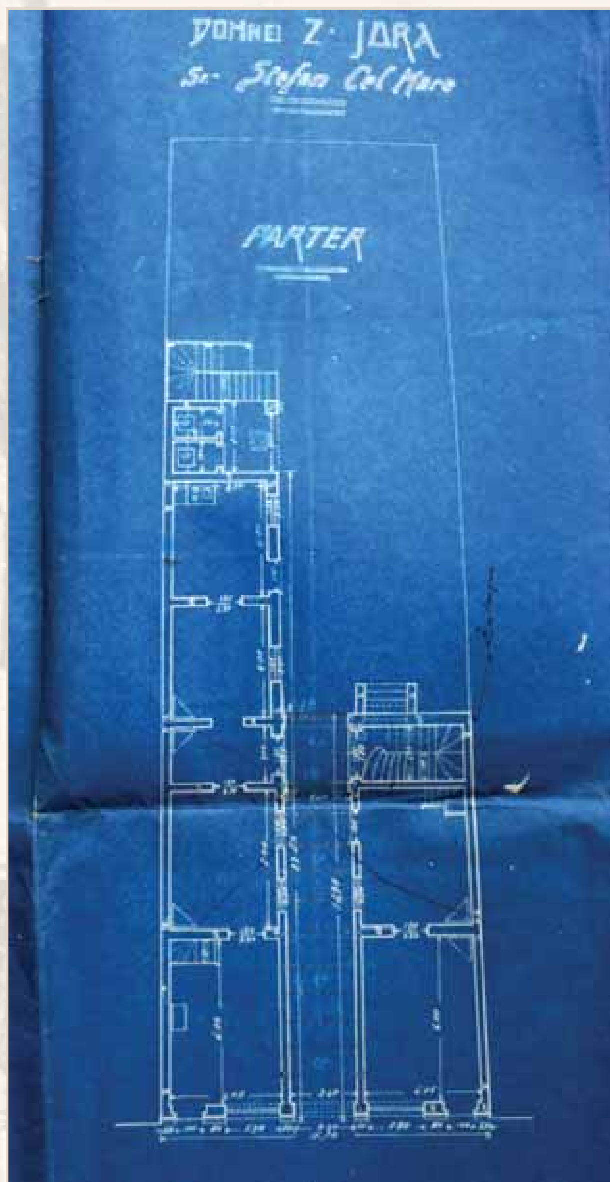

Hanul Ilie Armeanu, vedere dinspre curtea interioară

Planul caselor Zamfirei Jora, secțiune, 1906 (nr. 52-54)

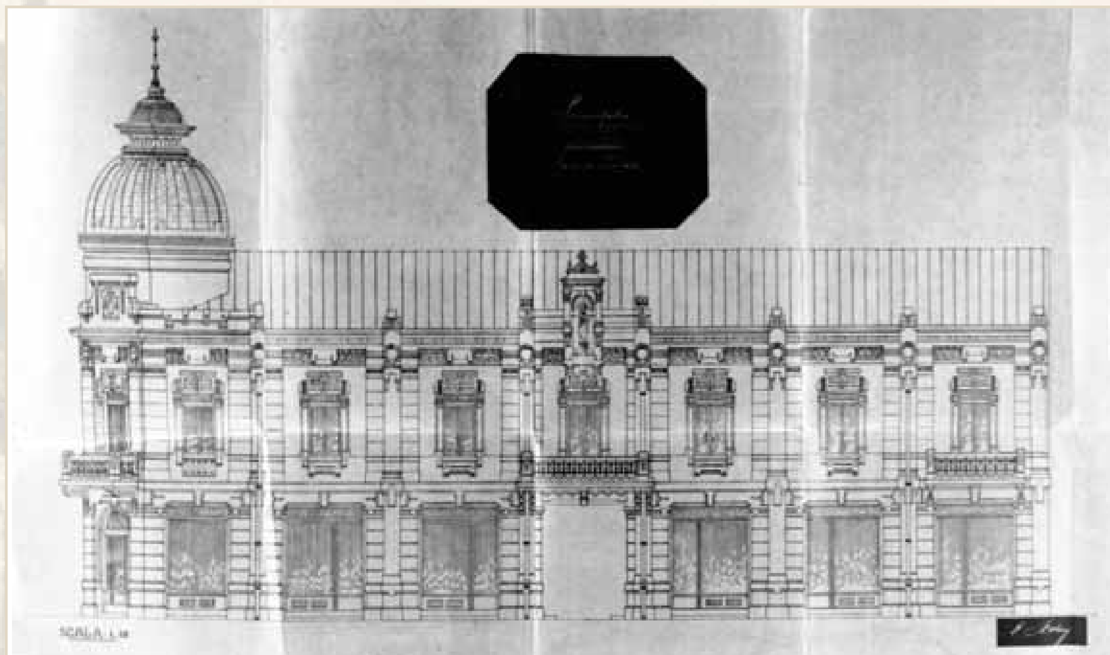

Planul caselor Zamfira Jora la 1906, parterul (nr. 52 si 54)

Palatul Episcopului Iosif Camilli, după 1906

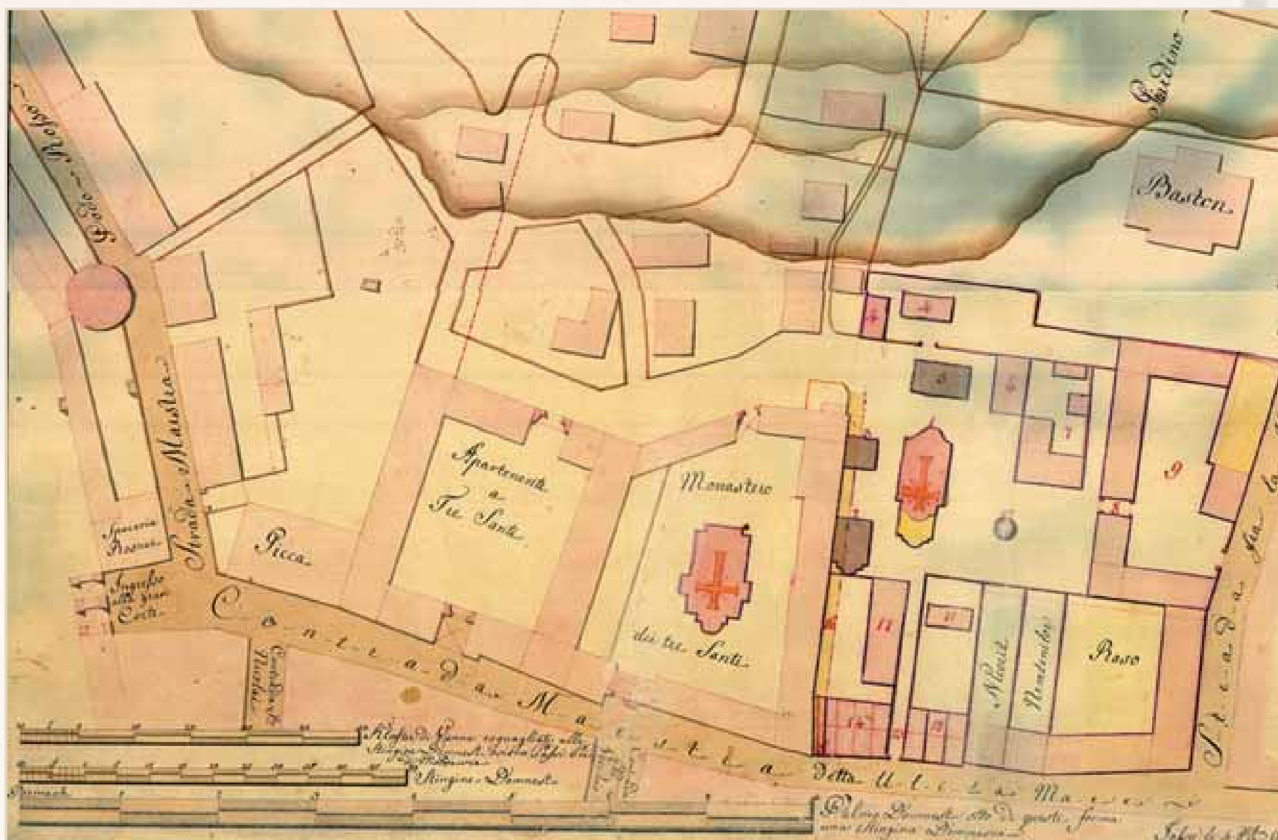
**Palatul Iosif Camilli.
Intrarea spre
biserica catolică.**

Palatul Camilli, planul fațadei

Cancelaria Biserici Catolice

Ansamblul Bisericii Catolice
după Planul Bayardi (1814)

ZONA ŞCOLII GH. ASACHI

Strada Ştefan cel Mare nr. 66-70

Această parte de stradă, situată administrativ în Despărţitura II, este una încărcată de istorie. Fiind apropiată de Palatul Administrativ, viitorul Palat de Justiţie, zona a fost integrată în proiectele de amenajare a Pieţei centrale, fiind supusă alinierii şi sistematizării, dar a păstrat câteva monumente semnificative pentru istoria oraşului: Biserica Trei Ierarhi cu Sala Gotică şi Şcoala „Gheorghe Asachi".

Nr. 68 - Hanul Turcesc

Sub această denumire, de „Hanul Turcesc" a fost cunoscut hanul mănăstirii Trei Ierarhi, aflat cândva pe locul Şcolii „Gheorghe Asachi". Zidul hanului, dinspre piaţa Palatului era comparabil cu cel al mănăstirii şi probabil că cele două entităţi ar trebui privite împreună. Încă din 1864, imediat după Secularizare, constatându-se starea de ruină a acestuia, se punea problema demolării hanului. În mijlocul ogrăzii se afla o cişmea considerată publică, de la care luau apă toţi vecinii. În 1869 arhitectul oraşului venea cu un nou raport în care arăta că bolţile de la Trei Ierarhi, devenite proprietatea Statului (1863) se aflau în stare de colaps. Dughenele din curtea interioară erau construcţii cu etaj, zidite din cărămidă şi acoperite cu şindrilă degradată, iar duşumelele erau putrede. În aripa dreaptă, spre Trei Ierarhi, se aflau şapte dughene boltite, iar în aripa stângă tot şapte, bolţile cu numerele 24, 25 şi 26 fiind deja ruinate. La cerdacul din fundul ogrăzii, stâlpii de susţinere erau dărâmaţi, acesta abia stând „aninat de grinzile duşumelelor". În lipsă de măsuri, s-au surpat şi aceste bolţi, în august 1869. Arhitectul recomanda să fie demantelate şi dughenele de pe lateralele curţii fostului Han şi amenajarea unei pieţe publice pe locul respectiv. În anii 1881-1889, Hanul turcesc, se afla în administrarea Primăriei. Pe la 1890 se plănuia construirea pe locul hanului a unui nou local pentru Şcoala de Arte şi Meserii. La 1893, se avansase ideea de a fi construit pe acest loc Palatul Primăriei; terenul era insuficient pentru această destinaţie. Între argumente a fost şi acela al protejării monumentului Trei Ierarhi: „nu este prudent a se edifica în apropierea ei un aşa de mare local public, care ar putea să îi pună în pericol existenţa".

Nr. 68 - Şcoala Trei Ierarhi/Gh. Asachi

În noiembrie 1898 a fost degajat terenul pentru construirea noii Şcoli Primare. Arhitectul I. Vignali a fost numit diriginte al lucrărilor. Zidăria soclului a fost realizată de antreprenorii A. Bercovici şi Mechler, aducându-se piatră de Tg. Ocna, din cariera Cerdac. Necunoscându-se starea subsolului (vechile hrube), s-a excavat pământul până la 3 m şi s-au făcut picioare de zidărie pentru arce de descărcare până la adâncimea de 9 m. Aspectul faţadei Şcolii a fost stabilit definitiv în funcţie de vecinătatea cu biserica Trei Ierarhi şi, după o consultare cu arhitectul Lecomte du Nou, restauratorul acesteia: „am fost siliţi a ornamenta în piatră cioplită mai multe părţi ale faţadelor laterale şi a efectua în cărămidă aparentă de primă calitate câmpul corpului central, care era prevăzut cu tencuială albă". Pe colţurile rezalitului central se aflau doi dragoni stilizaţi, lucrare de feronerie, care au dispărut după recenta restaurare.

Clădirea Şcolii devenise funcţională la 1900. În timpul primului Război Mondial în clădirea şcolii a funcţionat Ministerul Lucrărilor Publice (1916-1918). La 1917 a avut loc un incendiu de interior care a produs

multe daune. Etajul clădirii a fost ocupat de Tribunalul Iaşi- Secția III (1918-1925), care s-a mutat apoi în noul Palat de Justiție (Palatul Culturii). După 1931 au avut loc lucrări de renovare, în urma cărora Şcoala şi-a putut relua activitatea.

Nr. 68/72 - Hotel Petersburg

O clădire emblematică pentru istoria Iaşilor a fost cea care a găzduit Hotelul „St. Petersburg", scena revoluției de la 1848. Hotelul, ținut de antreprenorul Konrad Regensburg, a cunoscut mai multe locații, dar se ştie că în primăvara anului 1848, firma „St. Petersburg" se instalase în casele bancherului Michael Daniel din apropierea Palatului Administrativ. Acest hotelul nu a fost o simplă clădire comercială, ci era casa marelui logofăt Grigore Ghica şi de soția acestuia Caterina Cantacuzino-Paşcanu.

Amplasarea vechii case boiereşti urma alte reguli decât cele ale urbanisticii moderne: deşi se afla pe Ulița Mare, în fața Palatului Domnesc, aceasta nu era orientată cu fața spre stradă şi nu participa la înfrumusețarea peisajului urban al arterei principale, la crearea unei piețe civice în fața Palatului Ocârmuirii; dimpotrivă, casa era întoarsă către propria-i curte interioară, în care se aflau toate acareturile necesare unei gospodării boiereşti (bucătăria, grajdurile, şura ş.a.). Este un model de locuire specific oraşului din secolele XVII-XVIII, care vorbeşte despre vechimea ansamblului arhitectonic de aici, în ciuda elementelor neoclasice ale fațadelor.

Aspectul exterior al construcției, era cel al unei clădiri neoclasice, cu boltă de trăsuri, scară interioară şi salon central, situat la etaj. Este greu de spus astăzi dacă această structură modernă a rezultat din adaptarea unei clădiri mai vechi, sau a fost reconstruită din temelii. Casa Ghica, era o clădire cu etaj, de plan dreptunghiular, de aproximativ 45 m lungime şi 20 m lățime. Aceasta avea intrarea principală prin curtea interioară, pe sub bolta de trăsuri sprijinită pe trei arce de zidărie. Deasupra acestei bolți, la etaj, se afla salonul principal al casei, orientat spre vest. Clădirea avea pereții exteriori de culoare verde-închis, smalțul heraldic al familiei Ghica.

În anii 1896-1897 a fost întocmit un plan urbanistic al oraşului Iaşi, care prevedea lărgirea şi îndreptarea vechilor străzi. Clădirea „a trecut" de pe strada Ştefan cel Mare nr. 68/72, pe strada Palat nr. 2, prin reorganizare urbanistică. Casa Daniel, imobilul principal al fostului Hotel St. Petersburg, din str. Ştefan cel Mare nr. 68/72 a fost demolat în anii 1941-1942 pentru amenajarea noii Piețe şi deschiderea perspectivei spre noua emblemă a oraşului - Palatul de Justiție înălțat de arhitectul I. D. Berindei.

Zona Şcolii „Gheorghe Asachi” la începutul secolului XX

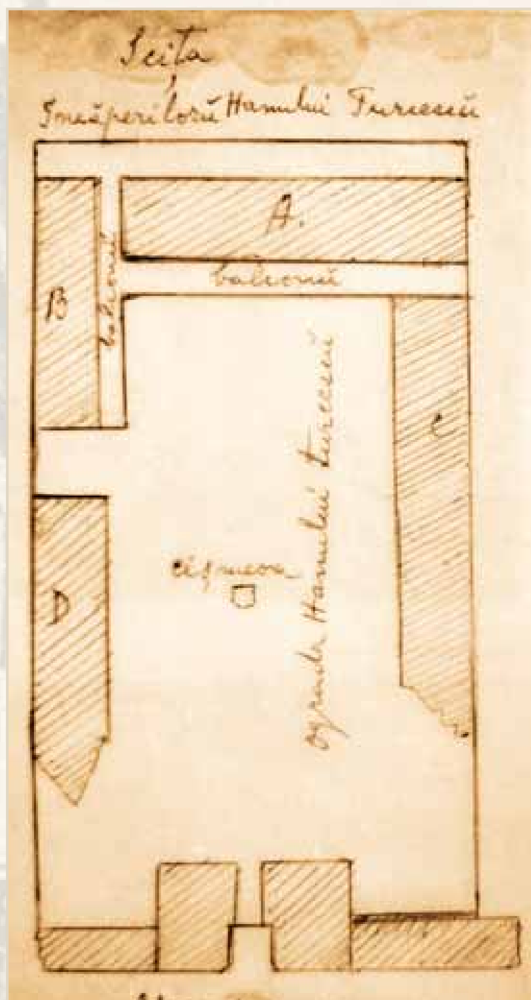

Şcoala „Gheorghe Asachi”, construită pe locul Hanului Turcesc

Ansamblul fostului hotel St. Petersburg (Casa Daniel)

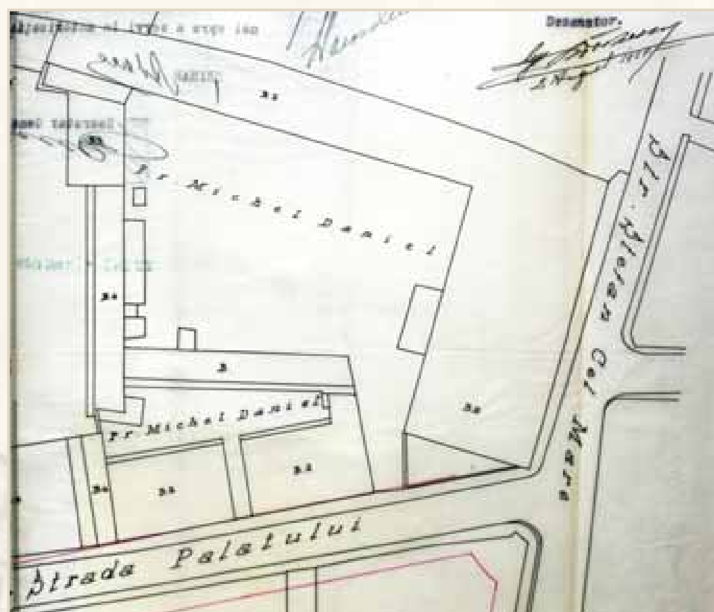

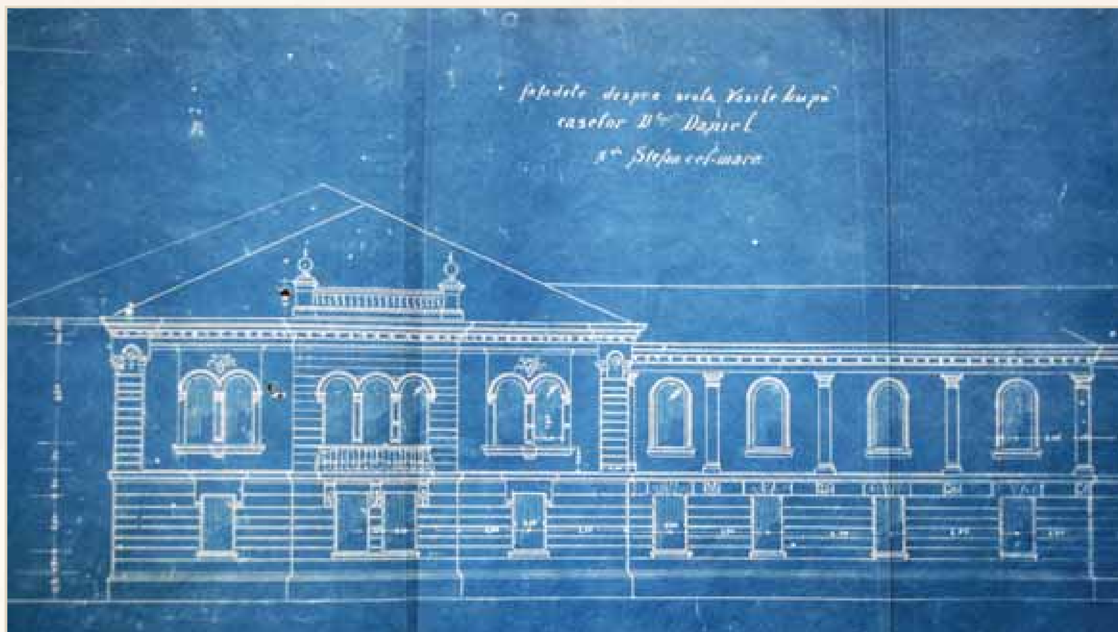
Fostul Hotel Petersburg, vedere din 1914

Planul Hanului Turcesc, desen după arhitectul Grüber

Planul de ansamblu al Caselor Daniel

Planul fațadei aripei caselor Daniel, vedere dinspre Şcoala „Gh. Asachi”

Hrube de sub ansamblul Hotelului St. Petersburg

Ultima aripă a caselor Daniel, înainte de demolare (1940)

ZONA CONSILIULUI JUDEȚEAN

Strada Ştefan cel Mare, nr.57-75

Terenul eliberat pentru construirea sediului Consiliului Județean Iaşi era altădată un cvartal de locuințe şi dughene. Aici începea Despărțitura IV a oraşului, care se întindea spre biserica Sf. Nicolae-Domnesc. La 1900 profesorul A. C. Cuza stăpânea un rând de dughene, doar cu parter, aflate chiar pe colțul cu strada Podul Vechi, astăzi Costachi Negri. În anul 1904 L. Katz solicita autorizație pentru lucrări de întreținere, la nr. 57. În 1920 Rosalia Bergher cere aprobarea Primăriei pentru a zugrăvi fațada imobilului său de la nr. 57.

Nr. 57-59 Casa Goldstein/Kauffmann

La 1828 Grigoraş Stamatiu lăsa prin testament nepotului Dimitrie Sotiriade proprietatea sa din Ulița Mare, aflate la această adresă. În 1884, printr-un partaj între urmaşi, imobilul ajunge la Dimitrie Gatoschi. Acesta a vândut casa, în 1894, comerciantului Meyer Goldstein, care a întregit locul cu alte trei cumpărături. Meyer se prezenta ca proprietar al imobilelor de la nr. 59-61-63. În 1895, acesta cerea autorizație pentru a demola vechile imobile şi de a construi o casă nouă cu două caturi, un mare magazin, precum clădirea de alături, a lui Pandele Zamfirescu. La 1909 între chiriaşi casei se afla şi Sucursala Poştelor şi Telefoanelor. Goldstein a vândut acest imobilul, de la nr. 59-61, către Em. Marcovici şi Bernhardt Kauffmann (1923). Un certificat din 1933 arăta că proprietatea lui Kaufmann se afla în fața Şcolii Primare Trei Ierarhi. În 1935 Bernhard Kauffman a vândut imobilele sale de la nr. 59 şi 61 către Societatea „Ocrotirea copiilor din Iaşi", reprezentată preşedintele ei, de C. Meissner. O altă casă a lui Dimitrie Sotiriade, au fost moştenite de nepotul Vasile Gatoschi. Aceasta este imobilul de la nr. 59, pe care Gastoschi l-a vândut, la 1894, lui Meyer Goldenstein.

Nr. 61- Casa Zamfirescu/ Goldstein

Casa lui Dimitriu sin (fiul lui) Gerÿ, care a vândut-o în 1890 către Pandele Zamfirescu, efemerul primar al Iaşilor din 1891. Zamfirescu a vândut lui Meyer Goldstein imobilul său din strada Ștefan cel Mare, colț cu Podul Vechi nr. 1, două corpuri de clădire: casa principală, cu două etaje, de la stradă, şi casele din spate. În anul 1911, în imobilul lui Meyer Goldstein de la nr. 61 fusese instalat cu chirie Oficiul Poştal, nr. 2. La 1914 se arăta că balconul de deasupra magazinului de manufactură a Fraților Marcovici fiind foarte vechi, poate cădea oricând. În 1919, Bernhart Kauffman făcea unele reparații la tencuieli şi balcon. În 1935 el a fost autorizat să construiască la această adresă o clădire de mari dimensiuni. În 1940 aici funcționa Cinematograful „Scala", exploatat de Agenția teatrală Ath. D. Gheorghiu.

Nr. 63- Casa Feltz / Marcovici/ Goldstein

Aici a fost cândva casa lui Dimitriu Mantu-Darabană, de la care vine probabil numele dispărutei hudițe „Daraban". De la acesta, casele au fost cumpărate de Zissu Feltz. În octombrie 1896 Zisu Feltz cerea autorizație pentru repararea fațadei casei sale, în urma sesizării Primăriei, dar nu a reuşit aceasta, pentru că în 1902, Roza Feltz relua cererea. La 1904 se arăta că Mayer Feltz avea în proprietate imobilele de la numerele 59, 61 şi 63. Urma să construiască un balcon susținut pe şine de fier şi să refacă decorațiunile de ipsos ale fațadei.

Fiica acestuia Golda Reisa, (căsătorită cu Solomon Eskenasy) a vândut, în 1904, casele sale cu două etaje de la stradă cu tot locul de la nr. 63, lui Meyer Goldstein.

Imobilul cu două caturi de la nr. 63 urma să fie reconstruit, fiind supus avansării, pe noua linie. A fost proiectată o clădire spaţioasă, cu un hol generos (arhit. Marcovici). În 1907, Mayer încă dorea să întreţină vechea faţadă. În 1920 se cerea o autorizaţie pentru repararea balconului acestei case, proprietatea lui Em. Marcovici, precum şi a tencuielilor exterioare. La 1921 Societatea „Uniunea Comercială" îşi avea sediul în casa Marcovici (nr. 63).

Nr. 65 Casa Theiler/Mantel

În 1898 clădirea aparţinea Clarei Theiler, care solicita autorizaţie pentru repararea tencuielilor şi schimbarea duşumelelor degradate de la balconul de fier al casei. Serviciul Tehnic arată că această clădire avea să fie retrasă cu 2 m de la stradela Daraban, pe al cărei colţ se afla. Stradela Daraban era o veche uliţă între casele cu nr. 65 şi 67. La 11 septembrie 1904, Feiga L. Mantel solicita acordul pentru lucrări de întreţinere a clădirii. În 1908, Pincu F. Mantel făcea demersuri asemănătoare. În anii următori, până spre 1920, Fanny Mantel locuia la această adresă şi se îngrijea de starea clădirii. Pentru anii următori sunt amintiţi ca proprietari Emanoil Marcovici (1920) şi Smil Solomon (1925). În 1939, M. Cramer avea o singură odaie la această adresă. La 10 aprilie 1942, Ortansa Patron solicita aprobare pentru văruire a faţadei Farmaciei pe care tocmai o deschidea.

Nr. 67 Casa Ermacov/Katz-Juster

La 1906 J. Ermacov cerea autorizaţie pentru lucrări de întreţinere a imobilului şi pentru deschiderea unei ferestre spre curtea interioară. Adresa clădirii era Ştefan cel Mare nr. 67, colţ cu str. Daraban nr. 11. La 1908, doamna Suia Mendel dorea să repare tencuielile, acoperişul şi să schimbe lemnăria casei. În 1922 imobilul devenise sediul firmei „Importul", reprezentată de I. I. Bădărău. Aceasta era o societate în nume colectiv, ce comercializa en-gross coloniale, fierărie, vopsele şi uleiuri. Din 1937 este amintit ca proprietar Carol Katz, care dorea să repare tencuielile. El intenţiona să construiască aici o casă modernă, tip block-hause. La 1939, colonelul în rezervă Ion Zamfirescu voia să modifice doi pereţi la magazinul său „La câinele negru", unde intenţiona să deschidă un debit de tutun.

Nr. 73 Casa Janette Weinreb

La 20 iulie 1904 Janette Weinreb făcea demersuri pentru a efectua lucrări de întreţinere la proprietatea sa de la nr. 73. Aceasta era învecinată cu modesta căsuţă Mayerhoffer. Ambele clădiri au fost cuprinse în zona de reamenajare a pieţei publice din jurul bisericii Sf. Nicolae Domnesc.

Nr. 75 Casa Meyerhofer

La 20 mai 1900 era semnalată starea de ruină a acestei case din faţa zidului bisericii Sf. Nicolae-Domnesc; adresa imobilului era dublă: Ştefan cel Mare/Anastasie Panu. Modesta casă aparţinuse defunctului Samoil Meerhofer. La 1900 figurau ca proprietari urmaşii acestuia, Wilhelm Meerhofer, domiciliat în Berlin şi Leontina Rothenberg, domiciliată la Brăila. Casa era încă locuită, deşi devenise un pericol pentru locatarii săi. Comisia de soliditate conchidea că imobilul „nu este decât un bordei care ameninţă ci căderea" şi se impune a fi demolat. La 1908 se arăta din nou că această casă a doamnei Paolina Blanck ameninţă cu căderea şi trebuie să fie demolată. Amenajarea noii pieţe a Palatului ai impus această soluţie, întreaga zonă fiind eliberată de astfel de construcţii.

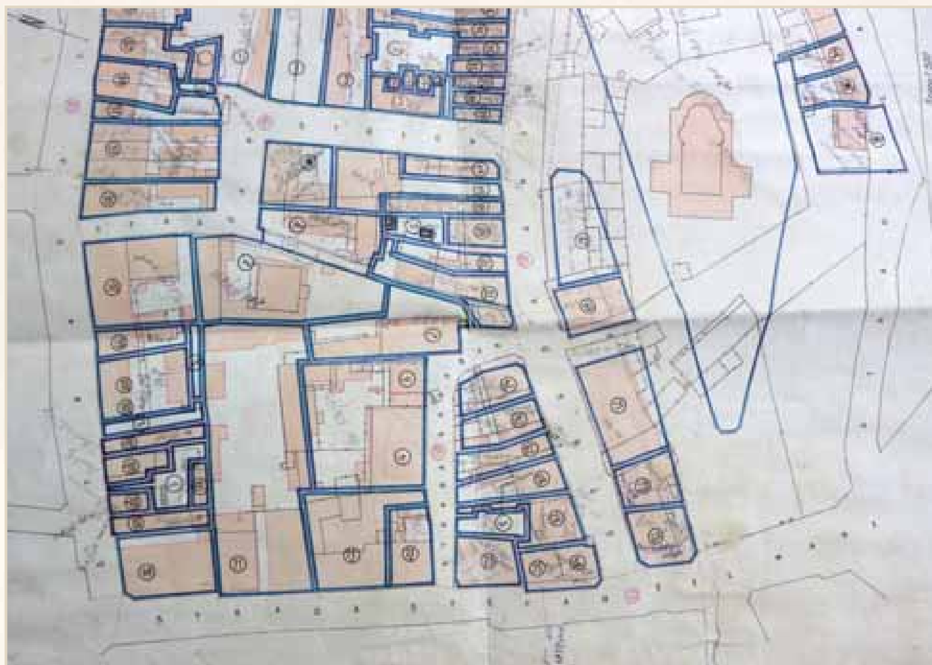
Sediul Consiliului Județean Iași (arhitect N. Vericeanu)

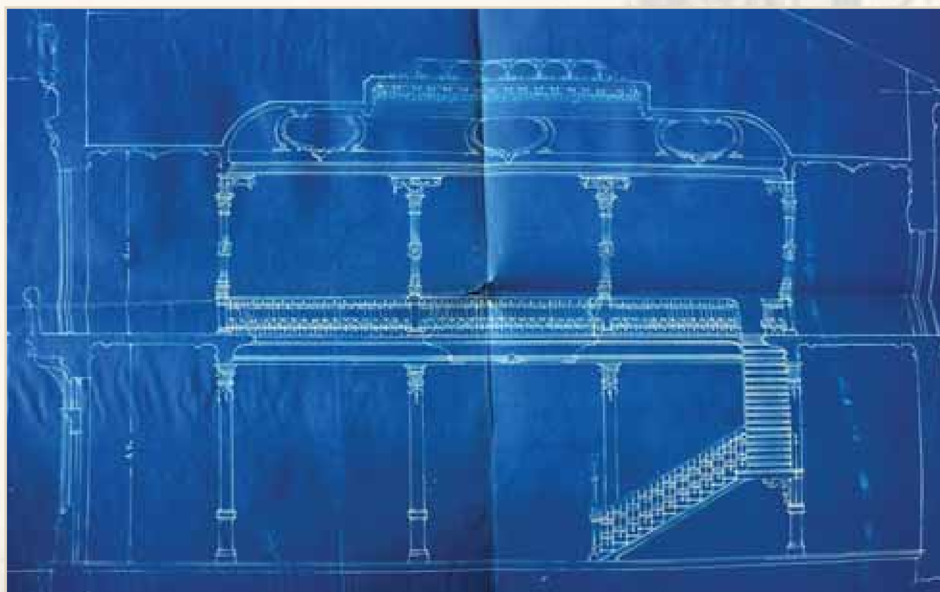
Cvartalul de clădiri de pe locul Consiliului Județean (c. 1900)

Planul zonei
„Casei Pătrate”
la 1935

Fațada casei Goldstein, de
la nr. 59 (proiect din 1908)

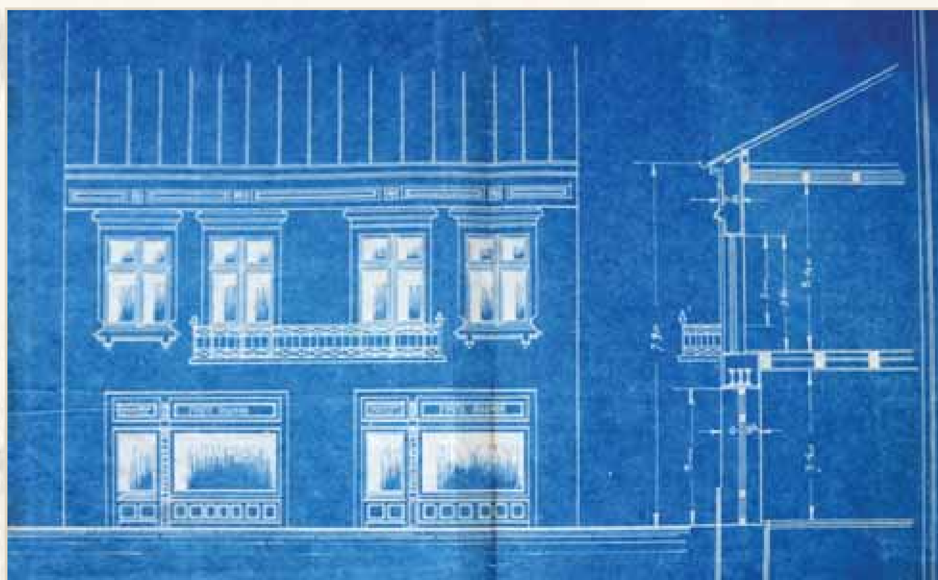
Planul cvartalului la 1940, cu biserica Sf. Nicolae Domnesc

Casa Goldstein de la nr. 63, planul secțiunii (proiect din 1904)

Magazinul lui Meyer Goldstein, nr. 61-63

Casa Smil Solomon, nr. 65, fațadă şi secțiune (proiect din 1925)

Restaurantul
„Dunărea”
(1941)

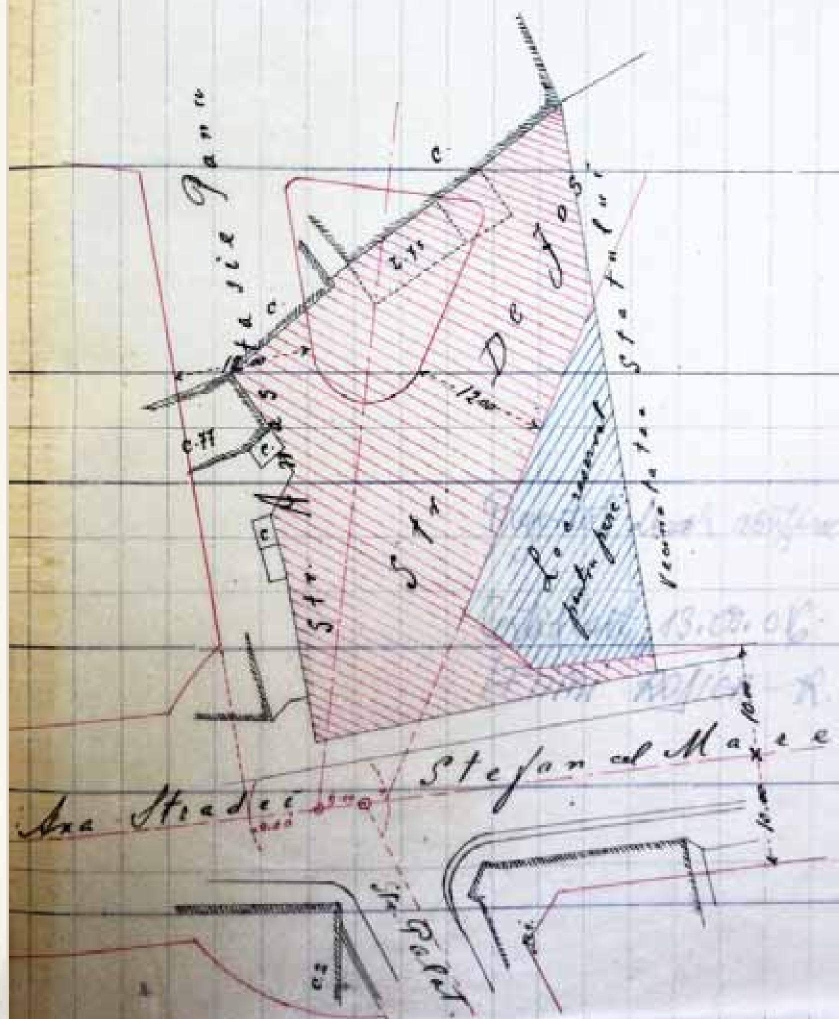

Palatul de Justiție,
cap de perspectivă
a Bulevardului
(1941)

Capătul străzii Ştefan cel Mare (c. 1960)

Casă Meerhofer de lângă zidul bisericii Sf. Nicolae, nr. 75 (foto 1903)

**Plan al amenajării
Pieței Bisericii
Sf. Nicolae Domnesc
(1903)**

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Bogdan N.A. , *Oraşul Iaşi. Monografie istorică şi socială ilustrată*, Iaşi, 1913-1915;
- Bădărău Dan, Caproşu Ioan, *Iaşii vechilor zidiri, până la 1821*, Editura Junimea, Iaşi, 1974;
- Cihodaru C., Platon Gh. (coord.), *Istoria oraşului Iaşi*, vol. I, Editura Junimea, 1980;
- Dascălu Nicolae, Iftimi Sorin, *Pelerin în Iaşi*, (ghid turistic), Editura Trinitas, Iaşi, 2000, (în colaborare cu Pr. Consiler Nicolae Dascălu); *Pilgrin in Iaşi (visiting guide)*, Trinitas Publishing House, Iaşi, Romania, 80 p.;
- Iftimi Sorin, Ichim Aurica, Saidac Alin, *Oraşul Iaşi. Memoria monumentelor* (album de expoziție), Complexul Muzeal Național „Moldova" Iaşi, Editura Palatul Culturii, Iaşi, 2014, 208 p.
- Iftimi Sorin, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieşene. Monumente, ctitori, mentalități*, Editura Trinitas, Iaşi, 2008, 306 p.; ediția II, 2014.
- Silberstain Jil (Elveția), *Dor de Iaşi*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2016;

*

- Moruzi D.C. , *Curtea Domnească din Iaşi, Ulița Mare şi Podul Verde*, în „Drum Drept", 1913; „Ramuri", Craiova, an XV, 1921;
- Suțu Rudolf, *Iaşii de odinioară*, Iaşi, Tipografia Lumina, 1923;
- Panopol Vasile, *Pe ulițele Iaşului*, ediție de Mihai Sorin Rădulescu, Bucureşti, Editura All, 2000:
- Mitican Ion, *Ulița mare din demult uitate vremuri*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2004;

*

- *Descoperă Palatul Culturii Iaşi. Dovezi ilustrate de artă, istorie şi civilizație*, album, Iaşi, Editura Copou, 2009, 540 p. (coautor);
- Doboş, Dănuț (coord.), *Catedrala romano-catolică Iaşi*, Editura Presa Bună, 2005:
- Gorovei Ştefan S., Szekely, Maria Magdalena, *Contribuții la istoria Trei Ierarhilor*, în Anuarul *Institutului de Istorie „A.D. Xenopol", Iaşi, XXX, 1993, p. 435-448.*
- Cheptea Stela, Apăvăloaie Bobi, *Despre „locul" catolicilor din Iaşi*, în „Monumentul", VII, 2006, p. 483-492;
- Cheptea Stela, Apăvăloaie Bobi, *Palatul Culturii din Iaşi. Cum este privit un monument?*, în „Monumentul", XIV, 2013, Iaşi, p. 67-83;
- Grigoraş, Nicolae, *Biserica Trei Ierarhi din Iaşi*, Editura Merdiane, 1969:
- Iacob, Dan Dumitru, *Casele din Iaşi ale Ruxandrei Balş, fostă Başotă. Inventarul acareturilor din 1875*, în „Historia Urbana", XXII, 2014, p. 293-308;
- Iacob, Dan Dumitru, *Măsuri de sistematizare a zonei centrale a oraşului Iaşi în prima jumătate a secolului al XXI-lea. Demolarea „baratcelor"*, în „Monumentul", Iaşi, X/1, 2009, p. 21-55;
- Iacob, Dan Dumitru, *Planurile Palatului Roznovanu din Iaşi, după o copie din 1883*, în „Monumentul", XVII/2, 2016, p. 249-264.
- Iftimi Sorin, *Vechi turnuri ale Iaşilor*, în Monumentul", Iaşi, 2002, p. 179-193;
- Iftimi Sorin, *Restaurarea arhitecturii ştefaniene: cazul bisericii „Sf. Nicolae Domnesc" din Iaşi*, în „Monumentul", V, Iaşi, Editura Trinitas, 2004, p. 65-81);

- Iftimi Sorin, *Timp medieval – timp modern. Primul orologiu din Moldova (Iaşi, 1640)*, în volumul *Civilizaţia urbană din spaţiul românesc în secolele XVI-XVIII. Studii şi documente*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2006, p. 171-178;
- Iftimi Sorin, *Palatul Culturii din Iaşi. O retrospectivă istorică*, în vol. *Patrimoniu naţional şi modernizare în societatea românească. instituţii, actori, strategii*, coord. Dumitru Ivănescu şi Cătălina Mihalache, Editura Junimea, Iaşi, 2009, p. 259-283 (apărută în 2010).
- Iftimi, Sorin, *Dughenele Catargi-Mavrocordat de pe strada Ştefan cel Mare din Iaşi*, în „Monumentul", XIV, Lucrările Simpozionul Naţional „Monumentul – Tradiţie şi Viitor", ediţia XIV, Iaşi, 5-9 octombrie 2012, Editura „Doxologia", Iaşi, 2013, p. 491-511;
- Iftimi Sorin, *Planuri privitoare la Uliţa Mare şi Uliţa Strâmbă din Iaşi (sfârşitul secolului al XVIII-lea)*, în „Monumentul", 2008
- Macarie, Gheorghe, *Trăire şi reprezentare (barocul in artele vizuale ale Moldovei secolului XVII-lea), Iaşi*, editura „Tehnopress", Iaşi, 208;
- Macarie, Gheorghe, Ansamblul Mitropolitan Iaşi, Editura PIM, f.a.
- Malacopol, Viorica, *Date în legătură cu activitatea arhitecţilor Freywald*, în „Studii şi cercetări de istoria Artei", seria Artă plastică, tom 11; NR. 2, 1964, P. 324-334.
- Mitican Ion, Ostap Constantin, *Primăria* Municipiului *Iaşi*. Pagini de *istorie*, evocări şi legende, Editura Tehnopress, Iaşi, 2001;
- Mitican Ion, *Romantica poveste a Palatul Roznovanu*, Iaşi, Editura Tehnopress, 2002;
- Porcescu, Scarlat, *Catedeala Mitropolitană din Iaşi*, Iaşi, 1977;
- Puşcaşu, Nicolae N.; Puşcaşu, Voica-Maria, *Mărturii de civilizaţie şi urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a Iaşilor*, în „Revista Muzeelor şi Monumentelor", seria „Monumente istorice şi de artă", XIV, 1983, nr. 2, p. 20-64 (despre vestigiile de la Materna);
- Puşcaşu, Nicolae N.; Puşcaşu, Voica-Maria, *Biserica Sf. Gheorghe, „Mitropolia Veche" din Iaşi*, în „Monumentul", XIII/1, 2012, p. 306-364;
- Sinigalia Tereza, *O biserică şi un pictor italian la Iaşi în 1859*, în Monumentul", XI/1, 2009, p. 309-328 (biserica romano-catolică);
- Szekely, Maria Magdalena, *Douăzeci de stânjeni de istorie ieşeană*, în volumul *Retrospecţii medievale. In honorem Professoris emeriti Ioan Caproşu*, editori Victor Spinei, Laurenţiu Rădvan, Arcadie M. Bodale, Iaşi, 2014, p. 579–592.
- Szekely, Maria Magdalena, *Un proiect nerealizat: mitropolia de la Trei Ierarhi*, în Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol", Iaşi, XXXI, 1994, p. 73-76 (reluat în volumul *De potestate. Semne şi expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, Iaşi, 2006, p. 537-540).
- Theodorescu, Răzvan, *Piatra Trei Ierarhilor*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1979.

